

T'oodjht'ay Aaneegn' Suu' John Utneetl'adn Xaa'

1 ¹Jan nan' k'et hq̄hchaah ts'á' eltsiin ttheh dá' ts'an̄h, Heneek hq̄q̄j̄j̄. Ay Heneek T'oodjht'ay eh n̄j̄j̄ t'l'aan Heneek T'oodjht'ay n̄j̄j̄.

²Ch'ittheh hetsihuuthadn dá' ts'an̄h ay Heneek T'oodjht'ay eh n̄j̄j̄. ³Ay xaa' lahtthaḡn' ch'ich'atxáq̄. Ch'ishyon dii altsiil ts'á' k'at'ey ch'ich'ihtsiil.

⁴Ay Heneek honayh t'l'aan ay honay dinee iin eh ch'inehdzeek. ⁵Ay Neldzeegn natl'at shiit nildzeek t'l'aan natl'adn k'at'ey k'odatniign ehtsay.

⁶Dineh *John* m̄q̄qsii', T'oodjht'ay Daaneegn' nadadeleegn eh hiteh'a'.

⁷Ay dineh dinee iin ay Neldzeegn aanah n̄hduhniij' nihthanh niishay, lahtthaḡn' iin T'oodjht'ay Aaneegn' hihdahth'ak xaa' t'l'aan laj̄ eh hutdahniil xaa'. ⁸Ay dineh ay Neldzeegn k'a'iilay. Ay Neldzeegn aanah hq̄q̄ duhniij' nihthan niishay. ⁹Ay Neldzeegn laq̄q̄ neldzeegn n̄j̄j̄. Aych'ah jan nan' k'et hq̄hchaah ts'á' shiit niishyah t'l'aan lahtthaḡn' dinee iin eh ch'inehdzeek.

¹⁰Ay eh, ay Heneek jan nan' k'et hq̄hchaah ts'á' koht'iin n̄j̄j̄'.

T'oodjht'ay jan nan' k'et hq̄hchaah ts'á' Yixaa' ehtsij̄ t'oot'ey jan nan' k'et hq̄hchaah ts'á' koht'iin Yits'ihetniik. ¹¹Diinann' k'et niishay t'oot'ey diichiill' key' iin k'a'ehiiniithan. ¹²T'oot'ey ch'ehlaadn' iin ehiiniithan t'l'aan laj̄ eh hiiyuunay. Ay eh doo laj̄ eh Yuunay iin uhaa' udjiit'ay huu'ehtsij̄, T'oodjht'ay ts'ij̄key iin huutahtsay xaa'. ¹³T'oodjht'ay hu' diihuuta' n̄j̄j̄. T'oodjht'ay ts'ij̄key huu'ihtsij̄ t'oot'ey jan nan' k'et ch'ita'eh k'ahuu'ehuuliin hq̄q̄ ch'ah huu'ihtsij̄. ¹⁴Ay Heneek jan nan' k'et koht'iin eltsij̄ t'l'aan neetah honayh ts'á' eedaa'. Diichaa' ch'ich'ahn̄oo' n̄iin ts'ineh'ij̄'. T'oodjht'ay ts'eeninn' t'aa'ay ihq̄q̄iin n̄iin, hq̄q̄ xaa' ch'ah diichaa' ch'ich'ahn̄oo' n̄j̄j̄. Laq̄q̄ niign lanelt'eh ts'á' t'ey n̄j̄j̄ t'l'aan dinee iin hq̄q̄chaa' huuts'itihnak niithanh.

¹⁵*John* Yaa hq̄q̄hee. Hq̄q̄t'at esał ts'á', daq̄q̄ n̄h, "Jan ch'ale' chidaq̄ Baa huhhaa' ndeeh daq̄q̄ dihnay danh, 'Shk'eh taahaal' t'oot'ey shch'ahn̄oo' nt'eh, shihq̄q̄iin ttheh n̄j̄j̄ xaa'.'" ¹⁶Dinee iin hq̄q̄chaa' huuts'itihnak niithan eh, lahtthaḡn' nił k'eenoo'dziinn' tay' neets'iniiniik. ¹⁷T'oodjht'ay diinach'uudah'iinn' *Moses* xaa' huut'aa'ij̄'aa' t'oot'ey

hooqt'at huuts'iniiniign eh ɬaa' niign *Jesus Christ* xaa' hooqɬij. ¹⁸Doot'ey T'oodɬht'ay k'at'ey nah'iil. Diishye'e t'aa'ay hooqt'at yaantsiin, ay xaa' ch'ale' dinee iin T'oodɬht'ay ehtatnayh.

¹⁹⁻²⁰*Jew* koht'iin iin *Jerusalem* key ts'anh, *Jew* iin hach'eleegn iin eh *Levi* ts'anh nadethadn iin doo iin hithahdelxoo shyah choh shiit hetnah iin *John* ts'a' huhteh'a. Ndeeh ch'uhdehkadn, "Doo dɬit'ay?" hoo' ihenay danh, *John*, "K'anühdihniil," k'ahoo' nay ts'a', ɬay eh daa' nay: *Messiah Christ* moqsii, k'adiht'ay." ²¹"Ay t'aaan doo ch'ah dɬit'ay?" hiiyehnih. "Elijah laa dɬit'ay?" "Kol. Ay k'adiht'ay," huu'ehnih. "Ay T'oodɬht'ay kaah hooqhee dine' laa dɬit'ay?" hiiyehnih. "Kol," huu'ehnih. ²²"Doo ɬiiniin hoo' neediinih! Doo iin nühts'a' neeteh'a' iin, doo ɬiiniin hoo' huudzaaniil. Nts'aa' daanah dɬiniil?" hiiyehnih. ²³*John* daa' huu'ehnih, "Jan hu' diht'ay: 'Ts'aɬ shiit ts'an h'ah ih sal diht'eh. Daa' ch'ah dihnay, "Doo 'Huuhohchaah ts'a' K'achihohle' taahaal tay' tth'idee'ay hahtsayh.'" (Hoo' ch'ah T'oodɬht'ay kaah hooqhee, *Isaiah* moqsii, ch'ida' hoo' nih.) ²⁴*Pharisee* iin ay ch'ale' ay dinee iin heneek kaah *John* ts'a' huhteh'a.

²⁵Tay' *John* nahuhdelkat. "Messiah k'adiht'ay de', t'aaan *Elijah* k'adiht'ay de', t'aaan ay T'oodɬht'ay kaah hooqhee k'adiht'ay de', ay t'aaan dii xaah tuu ch'exaaq?" hiiyehnih. ²⁶"Shin hu' tuu eh tuu ch'exaaq. Nühtah Ts'ehɬagn na'ethadn Bits'atniik. ²⁷Shk'eh taahaal t'oot'ey uke' t'uull' k'adatnih'adn xaah t'ey k'abii'aksuuy," huu'ehnih.

²⁸*Bethany* key shiit, *Jordan* Haniign' nühtsay ndeeh *John* tuu ch'exaaq danh, hoo' ch'ah det-shyaak. ²⁹Uuk'ahdaa eh *John Jesus* yaa aahaal neh'ih t'aaan *John* daa' nih, "Jan ch'ale' T'oodɬht'ay Ushye'e nt'eh, dibeh gaay k'eh tahteel, nan' k'et hohchaah ts'a' koht'iin huuts'ant'ay'huuch'a' uulee xaah. ³⁰Jan ch'ale' Baa huhhaa' ndeeh daa' dihnay danh, 'Shk'eh taahaal t'oot'ey shch'ahnoo' nt'eh, shihooɬin ttheh nɬij xaah.' ³¹Ch'ida' danh doo ch'ah taat'eel Bits'ishniign, t'oot'ey tuu eh tuu ch'ihxaan xaah nihshyah, *Israel* koht'iin hii'itatnaih xaah," huu'ehnih.

³²*John* nts'aa' neh'ay xaah daa' huu'ehnay, "Ts'eh'tudn *dove* moqsii' k'eh T'oodɬht'ay Otdeegn' dagn nan' k'et doq' ts'an h'ah Iik'et det-shyaagn t'aaan ik'et eeday. ³³Ndeeh hoo' hut-shyaagn da', tth'ih tah doo ch'ah nt'ay Bits'ishniign t'oot'ey Toodɬht'ay, Doo tuu eh tuu ch'ihxaan xaah shteh'a', daa' shehnay, 'Dinee iin Shotdeegn' dineh doq' ts'an h'ah ik'et det-shyaagn utnah'iil t'aaan ik'et eeday. Ay Dineh ch'ale' Shotdeegn' eh hooqchaa' huuts'itaanak.' ³⁴Hoo' hut-shyaagn nak-'ij' t'aaan, 'Ay Dineh T'oodɬht'ay Ushye'e nɬij, nühdihnih," huu'ehnih.

³⁵Uuk'ahdaa eh *John* ishiit danh tay' t'ey ɬaakey dinee iin daanah uudeldii iin eh eedah. ³⁶Ay t'aaan *Jesus* huuküü aahaal neh'ih. "Jan ch'ale' T'oodɬht'ay Ushye'e dibeh gaay k'eh tahteel, nan' k'et hohchaah ts'a' koht'iin huuts'ant'ay' huuch'a' uulee xaah," huu'ehnih. ³⁷Laakey *John* maanah uudeldii iin nts'atnay hihdiitth'ak. Ay t'aaan *Jesus* eh

hihteedeel. ³⁸*Jesus* k'eh noonel'ay eh, hiik'eh teedeel huuneh'ih t'aaan daq' huu'ehnih, "Dii kaah uunah'ih?" "Hachuunehtan, ndeeh dhijidah?" hiiyehnih. ³⁹"Aan! Uunah'ih," huu'ehnih. Ay eh hii'eh teedeel t'aaan eeday danh huhneh'ih. Ay t'aaan dziin aakehuuthadn hii'eh na'ijideek. (Daq' shign' jii'a' danh k'eh behdzaltth'ii'.)

⁴⁰Laakey doo iin *John* hihdiitth'agn t'aaan *Jesus* eh hihteedeel, huutah ts'anh ts'ehlagn *Andrew* nt'eh, *Simon Peter* uchiil. ⁴¹Hantee' t'ey *Andrew Simon* doqnaa uudih'aa t'aaan daq' ehnih, "*Messiah* ts'uudih'aa!" (*Messiah, Christ* henih ts'a'.) ⁴²Aiy t'aaan *Simon Jesus* xaah niinihtii. *Jesus* ineh'ay eh daq' ehnih, "*Simon* dijt'eh, *John* ushye'e. *Cephas* nuutihsii." (Ay oqsii' *Peter* k'eetaat, t'aaan tthee choh henih ts'a'.)

⁴³Uuk'ahdaq eh *Jesus Galilee* nan' k'et tuhshya' niithanh. Ishiit danh teeshyah ts'a' *Philip* uudih'aa t'aaan, "Aan! Sh'eh ijhaak," ehnih. ⁴⁴(*Philip Bethsaida* key koht'iin nt'eh. Ay key *Andrew* eh *Peter* chih hihdelth'ih.) ⁴⁵Ay eh *Philip Nathanael* uudih'aa t'aaan daq' ehnih, "Doo aanah *Moses* nach'uudah'iin dinaht'aa' ishiit utnett'adn ch'ida', Ay ch'ale' ts'uudih'aa. Ay aanah ch'ale' Toodiht'ay kaah hoqhee iin chih utnett'at. *Jesus* nt'eh, *Joseph* ushye'e *Nazareth* ts'anh." ⁴⁶"Nts'aa' ch'ah nsoon *Nazareth* key ts'anh taateel?" *Nathanael* yehnih. "Aan! Sh'eh ijhaak t'aaan unih'ih," *Philip* ehnih. ⁴⁷*Jesus Nathanael* xaah niiniishay ineh'ay eh, yaanah daq' nih, "Jan *Israel* koht'iin laq' nt'eh. K'atey hulshyak ts'a' uk'et uudii'ay." ⁴⁸"Nts'aa' Shii'inayh?" *Nathanael* yehnih. "*Philip* hoq' daaniil ttheh da', ndeeh *fig* ts'oo t'aa dhijidaa' danh, nak-'ii'," *Jesus* yehnih. ⁴⁹Hach'uunehtan, T'oodiht'ay Ushye'e dijt'eh! *Israel* haske' dijt'eh!" *Nathanael* yehnih. ⁵⁰"Ndeeh *fig* ts'oo t'aa dhijidaa' danh, nnak-'ii', *Jesus* yehnih. Jan hoqt'at ch'ahnoo' utnih'ii'," *Jesus* yenih. ⁵¹T'aaan *Jesus* daq' huu'ehnih, "Laq' nuhdihnih. Shin ch'ale' dinee iin Shkehduht'e' xaah T'oodiht'ay Shteh'a'. Dagn nan' k'et k'uh chiniixal t'aaan *angels*, T'oodiht'ay Aaneegn' nadadeleegn iin moqsii', doq' ts'anh Shk'et eh dagn tah sts'anh hut-shyaagn hoq' ch'ah utnah'ii'."

2 ¹Laakey dziinn' nuuniithat danh eh *Galilee* nan' k'et key *Cana* hoqsii' hihutniik. *Jesus* unaa ishiit danh eedah, ²t'aaan *Jesus* eh maanah uudeldii iin chih hihutniign xaah, "Nahdeel," hoq' huuhenh. ³Ndeeh huu'ihdlaq ts'a' elkajy tu' kol k'odatniik danh, *Jesus* uunaa daq' ehnih, "Elkajy tu' eh danh niihindeek." ⁴"Naq, 'Hoq' ch'ah aanah hoq' diidi,' k'ashtidhijidiil! Shign' Shaa duunoo' hoq' t'ey haatha' tth'ihntah k'ashiit niihuuthal," *Jesus* yehnih. ⁵Ay t'aaan *Jesus* unaa alnaa dinee iin daq' huu'ehnih, "Nts'aa' *Jesus* nuh'ehnaay k'eetaat dahdi'."

⁶Lk'eetaagn tthee k'eh naa'ay choh shign' niiniidlah. Ts'ehlagn *barrel* ch'ixaq' tuu eh daatnahniil. Dinee iin ay ch'ah tuu t'aa'eedlay ts'anh eh na'ihdetch'ot, *Jew* koht'iin iin nach'uudah'iinn' T'oodiht'ay aanah k'eetaat. ⁷*Jesus* alnaa dinee iin daq' huu'ehnih, "Jan naa'ay choh shiit

tuu daatnahnał.” Ay eh t’axoh daitniinał ⁸ ay t’aan daq’ huu’ehnił, “T’axoh ha’ahnił t’aan shi’ k’a’ehnay’ xaah niinahkaay.” Ay shi’ k’a’ehnay’ xaah niinahkaay. ⁹ Ay t’aan tuu elkay tu’ eltsiin ntsiin etnaq. Ndeeh ts’anł jan elkay tu’ det-shyaagn heets’etniik. T’oot’ey alnaa dinee iin doo tuu haa’jidal iin ndeeh ts’anł heehetnayh. Ay eh ay dineh huuteeniign daa datdelshyah ¹⁰ t’aan daq’ ehnił, “Lahtthagñ’ ch’ishyon uuteeniign iin elkay tu’ suu’ eh ch’ittheh t’axoh hqo’ hal’ji’, ay t’aan elkay tu’ suu’ hetnaqan eh, elkay tu’ k’asuu’ iisuuy hatnaq’. T’oot’ey nan hu’ elkay tu’ ch’ich’ahnoo’ nliin huuch’a’ iidhjhkaq, t’axoh haahiiyuunił xaah.”

¹¹ Ay *Jesus* ch’ittheh nahohdaa ts’a’ *Galilee* nan’ k’et *Cana* key danł det-shyaak. Ishiit danł hiit’ay’ neh’ji’, t’aan Maanał uudeldii iin łaq’ hiiyuunił. *Capernaum* key ts’a’.

¹² Ay t’aan *Jesus* eh unaq’ eh uchiil iin eh Maanał uudeldii iin eh hihteedeł t’aan łakey dziinn’ tay’ na’anoo’ k’eh shign’ hihdeltth’ih.

¹³ T’oodiıht’ay Aaneegn’ nadadełeegn *Israel* koht’iin iin k’et he’uudeel heehelnay dziinn’ k’ahjiil nuuniıthat danł ts’a’, *Jesus Jerusalem* key ts’a’ teeshyah, łehchinh hetdak dziinn’ xaah. ¹⁴ Hithahdelxoo shyah choh shiit *Jesus* dinee iin noon *Oxen* moqsii’ eh dibee eh ts’eht’udn *pigeon* moqsii’ an’ natelshyeegn iin huudih’aq. Ishiit chih lesüü łnaa’aaleel iin lesüü hiik’et łnaa’aaleel daadelth’ih ts’a’ huudih’aq. ¹⁵ *Jesus* t’uul beh ch’elstüü ehtsiı t’aan hithahdelxoo shyah choh ch’a’ łahthhaagn’ dibee eh *Oxen* tthiiniıshuut. Lesüü hiik’et łnaa’aaleel niłts’aadeedlah t’aan yelsüü gaay łk’ee’iit’iit. ¹⁶ T’aan *pigeons* an’ natelshyeegn iin datdıhtay eh daq’ huu’ehnił, “Shign’ ch’a’ tthuunałee! Shta’ shyah sq’ ch’utkeedn shyah hal-‘iin!” ¹⁷ Maanał uudeldii iin nts’aq’ T’oodiıht’ay Aaneegn’ utnett’adn nay ihelnayh. Daq’ nił, “T’oodiıht’ay, nshyah hqo’chaa’ łahuudihnay xaa’, datdıhtay t’ay’ eh duhdiin shihhultsiı.”

¹⁸ Ay eh *Jew* koht’iin iin ch’uhdehkat ts’a’ daq’ ihenił, “Nts’aq’ nahuudhıhdaa tııdiil eh, diixaa’ doodiıht’ay nee’ich’otnih’iıł, hqo’ ch’ah dinshyaagn xaah? ¹⁹ “Jah T’oodiıht’ay shyah łoodahnay t’aan taagn dziinn’ t’ey nuutih’aal,” *Jesus* huu’ehnił. ²⁰ “Taagn dziinn’ t’ey nuutjiı’áal? Jah T’oodiıht’ay shyah dan deetaan łk’eetaagn uk’edn noodeethadn eh hultsiin,” hiiyehnił. ²¹ T’oot’ey ay T’oodiıht’ay shyah xaah hqo’haa’ ushinh nt’eh. ²² Ay eh ndeeh *Jesus* jiıtaagn iin tah ts’anł niıdit-that t’aan nahotnayh danł, maanał uudeldii iin nts’aq’ hqo’ nay heehelnayh. T’aan T’oodiıht’ay Aaneegn’ utnet-t’adn eh *Jesus* heneek eh hqo’haa’ łay eh huunay.

²³ T’oodiıht’ay Aaneegn’ nadadełeegn uudeel heehelnay nach’et-‘aal danł tah *Jesus Jerusalem* key eeday eh, ndlaan iin łaq’ hiiyuunay, nahohdaa day hiineh’ay eh. ²⁴ T’oot’ey *Jesus* dinee iin k’ahuut’aa’idilıin, łahthagn’ hqo’suu’ ts’a’ huu’iıetnayh xaah. ²⁵ Doot’ey dinee iin aanah t’axoh ay idaanııł, nts’aq’ huudzee’ shiit hqo’suu’ ts’a’ hee’etnay xaah.

3 ¹Dineh *Pharisee* iin tah ts'anh *Nicodemus* moqsii' *Jew* koht'iin ch'inliin nt'eh. ²Ts'ehlagn tagn ay dineh *Jesus* niishyah t'aaan daq' yehnih, "Hach'uunehtan, T'oodjht'ay Nteh'a' hach'utnihtanx saah heets'etnayh. Doot'ey T'oodjht'ay k'abeh diit'ay, ay ch'ah koht'iin nts'aa' nahohdaa ts'a' hqo' ch'ah k'ataadiil." ³"Daq' ch'ah laq' ndihnih, 'Doot'ey beehat-liin de' shij', ndeex T'oodjht'ay yich'ootahle' danh ishiit nuuniithat danh taaleel,' " *Jesus* yehnih. ⁴"Nts'aa' ch'ah dineh choh eltsij' ts'eeniin natat-leel? Laakey danh unaq' ts'anh k'at'ey biinootat-leel," yehnih. ⁵"Daq' ch'ah laq' ndihnih, 'Doot'ey tuu eh T'oodjht'ay Otdeegn' xaa' beehqoqij' de' shij', ndeex T'oodjht'ay k'ach'ihohle' danh ay ch'ah daataa'aa. ⁶Doo iin koht'iin xaa' huu'eehqoqiiin, ay ch'ah koht'iin iin hijij' t'oot'ey Botdeegn k'ahuushiit ij'ay. T'oot'ey doo koht'iin iin T'oodjht'ay Otdeegn' xaa' huu'eehat-liin, Botdeegn' huushiit ij'ay. ⁷Lahtthag'n tay'nuh'eenootat-leel,' hqo' ndihnay xaa', so' naa ch'aa' hqoqiiin. ⁸Ehts'ayh hqoqiiin k'eh hqot'eh. Ehts'ayh hqo' diitth'ak t'oot'ey ndeex ts'anh t'aaan ndeex ts'a' det'shyaagn hits'inniik. Hqo'niil k'eh t'ey hqot'eh, huuhijhdlaq' ts'a' T'oodjht'ay Otdeegn' xaa' huu'eehqoqiiin eh. K'aadu'u honayh niign niihindeel' t'oot'ey nts'aa' hqo' hut-shyaak ts'a' t'ey hits'inniign," " *Jesus* yehnih. ⁹"Nts'aa' ch'ah hut-shyaak?" yehnih. ¹⁰*Jesus* daq' nih, "*Israel* koht'iin iin hach'ihuu'uunihtan ch'ahnoo' dijt'ay t'oot'ey hqo' ch'ah hee'ilnii laa?" ¹¹Daq' ch'ah laq' ndihnih, 'Nts'aa' heets'etnay t'aaan nts'aa' ts'ineh'iinaanah ts'ihqoqee. T'oot'ey doot'ey nuhtah ts'anh nee'aaneegn'k'a'eeniithan. ¹²Ndeex diit'ey jan nan' k'et ts'ann' aanah hqo' nuhdihnih danh, k'alaaq' Shuudahnay. Ay eh ndeex diit'ey dagn nan' k'et ts'ann' aanah hqo' nuhnih danh, nts'aa' ch'ah laq' Shudahnii? ¹³T'aaan doot'ey dagn nan' k'et dagn' ts'a' k'at'ey teeshay, Shin shij'. Dinee iin Shkehduht'e' saah, dagn nan' k'et doq' ts'anh T'oodjht'ay Shteh'a'," " *Jesus* yehnih.

¹⁴*Moses* t'uh choh ch'iitsay *bronze* moqsii' eh eltsiin ts'al shiit diits'eegn nan' nidijthayh k'et kii'ihitiin k'eh, Doo ch'ah dinee iin ikehduht'e' saah, T'oodjht'ay Iteh'a', kiitalteel. ¹⁵Hqo' ch'ah uutaaleel, huuhijhdlaq' ts'a' lay eh yuunay duunoo' hohchaah ts'a' uutaanayh saah. ¹⁶T'oodjht'ay nan' k'et hohchaah ts'a' koht'iin iin hqot'at xantsiin saah, Diishye'e t'aa'ay eehqoqiiin huut'aa'ijhtij'. Ay eh huuhijhdlaq' ts'a' lay eh Yuunay iin k'ahihtahteel t'oot'ey duunoo' hohchaah ts'a' uhtaanayh. ¹⁷T'oodjht'ay Diishye'e jan nan' k'et koht'iin saah Iteh'a', huutahshii saah, k'at'ey huu'otnahshaa saah. ¹⁸Doot'ey T'oodjht'ay Shye'e lay eh uunay baa k'aholthadn shij' k'at'ey betdatjatkay. Doot'ey k'at'ey lay eh Yuunay iin k'aholthadn shij' ch'ida' huu'etdatjehkay, T'oodjht'ay Shye'e k'at'ey lay eh uunay saah. ¹⁹Daq' ch'ale' baa k'aholthadn shij' huu'etdatjehkay. T'oodjht'ay Diishye'e Iteh'a' ts'a', neldzeegn jan nan' k'et det-shyaagn k'eh hqot'eh. T'oot'ey dinee iin neldzeegn ch'a' uunat-t'adn kaah hqot'at

daaniihetdee, ts'ahqot'eh ts'a' ts'eehoohoh'ay xaah. ²⁰Doo ts'ahqot'eh ts'a' ts'eehoh'ay neldzeegn ts'idahuudit'eh t'aaan neldzeegn k'aniitaahaal, ts'ahjiit'eh ts'a' ts'eehoh'ay hinah'iil k'a'iniithan xaah. ²¹T'oot'ey doo laa' niign ts'eehoh'ay neldzeegn niiniishyah, hqo' ts'eehoh'ih ts'a' T'oodiht'ay Ik'ahohthadn neldzeegn xaa' hinah'iil xaah. ²²Ay t'aaan *Jesus* Maanah uudeldii iin eh *Judea* nan' k'et hihteedeel. Ha'gaay niithoo' ishiit nihniideel hihdelth'ih t'aaan Maanah uudeldii iin dineh iin tuu hexaa.

²³*Aenon* hqqsii' uuniik'uul *Salim* key ts'anh *John* chih tuu ch'exaa, ishiit danh tuu hqqliin xaah. Dinee iin hiits'a' niideel t'aaan tuu huu'ehxaa. ²⁴(Hqo' ch'ah hut-shyaa, *John* shyah holsay daahiinihtiin t'theh.) ²⁵Ch'ehlaadn' *John* maanah uudeldii iin *Jew* koht'iin eh ldagn nadahdetkayh, nts'aa' dinee iin na'ihduuch'ot *Jew* nach'uudah'iin k'eetaat aanah. ²⁶Ay t'aaan *John* nihniideel t'aaan daa' hiiyehnih, "Hach'uunehtan, Ay Dineh Doo aanah uunihaa', Doo neh eeday *Jordan* haniign'nuhts'ay, Ay ch'ah Bi'ilnayh? Ay ch'ale' huhihdlaa' ts'a' t'axoh nihniideel t'aaan huu'ixxaa." ²⁷*John* daa' nih, "Diit'ey dineh ts'ann' ntiin, T'oodiht'ay ts'anh bihqqlii. ²⁸Nuhxon hu' Shdahth'agn, ndeeh, 'Messiah' k'adiht'ay, t'oot'ey Yittheh Shtel'a', dihni' da'. ²⁹Lihutniign huuniik ts'exe' huuteeniign ts'ann' nlii. Doo dine' laakey lehchinh niiniidlay yik'üü na'ethat t'aaan huuteeniign nts'atnay yidiitth'ak. Ay t'aaan huuteeniign hqohee eh baahqosqo. Hqo' k'eh, ndeeh dinee iin *Jesus* nihniideel danh, ndzuutth'agn xaah, shaahqosqo. ³⁰Ay Dineh, *Jesus*, diichaa ch'ahnnoo' taateel t'oot'ey shin hu' diichaa uch'ahnnoo' k'atihheel."

³¹Doo dagn nan' k'et d qo' ts'anh teeshay huuhihdlaa' ts'a' ch'ich'ahnnoo' nlii. Doo jan nan' k'et ts'anh eehqqliin nan' k'et koht'iin nlii t'aaan nan' k'et ts'ann' aanah hqohee. Doo dagn nan' k'et d qo' ts'anh teeshay huuhihdlaa' ts'a' ch'ich'ahnnoo' nlii. ³²*Jesus* nts'aa' ineh'ay eh idiitth'agn aanah hqoheee t'oot'ey Yaaneegn' k'ayiniithan. ³³Doo Yaaneegn' yuuniign hqo' ch'ah det-shyaagn xaa' T'oodiht'ay laa' ntiin huu'ich'ooneh'ih. ³⁴Ay Dineh T'oodiht'ay Iteh'a' T'oodiht'ay Aaneegn' eh hqohee, T'oodiht'ay Dotdeegn' lanelt'eh ts'a' hit'aayii'an xaah. ³⁵T'oodiht'ay Diishye'e xantsii' t'aaan huuhihdlaa' ts'a' dagn' diixaa' doodiit'ay hit'aayii'aa. ³⁶Doo T'oodiht'ay Ushye'e lay eh Yuunay ay ch'ah duunoo' hqhchaah ts'a' honayh. Doo Yishye'e k'ak'ahohthadn ay ch'ah k'at'ey duunoo' hqhchaah ts'a' uutaanay, t'oot'ey T'oodiht'ay t'axoh yaa ts'aniit'el'eh t'aaan duunoo' haatha' ts'a' yaa ts'aniit'el'.

4 ¹Ay t'aaan, dinee iin, "*Jesus* Behnaitetdagn iin hqqlii t'aaan tuu huu'ixxaa *John* ch'ahnnoo' hut-shyaa," hqo' henay, *Pharisee* iin hqo' ch'ihdiitth'ak. ²[*Jesus* hu' k'at'ey tuu huu'ehxaan. Maanah uudeldii iin shii' tuu ch'exaa.] ³Nts'aa' *Pharisee* iin hihdiitth'agn hee'etnay eh, *Jesus* tay' t'ey *Galilee* nan' k'et ts'a' natet-shyah. ⁴*Galilee* nan' k'et kaah eeshyay eh, *Samaria* nan' k'et he'eeshyah. ⁵Key k'et *Sychar* hqqsii'

Samaria nan' k'et danh niishyah. Ay key nan' *Jacob* diishye'e *Joseph* t'aaahoh'aan uuküü hqot'eh. ⁶Ishiit danh *Jacob* tuu daak'eedn' hqot'eh. *Jesus* natetdaagn eh tii'etnak. Ay eh tuu daak'eedn' k'üü daa'eedah. Daa' shígn' jii'a' danh.

⁷*Samaria* nan' k'et ts'exe' tuu t'aacheethayh xaah nii'inshyah. T'aaan *Jesus* daq' yehnih, "Tuu ushnaan Sht'aa'íikayh." ⁸(Maanah uudeldii iin key hiiye'aal huhteekeedn kaah teedeel.) ⁹*Samaria* ts'exe' daq' ehnih, "Jew koht'iin íííí t'aaan *Samaria* koht'iin íhíí. Nts'aaq', 'Tuu ushnaan Sht'aa'íikaan,' hqo' díinay Shuudíhkat?" (*Jew* koht'iin iin eh *Samaria* koht'iin iin noo' hqhchaah t'ey k'at'ey níí ts'íhetnay.) ¹⁰*Jesus* daq' yehnih, "T'oodíht'ay nts'aaq' nsoon t'ey nt'aatih'aał niithan ee'innayh de', t'aaan doo tuu kaah nuudehkadn ee'innayh de', nde' udíiníh de', ay t'aaan tuu honay xaah nt'aaataakaal." ¹¹Ts'exeh daq' ehnih, "Nan hu', nnaa'ay kol t'aaan tuu daak'eedn tiidíithaat hqot'eh. Ndeeh ts'an h tuu honay xaah kaah tííhaal? ¹²Neetthaay, *Jacob*, jah tuu daak'eedn' neet'aa'íí'aa. *Jacob* jah ts'an h tuu' etnaq' ch'idá. Ushye'e iin t'aaan unoonn' chih jah ts'an h tuu' hetnaq'. Nan hu' *Jacob* ch'ahnnoo' ihchaa nííthanh laa?"

¹³*Jesus* daq' yehnih, "Doot'ey jah ts'an h tuu' etnaq, tay' t'ey tuu naydat-t'aał. ¹⁴T'oot'ey doot'ey tuu ut'aatihkaal atnaq' de', duunoo' hqhchaah ts'a' k'at'ey tuu naydat-t'aał. Ay tuu ut'aatihkaal, ay ch'ah ushiit taak'at haadíh'ah k'eh taat'eel. Tlaan k'at'ey tat-süü t'aaan uts'an h tuu'xaa' duunoo' hqhchaah ts'a' uutaanayh." ¹⁵Ts'exeh daq' ehnih, "Ay tuu' sht'aa'íikayh! Ay t'aaan duunoo' hqhchaah ts'a' tuu k'at'ey nashdut-t'aaan. T'aaan tay' t'ey jah ts'an h tuu' kaah k'at'ey natihdaal." ¹⁶"Nkay' kaah íídaa' t'aaan jah beh níííday," *Jesus* yehnih. ¹⁷"Shkay' kol," ehnih. "Łay eh, 'Shkay' kol,' díiníh. ¹⁸Ahtsay dineh iin uudhíiniign t'aaan k'aaduu' doo dine' eh dhííday k'ank'ay' íílay. Łaq' eh Sts'a' uunííhee," yehnih. ¹⁹"Nts'aaq' ch'ah díinay eh T'oodíht'ay xaah hqo'hee íííiin ní'ishnayh. ²⁰Shchiill' key' *Samaria* natdethadn iin jah ddhaall' k'et T'oodíht'ay łahhíiuyunay eh hetday uts'a' hithahdelxoh. T'oot'ey nan du' nchiill' key' iin *Jew* koht'iin iin, '*Jerusalem* key, ishiit danh ch'ale' T'oodíht'ay łah'uudahnay eh tahdíí t'aaan uts'a' hithatdálxoh,' hqo'neeheníh," ehnih. ²¹*Jesus* daq' yehnih, "Nts'aaq' ndihnay łay eh utdíiniíł. Duunoo' haathał de', dinee iin jah ddhaall' k'et T'oodíht'ay k'ahiits'a' hithahdalxoo t'aaan *Jerusalem* key shígn'T'oodíht'ay k'ahiits'a' hithahdalxoo. ²²Nan hu', nchiill' key' iin *Samaria* koht'iin iin doo ts'a' hithahdelxoh łaq' bits'íhetniign. Neeexon *Jew* koht'iin iin du', doo ts'a' hithahdelxoh hits'etnayh, doo dinee iin huutahshih *Jew* koht'iin iin ts'an h taaleel xaah. ²³T'oot'ey duunoo' haathał de' t'aaan k'aaduu' t'ey doo iin T'oodíht'ay ts'a' hithatdzalxoh łaq' híiniithan dííhiidzee' shiit t'aaan nts'aaq' T'oodíhtay niithan nígn k'eetaat hqo' híihtaadíł. Ay ch'ah koht'iin iin T'oodíht'ay Sts'a' hithahdalxoh iin eeniithanh. ²⁴T'oodíht'ay

hòqłì t'oot'ey k'ats'ineh'ay. T'oodìht'ay ts'á'hithahdelxoh łáq' nniin, ay ch'ah chih k'ahiineh'ay, yidzee' shiit ts'an h det-shyaagn xaah. Doo iin T'oodìht'ay ts'á' łay eh hithahdelxoo iin hòq' ch'ah niign hihtaadił.

²⁵ Ts'exeh dąq' ehnił, "*Messiah Christ* mọqsii', taahaal ee'ishnayh. Ndeeh niishay danh huu'ihdłáq ts'á' needaanił." ²⁶ "Ay ch'ale' diht'eh! Shin doo nts'á' hòqhee," *Jesus* yehnił.

²⁷ *Jesus* hòqhee eh, Maanah uudeldii iin na'atdał. *Jesus* ts'exeh ts'á' hòqhee eh huuxaah ch'aa' daidetdlił. T'oot'ey doot'ey huutah ts'an h dąq' k'ahiiehnay, "Dii ch'ah niithanh?" t'aaan *Jesus* k'ahiiehnay, "Dii xaah beh uuniłhee?"

²⁸ Ay t'aaan ts'exeh naa'ay ch'a' natet-shay, key na'inshyah t'aaan ishiit dinee iin dąq' huu'ehnił, ²⁹ "Aan! Dineh nts'ąq' dihdii ch'idą' t'ey hòq' shehnay nah'ih! Ay laa *MessiÁH*?" ³⁰ Ay eh key ch'a' łtahindeł t'aaan *Jesus* nihniideel.

³¹ Hòq' hut-shyaagn eh, Maanah uudeldii iin datdìhtay eh *Jesus* dąq' hiiiehnìł, "Hach'uunehtan, jah shi' ts'an h nach'ìł'aał." ³² T'oot'ey, "Shi' uh'aal xaah Shaa hòqłiin bits'atniign," huu'ehnił. ³³ Ay eh maanah uudeldii iin, "Doo shi' Yaa uuniign xaah le' nay?" t'ihdetnił. ³⁴ *Jesus* dąq' huu'ehnił, "Doo Shteh'a' nts'ąq' niithan k'eetaat dihdąy t'aaan nts'ąq' Baa Ishnaa lanelt'eh ts'á' t'ey hòq' dihdąy, ay ch'ah shi' Shaa hòqłì."

³⁵ "Nühtah ts'an h dąq' henìł, 'Dan saa t'aaan ishiit nuuniithat de' neshyee k'et ts'an h łehchinh niich'ìłeek.' T'oot'ey dąq' nühdihnił, 'Daa'aat dinee iin kaah hòqsuu' ts'á' uunah'ih. Neshyee t'axoh at-aal k'eh niihothtak tah neshyee tatnet-thak t'aaan ik'et ts'an h łehchinh niich'ìłeegn k'eh hòq't'eh. Ay dinee iin t'axoh suhdilnee, łáq' Shuhdaanił xaah. ³⁶ Doo dine' neshyee tetnet-thak t'aaan ik'et ts'an h łehchinh niich'ìłeegn, hòq' dąy bihuukeet. T'aaan ay dineh doo dine' neshyee tenagn eh huuxaah hòqsòq. Ay k'eh, doo dine' xaa' dinee iin łáq' Shihuunay, duunoo' hòhchaah ts'á' uhtaanayh xaah, ay dine' ch'ishyon dine' eh T'oodìht'ay Aaneegn' eh huuxaah hòqhaa' huuxaahòqsòq. ³⁷ Dąq' łay eh hòq' nay hòq't'eh: "Ts'ehlagn dineh tenak t'aaan ch'shyon dine' łehchinh niich'ìłeek.' ³⁸ Nühtidhak-'a', nühxaa' dinee iin łay eh shuhdaanił xaah. Ch'ishyon iin ch'ittheh T'oodìht'ay Aaneegn' eh haahuhnehtaą t'oot'ey nühxaa' łay eh Shihuunay. Ay ch'ah dąq' k'eh hòq't'eh: ch'ishyon iin neshyee hihtenagn t'oot'ey huuneshyee ik'et ts'an h łehchinh niich'ahłeek," *Jesus* huu'ehnił.

³⁹ Ndlaan *Samaria* koht'iin ay key k'et ts'an h *Jesus* łay eh huunay, ts'exeh nts'ąq' hòq' nee'ehnay xaah. "Nts'ąq' dihdii ch'idą' t'ey hòq' shehnay," huudiłnił. ⁴⁰ Ay eh *Samaria* koht'iin *Jesus* nihniideel eh, *Jesus* tay' nee'eh uuda' xaah daahiiyuudetkanh. Ay t'aaan ishiit laakey dziinn' huu'eh eedah.

⁴¹ Tay' ndlaan iin Maaneegn' xaah łay eh hiiyuunìł ⁴² t'aaan ts'exeh dąq' hiiiehnìł, "Maanah neediınay t'oot'ey t'axoh łay eh ts'uunìł, neexon hu'

dziitth'agn' xaah. Tł'aan nan' k'et hōhchaah ts'ą' koht'iin łąą'huutahshih bits'etnayh."

⁴³Ishiit łaakey dziinn' eeday eh, *Jesus* łtaaniishyah tł'aan *Galilee* nan' k'et teeshyah. ⁴⁴Hqō' det-shyaagn, jan xaah. *Jesus* hu' ch'ida' daą' djiinij': "T'oodjht'ay xaah hōqhee diinann' k'et tah k'alahuunay." ⁴⁵*Galilee* nan' k'et nii'inshay eh, dinee iin tsen-'ij' niishyah. Ay iin hu', *Jerusalem* key nach'et-'aal danh niihindeel' da' tł'aan ishiit danh nts'ąą' djiidiin hiineh-'ij'. Hqō' hut-shyaagn xaah, tsen-'ij' hiiyuunih.

⁴⁶Ay eh *Jesus* tay' *Cana* key *Galilee* nan' k'et na'inshyah, ndeeh tuu elkay tuu' ehtsiin da'. Ishiit danh ch'inłiin eedah. Ushye'e ehts'iign *Capernaum* key eedah. ⁴⁷*Jesus* *Judea* nan' k'et ts'anĥ *Galilee* niishay ijihtth'agn' eh, *Jesus* xaah niiniishyah. Ay dineh *Jesus* Yuudehkat, *Capernaum* ts'ą' tuushya' xaah tł'aan ushye'e tehtiin na'ut-suu' xaah. ⁴⁸*Jesus* daą' ehniĥ, "Nühtah ts'anĥ doot'ey łay eh Shuunay, naholĥaa choh neh'ih de' shij'." ⁴⁹Daą' yehniĥ, "Sh'eh iĥhaal, shye'e tahteel ttheh." ⁵⁰"Na'ijidaal. Nshye'e uutaanah," ehniĥ. Dineh *Jesus* Aaneegn' łay eh uunih tł'aan na'adaal. ⁵¹Taatet-shay eh, udinee' iin hiidanh nihniideel' tł'aan daą' hiiyehniĥ, "Nshye'e uutaanayh!" ⁵²"Ndeeh da' shye'e na'et-sqō?" huu'ehniĥ. "K'ahdaą' taaniaa ch'inii'ąą' da' na'et-sqō," hiiyehniĥ. ⁵³Ishiit da' *Jesus*, 'Nshye'e uutaanayh,' shdjiinij', hee'elnayh. Ay eh ay dineh eh łahrtthagn' ushyhah shiit hihdelłth'ii iin *Jesus* łay eh huunih.

⁵⁴*Jesus* *Judea* nan' k'et ts'anĥ *Galilee* nan' k'et niishyah ch'ida' ts'ą' ay dineh ushye'e na'et-sqō łaakey danh nahohĥaa.

5 ¹Ay tł'aan *Jerusalem* key *Jew* koht'iin łehchinh teedeel eh, *Jesus* haaniishyah. ²*Jerusalem* shiit key huu'aan daaheltay qō dibee hōqsii' huuk'üü, tuu tł'aadehtaan *Hebrew* aaneegn' *Bethesda* hōqsii' huu'ąą. Tuu tł'aadehtaan danh tagn' ahts'ay naholshii k'eedn huudlah. ³Dinee ndłáán ehts'iign iin nahelshii k'eedn tthiiheltayh, ch'ehłaadn' huunaagn' kol, ch'ehłaadn' huuxooll' ehts'iik tł'aan ch'ehłaadn' huutth'ann' tahōqłaaĥ. (Ay iin tuu tüütñiiĥą de' kaah shign' delłth'ih. ⁴Ts'ehłagn' danh xaa' noodelłthayh danh, T'odjht'ay Aaneegn' nadadełeegn' dagn nan' k'et ts'anĥ tüütñiiĥaan tahtsayh. Ehts'iign koht'iin tah ts'anĥ doot'ey tuu tüütñiiĥą k'eh hqō' ts'ą' t'ey ch'itthay tuu shiit taa'ijshay, ay ch'ale' na'et-sqō.) ⁵Ts'ehłagn' dine' taagn deetaan k'et łk'eedan xay' biĥqōłe' ehts'iign diinah. ⁶*Jesus*, ay dineh shign' tth'ii'elt'ay ineh'ih ts'ą', niithoo' ehts'iign yi'etnayh. Ay eh daą' yehniĥ, "Na'ussu' niithánĥ?" ⁷Dineh ehts'iign daą' ehniĥ, "Tuu tüütñiiĥaan eh, doot'ey tuu shiit k'ataashehtee. Taatihhaagn ttheh ch'ishyon shtthay taa'ehaak." ⁸"Nii'ijihay! Nteell' nidiłlee tł'aan iĥhaal," *Jesus* yehniĥ. ⁹Hqō' ts'ą' t'ey dineh na'et-sqō. Ay tł'aan diiteell' nidiłlee tł'aan aahaal. Hqō' hut-shyaagn eh, *Jew* iin nahelshii dziinn' hqōt'eh. ¹⁰Ay eh dineh na'et-soon *Jew* koht'iin iin daą' hiiyehniĥ, "Jah dziin Nahelshii Dziinn' hqōt'eh.

Nteell' ijleel eh, neenach'uudah'iin k'ja' djiidi'." 11 "Doo dine' nashihtsiin daq' shdijini', 'Nteell' nidijlee t'aaan ijhaak,' " huu'ehni. 12 "Doo dine' datdijina?" heeyehni. 13 T'oot'ey dineh na'et-soon *Jesus* qqsii' t'aaan ndeesh eeday yits'etniign. Tuu t'aadehtaan danh dinee ndlaan hoqtiin eh, *Jesus* huuch'a' itaa'inshyah. Ay xaah ch'ah dineh *Jesus* its'etniign.

14 Uuteethadn eh, *Jesus* ay dineh hithahdelxoo shyah choh shiit uudih'aa. "T'axoh na'insq. Ts'ant'ay djiidi' ts'a', ay ena', ch'ittheh haniich'inthadn ch'ahnnoo' k'ahaniichinthadn xaah," *Jesus* yehni. 15 Ay t'aaan dineh itaa'inshyah t'aaan *Jew* koht'iin iin niiniishyah. "*Jesus* nashihtsij," huu'ehni. 16 Hoq' xaah ch'ale', *Jew* koht'iin *Jesus* k'ja' teedeel, dineh na'ehsoon nahelshii dziinn' t'ey day xaah.

17 Ay eh *Jesus Jew* koht'iin daq' huu'ehni, "Hetsihuuthadn da' ts'anh Shta' atna', diinah du' nuuniithat t'aaan hoq' xaah Shint'ah Ishnah."

18 Hoq' nay eh ts'idhuxay hiiniithan shihnoo' ch'ihuhdijini'. "Neexon nahelsii dziinn' nach'uudah'iinn' k'ak'ahohthadn t'aaan, 'T'oodijht'ay, Shta,' hoq' nay eh T'oodijht'ay k'eh t'ey idiltsayh," hiiniithan.

19 Ay eh *Jesus* daq' huu'ehni, "Daq' ch'ah lay eh nuhdihni. T'oodijht'ay Ushye'e diixaa' diit'ey k'adehdaj. Dii Diita' day neh'ay hoq' ch'ah di'. 20 Shta' Shaantsij' t'aaan huuhjdlaq ts'a' day Shiich'ooneh'ih. T'aaan hoq' ch'ah ch'ahnnoo' t'ey Shiich'otnah'iil. Ay t'aaan hoq' ch'ah tihdii, nuhxaah ch'aa' hulshyaak xaah. 21 Shta' dinee iin ijlaagn iin tah ts'anh niiditthat t'aaan nahuuhotnay huu'ehtsayh t'aaan ay k'eh doo uutaanay nihthan honayh taksayh. 22 Shta' Diixaa' doot'ey k'ayetdatjakkay. Shin hu' ch'idadiiini Shehtsij, dinee iin etdatjakkay xaah. 23 Hoq' ch'ah det-shyaak, lahtthag' iin Shta' lahhiyunay k'eh lahshuhdaaniil xaah. Doot'ey k'alahshuunay, ay ch'ale' Shta', Doo Shteh'a', ay chih k'alahuudijina.

24 "Daq' ch'ah lay eh nuhdihni. 'Doot'ey Shaaneegn' diitth'agn t'aaan Doot'ey Shteh'a' lay eh yuunay, ay ch'ale' duunoo' hohchaah ts'a' uutaanayh. Ay ch'ah k'at'ey betdatjatkay. Ehtiin niign ch'a' itaa'inshyah t'aaan honayh niign ni'inshyah.' 25 Daq' ch'ah lay eh nuhdini. 'Noo' haatha' de', ndeesh doo iin ehtiin niign aahaal iin T'oodijht'ay Ushye'e Aaneegn' hidaatth'ak. Ay t'aaan hidaatth'ak de', honayh niign taada'. Ishiit t'axoh nuuniithat. 26 Shta' Diit'ay' xaa', ch'ishyon iin huuhonayh uhtsij. Shin hu' Shta' Diit'ay' Sht'aa'ij'aa, Shint'ah chishyon iin huuhonayh oksay xaah. 27 T'aaan Shin hu' Ut'ay' Sht'aa'ij'aa, ch'ishyon iin etdatjakkay tihleel xaah. Shin ch'ale' dinee iin Shkehduht'e' xaah Shteh'a' xaah, hoq' ch'ah det-shyaak. 28 Shaaneegn'eh sq' nuhxaah ch'aa' hulshyaagn. Noo' haatha' danh lahtthag' tth'ank'eet ijlaagn iin uunihee Shihdaatth'ak. 29 Ay t'aaan diitth'ank'eedn' dagn ts'anh tthihtaada'. Doo iin ch'ida' hoqsuu' ts'a' det-shyaagn nihtatda' t'aaan nahohtatnayh. T'aaan doo iin ch'ida' ts'ahqot'eh ts'a' det-shyaagn nihtatda' t'aaan huu'otnalshaa.' "

³⁰ *Jesus* daq' huu'ehnih, "Shinshij' xaa' k'atihdiil. Nts'aa' T'oodiht'ay Shta' hq' Shehnh k'eetaat shij' huu'etdatjakkayh. Ay eh lay eh ch'ah huu'etdatjakkayh. Nts'aa' niithan k'eh k'adihdaj, t'oot'ey Doo Shteh'a' niithan k'eetaat shij' dihdj'."

³¹ "Shin shij' xaa' uunihhee de', ay t'aaan nts'aa' dihnay xaa' daq' dahnił, 'Hq' ch'ah laq' k'ahuulay.' ³² T'oot'ey ch'ishyon *John* moqsii' Shaa hq'hee. Nts'aa' Shaa hq'hee laq' nliin hee'ishnayh. ³³ Dinee iin *John* xaa' huutah'a' ch'ida', Shaanah yuhdahkadn xaa'. T'aaan laq' heneegn' eh doo diht'ay aanah hq'hee. ³⁴ T'oot'ey doot'ey t'axoh ay Shaanah hq'hee. K'aaduu' hq' ch'ah nuhdihnih, nuhtalshih xaa' shij'. ³⁵ *John* kun' nildzee k'eh nt'eh. Ay dineh tth'utdee'a' niign nuh'iich'ooneh'ijj. Uuniikuul danh ay kun' neldzeegn eh nuhxaah hq'ssq. ³⁶ Ch'ishuuy eh Shihtsiin, dinee iin Shihtahnayh xaa'. Hq' ch'ah hut-shyaagn *John* Shaa hq'hee ch'ahnoo' t'ey nlij. Nts'aa' ts'eepak-ay eh Shihtsiin, dinee iin Shihtatnay xaa'. Nts'aa', 'Shta' hq' djidj', Shehnay k'eetaat dihdaj eh, Shteh'a' huuiich'ooneh'ih. ³⁷ Jan chih, Shta', Doo Shteh'a', Shaanah hq'hee. Nuhxon ndeeh hq'hee danh k'at'ey dahth'agn. T'aaan Mijniij' k'at'ey unah'ay. ³⁸ Ay eh Doo Yiteh'a' k'at'ey laq' uudahnay xaa', Maaneegn' nuhdzee' k'a'idlay. ³⁹ T'oodiht'ay Aaneegn' utnet-tladn xaa' duunoo' hq'chaah ts'a' ts'ootaanayh nahthan xaa', ay hq'ssuu'ts'a' ahsih. T'oot'ey ay Heneegn utnet-t'adn Shaanah nlij. ⁴⁰ T'oot'ey laq' shuudahnay, duunoo' hq'chaah ts'a' uutahnayh xaa', hq' ch'ah k'ananthan."

⁴¹⁻⁴² *Jesus* daq' huu'ehnih, "Nuh'ii'ishnayh. K'at'ey T'oodiht'ay xaa'ahtsiin ii'ishnayh. Shin hu', dinee iin nahtaa' Shuunay k'a'iinihthan. ⁴³ Shta' Shteh'a', Maaneegn' eh utnihheel xaa' t'oot'ey k'alaq' Shuudahnay. Ndeeh ch'ishyon daaneegn' eh hq'hee taadaal danh, ay ch'ale' laq' utdahnił. ⁴⁴ Ch'ishyon iin hq'ssuu' ts'a' dahdi' nuhhenay nahthan. T'oot'ey ndeeh hq'ssuu' ts'a' dahdi' nuh'ehnay danh, Toodiht'ay, Doo T'oodiht'ay nliin shij', aanah k'ananiich'ahdee. Hq' ch'ah niign dat-shyaagn eh, k'at'ey Shutdahnił. ⁴⁵ T'oot'ey neek'ja' Diita' eh uutaahheel, sq' Shin hu' hq' Shuudahnih. Nachuudah'iin T'oodiht'ay *Moses* t'aaayij'aaan, ay ch'ale' nuhk'ja' Shta' eh uutaahheel. Ay hq' ch'ah niign t'oot'ey, 'Neetalshii', naniich'ahdee. ⁴⁶ *Moses* laq' lay eh uudahnay de', ay t'aaan laq' Shutdahnił, Shaanah utneet'adn xaa'. ⁴⁷ T'oot'ey nts'aa' utneet'adn k'alaq' uudahnay eh, Shaaneegn' k'alaq' uudahnay," *Jesus Jew* koht'iin iin huu'ehnih.

6 ¹ Ay t'aaan *Jesus Galilee* mann' (*Tiberias* mann' chih hq'ssii') naat nuhts'ay ts'a' lkeenatet-shyah. ² Dinee ndlaan iin ehts'iign iin xaa' nahohdaa hiineh'ay eh, Yuukaah teedeel. ³ Ddhał k'et *Jesus* Maanah uudeldii iin eh haa'eedeel t'aaan dahihdelth'ih. ⁴ T'oodiht'ay Aaneegn' nadadeleegn *Israel* koht'iin iin k'et he'uudeel heehelnii dziinn' k'ahjiil

nuuniithat. ⁵*Jesus* tagn' neh'ay eh, dinee iin ndláán iin Shaa nihniideel neh'ih. Ay eh *Philip* daq' yehnih, "Ndeeh ts'anh lahtthagn' ay dinee iin xaah shii' ts'utaakeet, huu'iitsah'aal xaah?" ⁶(Nts'aa' *Philip* daaniit niithanh ts'a' *Jesus* hqo' yehnih. Nts'aa' utaakeel hee'etnayh ch'idá.) ⁷*Philip* daq' ehnih, "Laakey deetaan deetaan *dollars* eh leedonn' ts'utaakeet de' t'ey, ay k'at'ey huu'etnal-'aal." ⁸Ch'ishyon Maanah uudeldii, *Andrew* moqsii', *Simon Peter*, uchiil daq' nih, ⁹"Chiif gaay shign' eedayahs'ay leedonn' *barley* liat eh ehxaan eh laakey luugn eh nateleek. Ay du', ndláán iin tah nts'aa' duudii?" ¹⁰"Shign' dadhaltth'ih," huudahnih, *Jesus* huu'ehnih. (Ishiit danh t'oh hqo'ij.) Ay eh lahtthagn' dinee iin hihdelth'ih. Ishiit danh dineh iin ahts'ay *thousand* hijijii. ¹¹*Jesus* leedonn' uuniign laa'ahleel ts'a', "T'oodiht'ay, tsen-'ih," ehnih, t'aaan dinee iin hihdelth'ii iin huutah yeke'. Ay k'eetaat luugn xaah chih det-shyaak, t'aaan lahtthagn' iin nts'aa' ihdlaan ihiiniithan nach'ihij'aa'. ¹²Tsahneltagh eh, uudeldii iin daq' huu'ehnih, "Hiijij'aa' duull' lehchinh na'ahlee, diit'ey k'a'ihuushay ch'a'." ¹³Ay eh huu'ihdlaq ts'a' shch'ahdiidlah t'aaan ts'ehlagh deetaan laakey uk'et tth'aak shiit leedon' duull' datneldagn nahnehtsij. Ahts'ay leedon' nahii'aal ts'anh ay leedon' duull' luukaahedlah.

¹⁴Dinee iin ishiit danh *Jesus* nahohdaa day hiineh'ih ts'a', daq' t'ihdetnih, "Jan ch'ah lay eh ay T'oodiht'ay xaah hqo'hee jan nan' k'et ts'a' taahaal." ¹⁵*Jesus* uuts'itaanak, neehaskee' utahtsayh xaah baa tsuudeef ihiiniithan hi'etnayh. Ay eh huuch'a' tay' ddha' gaay tah natet-shyah, diishij' taadaa' xaah.

¹⁶Xa' ts'a' Maanah uudeldii iin ddha' k'et ts'anh manh ts'a' dahteedeef. ¹⁷Ts'ayh Shiit dahniideef t'aaan *Capernaum* key ts'a' manh l'keenahatkeef. Naa'ihxee' ts'a', *Jesus* tth'ihntah huuts'a' k'aniishay. ¹⁸Ay t'aaan hqot'at ta'ijts'ayh t'aaan tuut cho'ó hultsij. ¹⁹Maanah uudeldii iin manh tth'ihntoh ndiaa haakeel eh, *Jesus* tuu k'et aahaal hiineh'ih. Ts'ayh k'üü niiniishay eh, hqot'at hihniljiit. ²⁰"Sonaljiidn! *Jesus* diht'eh," huu'ehnih. ²¹Huuxaah hqo'soon eh ts'ayh shiit hiyuuniik. T'aaan hqo' ts'a' t'ey manh maqgn *Capernaum* key k'üü nihniikij.

²²Uuk'ahdaq eh, niineldogn iin manh nühts'ay hihdelth'ii, ts'ehlagh ts'ay' shij' ishiit danh eetaan hiineh'ih. *Jesus* Daanah uudeldii iin eh k'ateeshay eh, ts'ayh shiit huu'eh Bookol, ndeeh l'kehteekel danh hehetnayh. ²³Ch'ishuuy dinee iin *Tiberias* key ts'anh ts'ayh shiit manh maqgn ishiit danh nihniikij. Ndeeh *Jesus* shii' xaah tsen-'ij hotniidaa' t'aaan dinee ndláán leedon' nahii'aal danh nihniikij. ²⁴Ishiit dinee ndláán iin *Jesus* Maanah uudeldii iin eh huukol hiineh'ay eh, ts'ayh shiit dahniideef t'aaan *Capernaum* key ts'a' l'kehaakeef, Yuukoonah'iil xaah.

²⁵Manh nühts'ay dinee iin *Jesus* uhdil'aan daq' hiijehnih, "Hach'uunehtan, ndeeh da' shign' niinshyah?" ²⁶*Jesus* daq' huu'ehnih,

“Łay eh daq’ nühdiññih: ‘Shuukoonah’ih, nts’aa’ ihdlaan leedon’ nahthan nach’ah’aał k’eexaan. K’ashuukoonah’ay, nahohdaa dihdiin k’eexaan. ²⁷Shii’ naatsaa’aal xaah udiitł’at ts’a’ naniich’ahdee xaah, so’ ts’ihah’iin, uuniik’uul danh ay shii’ tatdiithadn xaah. T’oot’ey shii’ duunoo’ hõhchaah ts’a’ uutahnayh xaa’ ay kaah tsuutah’iil. T’oodihł’ay, Shta’, ay xaa’ ch’ale’ doodihł’ay, ay shii’ nühtł’ataa’aał xaah.’ ” ²⁸“Nts’aa’ ts’eets’ootah’iil, nts’aa’ T’oodihł’ay iniithan tsaadiil xaah?” hiiyehñih. ²⁹*Jesus* daq’ huu’ehñih, “Jan ch’ah ts’eehah’ay T’oodihł’ay hõq’ dahdji iniithanh. Shteh’a’ eh, łay eh Shutdahñiil.” ³⁰“Nts’aa’ nahohdaa tjiidiil niign uts’inah’iil xaah tł’aan łaq’ nutdzaaniil xaah? Nts’aa’ tjiidiil? ³¹Neetthaay’ iin ts’ał shiit danh leedon’ *Manna* mõqsii’ naahiiyii’aal ch’ida’. Hõq’ ch’ah hut-shyaagn, T’oodihł’ay Aaneegn’ utnet-tł’adn k’eetaat daq’ ñih, ‘Leedon’ dagn nan’ k’et ts’an huuł’aa’iiddlah, nahii’aal xaah,’ ” hiiyehñih. ³²*Jesus* daq’ huudiññih, “Łay eh daq’ nühdiññih: ‘Ay leedonn’ dagn nan’ k’et ts’an h, *Moses* k’at’ey huutł’aayiiel t’oot’ey T’oodihł’ay huutł’aayiiiddlah. Shta’ łaq’ leedonn’ dagn nan’ k’et ts’an h hutł’aayiiiddlah. ³³Ay łaq’ leedonn’ T’oodihł’ay ts’an h ñiin, ay ch’ale’ dagn nan’ k’et ts’an h dõq ninühnihtij, dinee iin nan’ k’et duunoo’ hõhchaah ts’a’ huutaanayh xaah.” ³⁴“Hach’uunehtan, ay leedonn’ noo’ hõhchaah ts’a’ neetł’aa’iiddlah,” hiiyehñih. ³⁵*Jesus* daq’ huu’ehñih, “Leedonn’ dii dinee iin naahe’aal huuhonayh xaah, ay ch’ah diht’eh. Doo łay eh Shuunay uutaanayh. Ay ch’ale’ k’at’ey daatsiil k’eh nt’eh tł’aan k’at’ey tuu shdehtłaq’ niithan k’eh nt’eh.”

³⁶“Nts’aa’ dihday unah’iin t’oot’ey tth’ihtah k’alaa’ Shuudahnay. ³⁷Łahthagn’ Shta’ Shtł’aahuu’iidlay iin Shaa niitaadah. Doo Shaa niiniishay, k’at’ey, ‘An,’ utidihñiil. ³⁸Ay ch’ah jan xaah. Dagn nan’ k’et dõq ts’an h danihshyah, nts’aa’ doo Shteh’a’ niithanh k’eetaat tihdiil xaah. K’adanihshay, nts’aa’ nihthanh k’eetaat tihdiil xaah. ³⁹Nts’aa’ Doo Shteh’a’ Shuunay, jan nt’eh: ‘Doo Shtł’aa’ihtiin iin tah ts’an h, ts’ehłagn t’ey k’a’ihuushay, t’ey inihthanh, t’oot’ey t’aa’ay dziinn’ danh iłlaagn iin tah ts’an h łahthagn’ niihutdihleel, nahohtatnayh xaah.’ ⁴⁰Nts’aa’ Shta’ heeniithan, jan nt’eh: ‘Łahthagn’ Ushye’e hiñeh’ay tł’aan łaq’ hiiyuunay, duunoo’ hõhchaah ts’a’ huutaanayh. Tł’aan t’aa’ay dziinn’ danh iłlaagn iin tah ts’an h niihutdihleel, nahohtatnayh xaah,’ ” *Jesus* huu’ehñih.

⁴¹“Leedonn’ dii dinee iin naahe’aal huuhonayh xaah, ay ch’ah dagn nan’ k’et dõq ts’an h diht’eh,” *Jesus* hõq’ nay eh, *Jew* koht’iin iin ts’an iihilt’e’ ⁴²tł’aan daq’ tñihdetñih, “Ay dineh *Jesus* mõqsii’ *Joseph* ushye’e nt’eh. Uta’ eh unaq’ huu’its’etnayh. Ay eh, diixaah, ‘Dagn nan’ k’et dõq ts’an h danihshyah,’ hõq’ nay?” ⁴³*Jesus* daq’ huu’ehñih, “Ay hõq’ tñihdatnay, ena’. ⁴⁴Doot’ey Shaa niitaadaał, Shta’ Shteh’a’ Shaa niinuushya’ hiiyehtsiin de’ shij’. Tł’aan t’aa’ay dziinn’danh iłlaagn iin tah ts’an h niidakteeł, naa’uutatnayh xaah. ⁴⁵T’oodihł’ay xaah hõq’hee

iin daq' utneet'at: 'T'oodiht'ay lahtthagn' dinee iin uhduldii xaah hach'ihutnahtanh.' Doo Shta' diitth'agn t'aaan yixaa' uudeldii, Shaa niiniishyah. ⁴⁶HQQ' ch'ah dihnay eh, 'Doot'ey Shta' yineh'ii', k'adihnay. Shin shij' Unak-'ii', ndeesh eeday nihshay xaah."

⁴⁷"Lay eh daq' nuhdihnih: 'Doo lay eh Shuunay duunoo' ts'a' uutaanayh. ⁴⁸Leedon' dii dineh iin naahe'aal huuhunayh xaah, Ay ch'ah diht'eh. ⁴⁹Nuhtthay iin ts'al shit danh leedonn' *Manna* moqsii' naach'ihe'aal t'oot'ey hijlaak. ⁵⁰Toot'ey jah leedonn' hu' dagn nan' k'et doo ts'anh, doo naa'e'aal k'atahteel. ⁵¹Shin hu', huhnayh ts'a', jah leedonn' dii dinee iin naahe'aal, huuhonayh xaah, Ay ch'ah dagn nan'k'et doo ts'anh diht'eh. Doo jah leedonn' naa'e'aal de' t'ey, ay ch'ale'duunoo' hohchaah ts'a' uutaanayh. Jah leedon' ut'aatih'aaan Shtthij' nt'eh. Ay ch'ah nan' k'et hohchaah ts'a' koht'iin huutaanayh xaah huut'aatih'aa', " huu'ehnih.

⁵²Ay t'aaan *Jew* koht'iin iin hqq' ch'ah aanah heneek eh lidahdetxaq. "Ay dineh nts'aa' ch'ah diitthij' neet'aatahchiil, nants'uu'aal xaah?" henih. ⁵³*Jesus* daq' huu'ehnih, "Lay eh daq' nuhdihnih: 'Shin ch'ale' dinee iin Shkehduht'e' xaah T'oodiht'ay Shteh'a'. Uutahnayh, Shtthij' naach'ah'aa' de' shij' t'aaan Shdall' atnaq de' shij'". ⁵⁴Doo Shtthij' naa'e'aal t'aaan Shdall' etnaq, duunoo' hohchaah ts'a' uutaanayh t'aaan t'aa'ay dziinn' danh ijlaagn iin tah ts'anh niidakteel, na'utatnayh xaah. ⁵⁵Shtthij' laq' hiiyij'aal nt'eh t'aaan Shdall' laq' hiyetnaq nt'eh. ⁵⁶Doo Shtthij' naa'e'aal t'aaan Shdall' etnaq, noo' uudih t'ey Sh'eh eedah t'aaan noo' uudih t'ey beh dhihdah. ⁵⁷Shta' honayh ts'a' Shteh'a', t'aaan Shint'ah uxaa' huhnayh. Ay k'eh, doo naashe'aal Shxaa' uutaanayh. ⁵⁸Ay eh, jah leedonn' dagn nan' k'et doo ts'anh ch'ah nt'eh. Leedonn' nuhtthaay iin naach'ihe'aal t'aaan hijlaagn, ay k'eh k'adiit'ay. Doo jah leedonn' naa'e'aal duunoo' hohchaah ts'a'uutaanayh," ⁵⁹*Jesus* hqq' huudijiniij', *Capernaum* key *Jew* iin lehchinh etdak danh hach'ihuunehtan eh.

⁶⁰*Jesus* Beh yaadal ndlaan iin hqq' hihdiitthak ts'a', daq' tihdetnih. "Ay Maaneegn' hehqotsuu. Doo ik'eetaat taadii?" henih. ⁶¹Doot'ey, "Nts'aa' hqq' henay," k'ayehnay t'oot'ey *Jesus* Shaaneegn' k'ahiiniithan i'etnayh. Ay eh *Jesus* daq' huu'ehnih, "Ay Shaaneegn' nuh'aach'ohdehthit? ⁶²Shin ch'ale' dinee iin Shkehduht'e' xaah T'oodiht'ay Shteh'a'. Dagn nan' k'et ndeesh ts'anh ihshay danh natihdaal Shnah'ih de', nts'aa' Shutdahniil de'? ⁶³T'oodiht'ay Otdeegn', Ay ch'ale' honay ehtsayh. Dineh tthij', ay ch'ale' honay k'a'ehtsiin. Heneegn, honay ehtsayh T'oodiht'ay Otdeegn' xaa', ay eh nuhdihnij'. ⁶⁴T'oot'ey tth'ihah nuhtah ts'anh ch'ehlaadn' k'alaa' Shihuunay." (*Jesus* hetsihuuthadn ts'anh doo k'alaa' Shutdaaniil iin hihtaateel t'aaan doo Shkij' ts'ichaateel huu'ietnayh.) ⁶⁵Ay t'aaan daq' huu'ehnih, "Ay xaah ch'ah, 'Doot'ey Shaa niitaahaal, Shta' Sts'a' iteh'a' Shaa niiniishyah de' shij', hqq' nuhdihnij'."

⁶⁶ *Jesus* hqo' huu'ehnaŋ k'eexaan, Beh yaadal ndlaan iin Hich'a' ts'ahdeedeel t'aaŋ tay' t'ey k'at'ey hii'eh na'atdal. ⁶⁷ Ay eh ts'ehlagŋ deetaan laakey uk'et Maanaŋ uudeldii iin daq' huu'ehniŋ, "Nühxon du', Uch'a' ttaatsatdał chih Shuudahnŋ?" ⁶⁸ *Simon Peter* daq' yehniŋ, "Neek'chihohle', doo ts'a' tsuudeel? Duunoo' hqhchaah ts'a' ts'ihuunayh aaneegn' Nts'an hjiit'eh. ⁶⁹ T'aaŋ t'axoh laŋ eh Nts'uuniŋ t'aaŋ dagn nan' k'et doq' ts'anŋ dinee iin huukehduht'e' xaah T'oodiŋt'ay Nteh'a' heets'etnayh." ⁷⁰ *Jesus* daq' huu'ehniŋ, "Nühxon ts'ehlagŋ deetaan laakey uk'et ch'itah haanüh'ihdlay t'oot'ey ts'ehlagŋ nühtah ts'anŋ ts'ant'ay ts'an nji." ⁷¹ Ay ch'ah dineh xaah *Jesus* hqohaa' *Judas* moqsii'. *Judas*, *Simon Iscariot* ushye'e, t'oot'ey Maanaŋ uudeldii ts'ehlagŋ deetaan laakey uk'et iin tah ts'anŋ nt'ay, *Jesus* k'ia' ts'ichaateel.

7 ¹ Ay t'aaŋ *Jesus Galilee* nan' k'et danŋ natetdaak. *Judea* nan' k'et natushshya' k'a'iniithan, ishiit *Jew* koht'iin iints'idhuhxay ihiiniithan xaah. ² *Jew* koht'iin huutthaay taathüh nihiithay heehelnay dziinn' k'ahjiil nuuniithat danŋ ts'a', ³ *Jesus* uchiil iin daq' hiiyehniŋ, "Shign' ch'a' ttaa'qoshya' t'aaŋ *Judea* nan' k'et ts'a' tihay, Neh'aadal iin nahohdaa hitnah'iil xaah. ⁴ Doo lahtthagn' dinee iin shihtatnayh niithan, ay ch'ale' nach'oonii'ay eh k'ats'eehoh'ay. ⁵ (*Jesus* uchiil iin t'ey k'alaa' hiiyuunay.) ⁶ *Jesus* daq' huuehniŋ, "K'aaduu' k'a'ishiit niihuuthal danŋ, k'ahqo' tidhiidil. T'oot'ey nts'aa' hqo' dzuudiin nahthan ishiit nuuniithat danŋ ch'ahqo' tahdiil. ⁷ Doo iin T'oodiŋt'ay k'eetaat k'at'ey diidiin iin nühxon hu' k'ats'idaahuhdiht'ay, t'oot'ey Shin hu'ch'ah sts'idaashihuudiht'eh, 'Ts'ahqot'eh ts'a' niign dahday,' hqo' huudihnaŋ xaah. ⁸ Nühxon hu' lehchinh hetdagn danŋ tahdeel. Shin du' lehchinh danŋ k'atihhaal, k'aaduu' k'ashiniihuuthadn xaah." ⁹ Hqo' huu'ehnaŋ t'aaŋ tay' *Galilee* nan' k'et danŋ eedah.

¹⁰ *Jesus* uchiil iin lehchiinh hetdagn danŋ teedeel eh, uuk'aadiidn eh *Jesus* ishiit danŋ teeshyah. Niineldogn iin aadal eh, huu'eh k'ateeshay. T'oot'ey ishiit danŋ tsiniishign eh teeshyah. ¹¹ Lehchinh teedeel danŋ *Jew* koht'iin iin hiikooneh'ih. "Ay dineh ndáy?" henih. ¹² Niineldogn iin Yaanaŋ hqot'at hihdeldziit. "Dineh suu' nji," ch'ehlaadn' iin henih. "Kol! Dinee iin nadatnii'aa," ch'ishyon iin huuheniŋ. ¹³ T'oot'ey doo iin t'ey tsiniishign hqo' tihdetnŋih, *Jew* ch'inŋiin iin xaah hihniiljiidn xaah. ¹⁴ Lehchinh heedeel danŋ tooniaŋ t'ey eh *Jesus* hithahdelxoo shyah choh daaniishyah t'aaŋ utdaldii xaah hahuu'utnehtanŋ. ¹⁵ *Jew* ch'inŋiin iin huuxaah ch'aa' hulshyaak ts'a' daq' henih, "Jah dineh neexon laaq' huu'uudetnŋih ts'a' uudzeldii k'eh k'aiilay. Nts'aa' laaq' hqoshyaan nji?" ¹⁶ Ay eh *Jesus* daq' huu'ehniŋ, "Dii hach'uunaktan Sts'an k'a'iilay. Ay ch'ah T'oodiŋt'ay Doo Shteh'a' ts'anŋ nji. ¹⁷ Doo nts'aa' T'oodiŋt'ay iniithan k'eetaat tihdiil niithan, ay ch'ale' hee'etnayh. Dii hach'uunaktan T'oodiŋt'ay ts'anŋ niin de' ii'etnayh. Shxaa' doodiŋt'ay huhhee de'

ii'etnayh. ¹⁸Doot'ey diixaa' doodjiit'ay hoqhee, ay ch'ale' Shqqsii' hoqchaa' taktsayh iniithanh. T'oot'ey doot'ey doo shteh'a' qqsii' hoqchaa' taktsayh iniithanh, ay ch'ale' laq' niign hoqhee t'aaan tth'udee'ah niign shij' di'. ¹⁹Moses nach'uudah'iin nuht'aa'ii'aa, t'oot'ey nuhtah ts'anah ts'ehlagn t'ey k'a'ik'ahothhadn. Dii xaah nats'idhuhxay Shuudahnih?" ²⁰Ay t'aaan daq' hiiyehnih, "Ts'ant'ay otdeegn' Nshii' ii'ay. Doo ch'ah nandhokxay Nuunay?" ²¹T'aaan *Jesus* daq' huu'ehnih, "Ts'ehlagn nahohdaa nuhtah dihdij' t'aaan lahtthagn' nuhxaah ch'aa' hulshyaak. ²²Nahelshii dziinn' nuuniithadn de' t'ey, chii' gaay ik'eedan dziinn' behoqle' de', u'ah't'uh, *Moses* huhtsiin niign k'eetaat. (Nuhtthaay iin *Moses* ttheh t'ey hoq' hihdet-shyaagn laq' hetsihuuthat.) ²³Ay sey eh yit'uh ts'a', *Circumcision* moqsii', Naahelshii Dziinn' hoq' ch'ah hut-shyaagn de' t'ey, *Moses* nach'uudah'iin k'eetaat hut-shyaagn xaah, dii xaah Sts'a' ts'anii'elt'eh, Nahelshii Dziinn' dineh na'etsoon nadhaktsiin xaah? ²⁴K'alaq' hee'atnay eh, 'Hoq' ch'ah hut-shyaagn,' sq' hantey' t'ey dahniik. Ha'gaay laq' niign utdaldii, nts'aa' hut-shyaagn laq' heetatnayh xaah."

²⁵*Jerusalem* key koht'iin tah ts'anah daq'henih, "Jah Dineh du', doo nats'idhuhxay hiiyuunay nlij' laa? ²⁶Unah'ih! K'aniljiidn ts'a' dinee ndlaan iin naal hoqhee t'aaan k'ahiits'a' doodih'ay. Ch'infiin iin jah dineh *Messiah*, doo T'oodiht'ay neexaah haa'ihitiin, nliin hii'etnayh le'. ²⁷T'oot'ey ndeeh de' *Messiah* taahaal, doot'ey ndeeh ts'anah taahaal k'a'iitatnay. T'oot'ey jah dineh ndeeh ts'anah niishay, neexon lahtthagn' iits'etnayh."

²⁸*Jesus* hithahdelxoo shyah choh hahuu'uunehtan eh, datdih'tay eh daq' huu'ehnih, "Laq' Shi'atnayh t'aaan ndeeh ts'anah nihshay laq' Shi'atnay? Shxaa' doodjiit'ay eh k'anihshay. T'oot'ey Doo Shteh'a' laq' nlij'. Bits'atniign ²⁹t'oot'ey Bi'ishnayh, Uts'anah nihshay xaah t'aaan Shteh'a' xaah." ³⁰Ay t'aaan ts'uunii hiiyuunih t'oot'ey doot'ey k'ayuunagn, tth'ih'tah k'a'ishiit niihuuthal xaah. ³¹T'oot'ey niineldogn iin tah ts'anah ndlaan iin laq' hiiyuunih t'aaan daq' henih, "Ndeeh de' *Messiah* taahaal, jah dineh nahohdaa day ch'ahnoo' nootahdaa?"

³²*Pharisee* iin niineldogn iin *Jesus* aanah hihdelziidn hiidiitth'ak. Ay eh *Jew* iin xaah hach'eeegn iin haske' iin eh diidinee' iin Yuunii xaah huhteh'a'. ³³*Jesus* daq' nih, "Tth'ih'tah hoqtsuul ts'a' shij' nuh'eh tihdaal t'aaan Doo Shteh'a' ts'a' natihdaal. ³⁴Shuukotnahta', t'oot'ey k'ashutdah'aal, ndeeh tihaal ishiit danh k'atahdal xaah." ³⁵"Nuugn taahaal ch'ah niign k'ats'utdah'aal? *Greek* key huudlah ndeeh *Jew* koht'iin hihdelth'ii danh taahaal, *Greek* koht'iin hahuu'uunuhtan xaah? ³⁶'Shuukotnahta', t'oot'ey k'ashutdah'aal, ndeeh tihhaal ishiit danh k'atahdal xaah,' hoq' nay eh nts'aa' nay?" *Jew* iin tihdetnih.

³⁷Lehchinh heedeel danh ch'ik'et'uu'dn dziinn' ch'ich'ahnoo' dziin hoqt'eh. Ishiit dziinn' *Jesus* naa'ethat t'aaan datdih'tay eh daq' nih,

“Dootey tuu idehtlaan, tuu tatniil xaah. Ay ch’ale’ Sts’a’ taahaal, tuu tatniil xaah. ³⁸Doo lay eh Shuunay, udzee’ shiit ts’anah tuu honayh ts’a’ niilay k’eh taat’eeel. T’oodiht’ay Aaneegn’ utnet-tl’adn hqo’ nih.” ³⁹(*Jesus* hqo’ nay eh, T’oodiht’ay Otdeegn’ xaah hqo’hee.) Noo’ haathal danh doot’ey lay eh Yuunay T’oodiht’ay Otdeegn’ uutaanak. Ishiit danh T’oodiht’ay T’oodiht’ay Dotdeegn’ k’at’ey dqo’ dii’i’aal, *Jesus* tth’ihtah k’a’ihteel xaah tl’aan dagn nan’ k’et ts’a’ k’aniidit-thadn xaah.

⁴⁰Ndlaan iin niideldogn iin tah ts’anah hqo’ nay hiidiitth’ak tl’aan daq’ henih, “Lay eh Jan ch’ah ay T’oodiht’ay xaah hqo’hee!” ⁴¹“*Messiah* jant’ay!” ch’ehladn henih. Chishyon iin du’ daq’ henih, “*Messiah Galilee* nan’ k’et ts’anah k’ahaataahaal. ⁴²‘*David*’ ts’anah nadethadn taateel tl’aan *Bethlehem* key, ndeeh *David* jidaa’, i’uutaateel, T’oodiht’ay Aaneegn’ utnet-tl’adn hqo’ nih.” ⁴³Ay eh niineldogn iin nil ch’itah ts’a’ hii’aanah naniich’etdee. ⁴⁴Ch’ehlaadn’ iin ts’uunii hiyyuunih t’oot’ey doot’ey k’ayuuuniign.

⁴⁵*Pharisee* iin eh *Jew* iin xaah hach’eleegn iin haske’ iin dinee’ iin huuts’a’ nahindeel tl’aan ch’inliin iin huhdehkat. “Dii xaah k’at’ey neexaah nii’ahteel?” huuheni. ⁴⁶Tl’aan huudinee’ iin daq’ henih, “Duunoo’ ts’anah doo dine’ t’ey k’a’ik’eh hqo’hee!” ⁴⁷Ay tl’aan *Pharisee* iin daq’ huuheni, “Nuhxont’ah tthidanuu’ihdlah?” ⁴⁸Ch’inliin ts’iiliin eh *Pharisee* iin ts’iiliin, t’ootey neetah ts’anah ts’ehlagan t’ey k’alaa’ Yuunay. ⁴⁹Ah’ogn dinee iin *Moses* nach’uudah’iin hits’ihetniik. Ay eh T’oodiht’ay huu’otnahshaa.” ⁵⁰Dineh huutah ts’anah *Nicodemus* moqsii’, doo ch’ah *Jesus* xaah niishyah ch’ida’, daq’ huu’ehni, ⁵¹“Neenach’uudah’iinn’ k’eetaat, dineh nts’aa’nay ch’ittheh endzihtth’agn tl’aan nts’aa’ ch’its’aa’ niign day iits’etnayh de’ shii’, bootnalshaa.” ⁵²Ay tl’aan daq’ hiyyehni, “Nan du’ *Galilee* nan’ k’et ts’anah laa diit’ay chih? T’oodiht’ay Aaneegn’ utnet-tl’adn qosiil! Daq’ nih, ‘T’oodiht’ay xaah hqo’hee *Galilee* nan’ k’et ts’anah k’at’ey haataahaal.’”

8 ¹Ay tl’aan huuhihdlaa ts’a’ taa’aadal eh, *Jesus* ddhaal gaay *Olive* ts’oo’ ddhaall’ jijii’aan kaah teeshyah. ²Uuk’ahdaa’ k’ahman’ eh hithahdelxoo shyah choh ts’a’ daa’inshyah. Niineldogn iin Yitagn’ lehchinh heedeel. Ay tl’aan da’aadah tl’aan utdaldii xaah hahuu’utnehtanh. ³*Jew* nach’uudah’iin eh *Pharisee* iin ts’exeh dineh ukay’ k’ayiiilay eh eetiin huhdih’aa. K’aaduu’ daahiinihtij tl’aan lahtthagn’ naal na’ethadn hehtsi. ⁴Ay tlaan *Jesus* daq’ hiyyehni, “Hach’uunehtan, jah ts’exeh dineh ukay’ k’ayiiilay eh eetiin huudzih’aa. ⁵*Moses* nach’uudah’iinn’ ts’anah ts’ehlagan nts’aa’ koht’iin ahlij honay k’eetaat, jah ts’exeh tthee eh ts’idhuhxay. Hqo’ aanah nts’aa’ diiniil?” ⁶Ch’its’aa’ duunii’ hiyyuunih ts’a’ hqo’ ch’ah hiyyehnay, Uts’a’ hedadzuhtsiidn xaah. T’oot’ey *Jesus* tach’its’ooneh’aa tl’aan nan’ kaagn diilaats’oo’ eh jinet-tl’at. ⁷Hiyyuudehkat ts’a’ ishiit nahetdee eh, *Jesus* dagn’ nii’et-shyah tl’aan

dąą' huu'ehniĥ, "Nühtah ts'anĥ doo uts'ant'ay' kol, ch'ittheĥ tth'ee eh yetthitduhthii." ⁸Ay tĥ'aaĥ tay' t'ey tach'its'ooneĥ'ąą tĥ'aaĥ tay' t'ey nan' kaagn jinet-tĥ'at. ⁹Nts'ąą' ĥoq' ńay ĥihdiitth'agn eh, ts'ehĥagn ĥelt'eh ts'ą' ĥtaahetdeeĥ. At-shyaan iin ch'ittheĥ ĥtaahetdeeĥ. Ay eh *Jesus* shiĥ' t's'exeh tth'ıhtah ishiit na'ethadn eh eedah. ¹⁰*Jesus* dagn' nii'et-shyah tĥ'aaĥ dąą' yehniĥ, "Ts'exeh, doo iin nts'ą' ĥidahdehtsiidn, nuugn ĥihteedeĥ? Doot'ey otnalshaa nuunay ndáy?" ¹¹"Shk'ach'ıĥoĥle', doot'ey kol!" t's'exeh yehniĥ. "Shint'ah, ay eh k'at'ey otnalshaa nuudıĥnay. Ayt'oo ĥtaa'qoqshya' t'oot'ey so' ts'ahqot'eh ts'ą' nadondiin," *Jesus* yehniĥ.

¹²*Jesus* tay' dinee iin eh nahqoĥdaa eh, dąą' huu'ehniĥ, "Jah nan' k'et ĥoĥchaah ts'ą' neldzeegn diht'eh. Doot'ey Shk'eh aahaal jan nan' k'et utnat-tĥ'adn shiit k'ataahaal. Ay koĥt'iin neldzeegn jan nan' k'et utnat-tĥ'adn shiit el'ay xaah daa uutaateĥ." ¹³*Pharisee* iin dąą' ĥiiyehniĥ, "T'axoh Diixaah shiĥ' uuniiĥee. Ay eh nts'ąą' Dıĥıĥay k'alaąą' Niits'uunay." ¹⁴Ay tĥ'aaĥ *Jesus* dąą' huu'ehniĥ, "So' Shaanah ĥoq' naniıch'ahdee! Shaa ĥuhĥee de' t'ey, nts'ąą' diĥıĥay ĥąą' nĥiĥ. Ndeeh ts'anĥ niĥshay tĥ'aaĥ ndeĥ ts'ą' iĥhaal ĥee'ıshıĥay. T'oot'ey nüĥxon du', ndeĥ ts'anĥ ĥay eh niĥshay tĥ'aaĥ ndeĥ ts'ą' ĥay eh iĥhaal Shits'atniik. ¹⁵Ĥąą' niign dineĥ aanah k'alaąą' bi'atıĥay eh nühtthii'eh baa naniıch'ahdee. ¹⁶T'oot'ey Shtthii' eh baa naniıch'ıhtĥadn eh, ĥąą'niign k'eetaat ĥoq' diĥđi', Shin xaa' k'ahognthats'ą' k'adıĥđay xaah. Shta', Doo Shteh'a', Sheĥ nt'eh. ¹⁷Nüĥnach'uudah'iinn' utnettĥ'adn k'eetaat, ĥaakey dinee iin nts'ąą'ĥut-shyaagn ĥiıneh'ay eh, ĥoq' aanah ts'ehĥagn niign naniıch'ıhetdee de', ay tĥ'aaĥ nts'ąą' ĥoq' aanah ĥenay ĥąą' nĥiĥ. ¹⁸Ay eh daa uunıĥdee tĥ'aaĥ Shta', Doo Shteh'a', Shaa ĥoqĥee. Neexon hu' ts'ehĥagn niign naniıts'etdee tĥ'aaĥ nts'ąą' ĥoq' ts'enay ĥąą' nĥiĥ." ¹⁹"Nta' ndáy?" ĥiiyehniĥ. Ay tĥ'aaĥ *Jesus* dąą' huu'ehniĥ, "Shits'atniign tĥ'aaĥ Shta' Bits'atniign. Shi'atıĥay de', Shta' ĥih Bitatıĥay."

²⁰Hıthahdelxoo shyah ĥoĥ danĥ ndeĥ lesüü T'oodıĥt'ay xaah diıĥelsĥeeĥ danĥ shiit ĥach'uuneĥtan eh, *Jesus* ĥoq' ĥ'ah huu'ehıĥay. Tĥ'aaĥ doot'ey k'ayuunagn, tth'ıhtah k'a'ıshiit niıĥuuthadn danĥ k'ahqo' ĥiıtah'ıil xaah.

²¹Ay tĥ'aaĥ dąą' ĥih huu'ehniĥ, "Nüĥĥ'a' ĥtaatıĥhaal. Shuukotnaĥta' t'oot'ey nüĥxon hu' nühts'ant'ay' ĥoqııin eh taĥĥaa, ndeĥ tıĥhaal ishiit danĥ k'ataĥdal xaah." ²²Ay eh *Jew* iin koĥt'iin iin dąą' tıĥıĥdetniĥ, "Ndeĥ tıĥhaal ishiit danĥ k'ataĥdal,' ĥoq' ńay eh, nts'ąą' ĥoq' ńay? Na'ıtıĥalxáy?" ²³Tĥ'aaĥ *Jesus* dąą' huu'ehniĥ, "Jah ts'anĥ aĥııi t'oot'ey dagn nan' k'et ts'anĥ iĥııi. Jan nan' k'et ts'anĥ aĥııi t'oot'ey jan nan' k'et ts'anĥ k'a'ıĥıĥay. ²⁴Ĥoq' ĥ'ah xaah, 'Nühts'ant'ay' ĥoqııin eh taĥĥaa,' ĥoq' nüĥdıĥniĥ'. Nts'ąą' diht'eh diĥıĥay diht'ay k'alaąą' Shuudahıĥay de', ĥay eh nühts'ant'ay' ĥoqııi eh taĥĥaa." ²⁵"Doo ĥ'ah iıııi?" ĥiiyehniĥ. Tĥ'aaĥ *Jesus* dąą' huu'ehniĥ, "Nts'ąą' ĥetsıĥuuthat đay ts'anĥ ĥoq' nüĥdıĥıĥay t'ey

diht'eh. ²⁶Huuhoqodlaq ts'a' nuh'aanah nuhdihniil le' t'aaan huuhqodlaq ts'a' nuh'etdatjakkay le'. Doo Shteh'a' lay eh nlii. T'oot'ey nts'aa' hqo' Shehnay shij' jan nan' k'et koht'iin iin hqo' huudihnih."

²⁷Hqo' nay eh, T'oodiht'ay, Diita' aanah hqohee hits'ihetniign. ²⁸Ay eh *Jesus* daq' huu'ehnih, "Shin ch'ale' dinee iin Shkehduht'e' xaah T'oodiht'ay Shteh'a'. Ndeeh de' nishdahteel, nts'aa' diht'eh dihnay diht'ay Shitatnayh. Ishiit nuuniithat danh de', Shxaa' k'adidihday heetatnayh t'oot'ey nts'aa' Shta' hashuunehtan shij' hqo' dihnih. ²⁹T'aaan Doo Shteh'a' Sh'eh eedah ts'a', Shin shij' k'ashdihday, nts'aa' haasaanayh Yehtsayh, ay ch'ah nil k'eenoo' dihday xaah." ³⁰Doo iin hqo' ch'ah nay hihdiitth'agn tah ts'an h ndlaan iin laq' hiyyuunih.

³¹Ay eh *Jesus Jew* koht'iin iin Maaneegn' laq' hiyyuunay iin daq' huu'ehnih, "Nts'aa' hanuh'uunaktan ik'ahahdee de', Shaanah uudeldii iin lay eh ahlii. ³²Ay de', laq'niign iitatnayh t'aaan laq' niign xaa' nuhts'a' uutat-'aa'." ³³T'aaan daq' hiyyehnih, "*Abraham* ts'an h nadethadn iin ts'ijlii t'aaan doot'ey xaah alnaa k'at'ey ts'iilay ch'ida'. Ay eh, 'Uxaa' nuhts'a' uutat-'aa', hqo' needijnay eh, nts'aa' dijnih?" ³⁴*Jesus* daq' huu'ehnih, "Daq' ch'ah lay eh nuhdihnih, doo ts'ant'ay day, ay ch'ale' ts'ant'ay xaah alnaa. ³⁵Alnaa dine' doo eh ts'iiniideek iin ts'an nil k'eenoo' k'a'iilay t'oot'ey ts'eeniin huuts'an noo' huuhqochaah ts'a' taaleel. ³⁶T'oodiht'ay Ushye'e xaa' nuhts'a' huutet-'aa' de', ay t'aaan lay eh nuhts'a' uutet-'aa'. ³⁷*Abraham* ts'an h nadethadn iin ahliin hee'ishnayh. T'oot'ey nats'idhuhxay Shuudahnih, nts'aa' hanuh'uunaktan k'a'inahthan xaah. ³⁸Nts'aa' Shta' Shich'ooneh'iin aanah huhhee, t'oot'ey nts'aa' nuhta' hqo' nuh'ehnay k'eetaat dahdi'."

³⁹T'aaan, "Neeta', *Abraham* nlii," hiyyehnih. *Jesus* daq' huu'ehnih, "*Abraham* ts'ijkey iin laq' ahlii de', nts'aa' niign day hqo' ch'ah dahdi' de'." ⁴⁰Laq' niign T'oodiht'ay ts'an h hqo' dihtth'agn, ay ch'ah shij' nuhdihni'. T'oot'ey tth'htah nats'idhuhxay Shuudahnih. *Abraham* hqo' niign ch'ah k'adiidiil. ⁴¹Nts'aa' nuhta' day hqo' niign ch'ah dahdi'. T'aaan daq' hiyyehnih, "Ts'eh'agn ta' neets'an nlii. T'oodiht'ay ch'ale' ay. Ch'ishyon ts'an h k'anee'ihuulay. Uta' kol ts'ijkey' iin k'eh k'ats'iilay." ⁴²*Jesus* daq' huu'ehnih, "T'oodiht'ay nuhta' laq' nlii de', ch'ah Shaatahtsij'. Hqo' hut-shyaak, T'oodiht'ay ts'an h nihshay k'aaduu' shign' dhiday xaah. Shin xaa' k'a'ihhaal t'oot'ey Shehteh'a'. ⁴³Maaneegn' dzuutthag n k'ashuudahnay, ay xaah ch'ah nts'aa' nuhdihnay k'at'ey Shik'anii'ahdaa. ⁴⁴Ts'ant'ay, nuhta', utsijkey iin ahlii t'aaan nts'aa' neeta' niithanh k'eetaat tsaadiil nahthan. Hetsihuuthadn da' ts'an h ch'exaan t'iin nlii. Laq' niign k'at'ey heeniithanh, laq' k'a'ushiit ii'ay xaah. Elshyagn eh, diik'eetaat day, elshyak ts'a' nliin t'aaan lahtthag n' helshyak iin huuta' nliin xaah. ⁴⁵Shin ch'ah hu' laq' niign nuhdihnih. Ay xaah ch'ah k'alaq' Shuudahnay. ⁴⁶Nuhtah ts'an h doo ts'ant'ay dihdj' laq' huu'ich'otnah'iil? Laq' niign

nühdihnay eh, dii xaah k'alaq' Shuudahnay? ⁴⁷Doo T'oodiht'ay ts'anh nliin T'oodiht'ay Aaneegn' daatth'ak. T'oot'ey, nühxon hu', T'oodiht'ay ts'anh k'a'ahl'ay, t'aaan ay xaah ch'ah k'ashdidhahtth'agn."

⁴⁸Ay t'aaan *Jew* iin daq' hiiyehnih, "Hq' nanints'etdee k'eetaat hqot'eh, *Samaria* koht'iin dijt'eh t'aaan ts'ant'ay otdeegn' nshiiit ii'aa."
⁴⁹"Kol! Ts'ant'ay otdeegn' Shin shiit k'at'ey ii'ay! Shta' aanah doodihsoon dihnih t'oot'ey Shaanah doodihsoon k'adahnay. ⁵⁰Shaanah doodihsoon hihdaaniil k'a'inihthan. Ts'ehfagn ch'ale' Maanah doodihsoon hihdaaniil Shuunih t'aaan huu'etdatjakhayh. ⁵¹Daq' ch'ah lay eh nühdihnih: 'Doot'ey Shaaneegn' ik'ahohthadn k'at'ey tahteel,' " *Jesus* huu'ehnih. ⁵²T'aaan *Jew* iin daq' hiiyehnih, "T'axoh ts'ant'ay otdeegn' Nshiiit ii'ay laq' heets'etnayh. *Abraham* ehtij t'aaan T'oodiht'ay xaah hq'hee iin e'aa, t'oot'ey tth'ihthah, 'Doot'ey Shaaneegn' ik'ahohthadn k'at'ey tahteel,' hq' needijnay. ⁵³Neeta', *Abraham*, ehtij. *Abraham* ch'ahnnoo' Ihiin dijnih? T'oodiht'ay xaah hq'hee iin chih e'aa. Ay t'aaan doo dine' diht'eh daanahnach'ijthath laa?" ⁵⁴*Jesus* daq' huu'ehnih, "Shinxaa' Shaanah doodihsoon dihnih de', shyaq' t'ey dihniil. Shta', ay ch'ale' Shaanah doodihsoon nih. Ay ch'ale' hu', 'NeeT'oodiht'ay nliin,' hq'adahnay nlij. ⁵⁵Nühxon ch'ida' ts'anah bits'atniign. T'oot'ey Shin hu' Bi'ishnayh. Bits'ishniign daq' dihnih de', nühk'eh elshyagn dine' tihleel. T'oot'ey Bi'ishnayh t'aaan Maaneegn' ik'ahakthat. ⁵⁶Niithaadn da' nühta', *Abraham*, ndeeh jan nan' k'et haataadaal danh uunagn'ii' Shi'etnayh eh baahq'soq. Hq'ch'ah hutshyaagn uuneh'ay eh baahq'soq. ⁵⁷"Ahts'aydeetaan xay' tth'ihthah t'ey k'anii'ijthah eh *Abraham* unnih'ij' láá?" *Jew* iin hiiyehnih. ⁵⁸T'aaan *Jesus* daq' huu'ehnih, "Daq' ch'ah lay eh nühdihnih: '*Abraham* beehq'ij' da' ttheh ihij.'" ⁵⁹Ay t'aaan tthee shch'ahdiidlah, etthdzuhthii xaah. T'oot'ey *Jesus* huuch'a' chinel'ih t'aaan hithahdelxoo shyah choh tthiiniishyah.

9 ¹*Jesus* aahaal eh, dineh beehq'ij' da' ts'anah unaagn' kol ineh'ih. ²T'aaan maanah uudeldii iin daq' huu'ehnih, "Doo ts'antay' xaa' jan dineh unaagn' kol eh beehq'ij' laa? Diixáá? Uchoo iin xáá?" ³Ay t'aaan *Jesus* daq' huu'ehnih, "Doot'ey xaa' hq' ch'ah k'ahut-shyaagn. Unaagn kol, dinee iin T'oodiht'ay t'ay' xaa' na'et-soon hitnah'iil xaah. ⁴Dziin tah dineh etnah t'oot'ey tadn tah dineh ah'ogn k'at'ey etnay. Ay k'eh nee'eh chih hqot'eh. Doo Shteh'a' nts'aa' Baats'uudiin nee'uunay, t'axoh hq' ch'ah Baatsaadiil. Duunoo' haatha' ishiit nuuniithah danh doot'ey hq'ch'ah Baa k'ataadiil. ⁵Jan nan' k'et dhihday eh, jan nan' k'et hq'ch'ah ts'a' neldzeegn diht'eh."

⁶Ay t'aaan hq' nay eh, *Jesus* nan' kaagn ijseek t'aaan eseegn eh leech'ak ehtsayh. Hinaagn' k'et leech'ak kaah eedlah ⁷t'aaan daq' yehnih, "An' nnij' tuu t'aaadehtaan *Siloam* hq'qsii' danh na'ijch'ot." (Nee'aaneegn' eh "teh'a" m'qsiiAy eh dineh hik'eetaat di' ts'a' tuu t'ahdehtaan danh niiniishyah t'aaan diini' na'ech'ot. T'aaan natet-shay eh, unaagn' hq'qsuu' ts'a' hq'ij'.

⁸ Ay t'aaan beh key huuday iin eh doo iin daa yuudetkan ch'idá' hiineh'iin daq' t'ihdenih, "Tay k'üü ijida' t'aaan tsuudal'iin laa day?"
⁹ "Ay ch'ah nt'ay," ch'ehlaadn henih. T'oot'ey ch'ishyon iin daq' henih, "Kol! Ay ch'ah k'eh eltsii." Ay eh ay dineh, "Ay ch'ah diht'ay," huu'ehnih.
¹⁰ "Nts'aa' nnaagn' na'ehtsij?" hiiyehnih. ¹¹ Daq' huu'ehnih, "Dineh, *Jesus* mqqosii, leech'ak ehtsij t'aaan shnaagn' k'et ay leech'ak kaah eedlah t'aaan, 'An' nniij' danh *Siloam* danh na'ijch'ot,' hq' shehnih. Ay eh ishiit danh niinihshyah t'aaan na'ihch'odn eh, shnaagn' hqqsuu' ts'a'hqqlij ts'a' noonagn-'ih." ¹² "Ndeeh eedah?" hiiyehnih. "Hits'ishniik," huu'ehnih.

¹³ Ay t'aaan dineh t'axoh unaagn' nahut-hiin *Pharisee* iin xaah nihiinihtij. ¹⁴ Dziin *Jesus* leech'ak ehtsiin t'aaan dineh hinaagn' itnah'il xaah na'ehtsiin, ishiit *Jew* iin Nahelshii Dziinn' hqqlij. ¹⁵ Ay t'aaan *Pharisee* iin dineh nts'aa' t'axoh unaagn' nahut-hiin xaah hiiyuudehkat. T'aaan daq' huu'ehnih, "Leech'ak shnaagn' k'et kaah eedlah. Shnij' nadhihch'ot t'aaan t'axoh shnaagn' nahut-hij." ¹⁶ Ch'ehlaadn' *Pharisee* iin daq' hiiyehnih, "Doo hq'aday T'oodiht'ay ts'an h'adiit'ay, Nahelsii Dziinn' nach'uudah'iinn' k'a'ik'ahohthadn xaah." T'oot'ey huu'ehlaadn' daq' henih, "Doo hq'aday uts'ant'ay' hqqliin de', ay nahohdaa niign k'ataadiil." Ay eh huutah *Jesus* aanah laakey niign naniich'ihetdee.

¹⁷ Ay eh *Pharisee* iin dineh tay' t'ey hiiyuudehkat. Daq' hiiyehnih, "Doo hq'aday, Uxaa' t'axoh shnaagn' nahot-hiin hq'needijnay, t'oot'ey naxan hu', nts'aa' maanah neetdijnii?" "Toodiht'ay xaah hq'hee nt'ay," huu'ehnih. ¹⁸ T'oot'ey *Jew* iin tth'ih tah jan dineh unaagn' kol ch'idá' t'aaan t'axoh unaagn' nahut-hiin k'alaa' hiiyuunay. Ay eh hiichoo iin dadatniidlah. ¹⁹ T'aaan daq' huuhenh, "Jan nuhts'eeniinn' laa nt'ay? Beehqqliin da' ts'an h'aa' laa unaagn' kol? Ay de', nts'aa' xaa' t'axoh unaagn' nahut-hij?" ²⁰ "Neets'eeniinn' nliin bits'etnayh. T'aaan beehqqliin da' ts'an h'aa' unaagn' kol bits'etnayh. ²¹ T'oot'ey nts'aa' xaa' t'axoh unaagn' nahut-hiin hents'etniign. T'aaan doo xaa' unaagn' nahut-hiin hents'etniign. Uudahkat. Ch'indadn' eltsiin diixaa' daa uutaadeel," uuchoo iin huuhenh. ²² Uchoo iin hq'henay, *Jew* iinihniljiidn xaah. "Doot'ey, *Jesus Messiah*, Doo T'oodiht'ay teh'a' nliin,' hq'nay, ay koht'iin neelehchinh etdak danh k'adaataahaal," *Jew* iin hq' nay uuchoo iin hehetnayh. ²³ Ay xaah ch'ah, "Uudahkat. Ch'indadn' eltsiin diixaa' daa uutaadeel," huuhenh.

²⁴ Laakey danh dineh beehqqliin da' ts'anhunaagn' kol dadatnihtij t'aaan daq' hiiyehnih, "T'oodiht'ay naal, 'Laa' niign nuhdihniil,' daq' needijnih! Doo naa hq' det-shyaagn, uts'ant'ay' hqqliin bits'etnayh." ²⁵ "Uts'ant'ay' hqqliin de', bits'ishniik. T'oot'ey daq' shij'hee'ishnayh. Ch'ittheh da' shnaagn' kol t'oot'ey t'axoh shnaagn' nahut-hij," huu'ehnih. ²⁶ "Nts'aa' naa di'? Nts'aa' xaa' nnaagn' na'ehtsii noonol-'ih?" *Pharisee* hiiyehnih. ²⁷ T'aaan daq' huu'ehnih, "Ch'idá'hq' nuhdihniij' t'oot'ey

dzuutth'agn k'ashuudahnay. Dii xaah tay' t'ey maanah nashuudalkat? Nühxont'ah, Maanah uudeldii tsaafeel nahthanh le." 28 Ay t'aaan hiidehtsiin t'aaan hiiyehnih, "Nan hu' ay dineh maanah uudeldii ijhiin dijt'eh. Neexon hu' *Moses* maanah uudeldii ts'ijhiin dzijt'eh. 29 T'oodiht'ay *Moses* eh hqoqhee heets'etnayh. Ay dineh du', doo iteh'a' t'ey mints'etnayh." 30 T'aaan dineh daa' huu'ehnih, "Shaa ch'aa' uudelshyaak! Shnaagn' na'ehtsij t'oot'ey Doo Iteh'a' Bits'atniign. 31 T'oodiht'ay doo iin ts'ant'ay iietday k'at'ey huudiitth'agn hits'etnayh. Doo iin lahhiyuunay t'aaan nts'aa' hqo'hihtaadiil huu'uunay huudiitth'agn hits'etnayh. 32 Nan' teltsiin da' ts'anh doot'ey dineh beehiin da' ts'anh unaagn' kol naagn' nahuhtsiin k'at'ey hqo'ndziitth'agn. 33 Ay dineh T'oodiht'ay ts'anh nlij de' shij', h ch'ah det-shyaagn." 34 T'aaan daa' hiiyehnih, "Ndeeh neehqo'hiin da' nts'ant'ay' hqo'lij t'aaan ishiit da' ts'anh ts'ant'ay ee'ijidi' t'oot'ey hahuu'uunaktanh nee'uudijnih." Ay t'aaan *Jew* iin lehchinh etdak danh ts'anh tthiihiitehxał.

35 *Jesus* nts'aa' hqo' hqo'diin ijihth'agn eh, ay dineh uudi'h'aa' t'aaan daa' yehnih, "Doo dinee iin ikehduht'e' xaah T'oodiht'ay iteh'a', ay ch'ah laa' uudiijn?" 36 "Ay, Doo ch'ah, laa' Utdihniil xaah?" dineh yehnih. 37 Ay eh *Jesus* daa' yehnih, "Ch'ida' nih'ij'. T'aaan Doo k'aaduu' n'eh hqoqhee, ch'ale' Ay." 38 "Shk'ach'ihqo'le', laa' Nuudihnih," yehnih t'aaan *Jesus* ts'a' naakot-ijitthayh.

39 *Jesus* daa' huu'ehnih, "Dinee iin T'oodiht'ay niign' hitnah'iil xaah, jan nan' k'et nihshyah. Ay eh T'oodiht'ay aanah diitthii' eh naniich'ihuudee. Hqo' hut-shyaagn eh, dineh unaagn' kol iin na'ehtsiin t'aaan dineh unaagn' hqo'hiin iin huunaagn' kol ehtsiin. 40 Ch'ehlaadn' *Pharisee* iin ishiit hii'eh delth'ii iin nts'aa' nay hiidiitth'ak t'aaan daa' hiiyehnih, "Neexont'ah nuhnaagn' kol needijnih?" 41 T'aaan *Jesus* daa' huuehnh, "Dineh unaagn' kol nuugn taahaal niign t'ey hits'etniign k'eh, T'oodiht'ay k'eetaat nuugn tidhahdeel k'a'uunah'ay de', ay t'aaan doot'ey nuhts'a' k'at'ey hidadehtsiidn. T'oot'ey nuhxon du', 'Nee'naagn' hqo'lij ts'a', nuugn tsuudeel uunah'ay xaah,' hqo' dahnay eh, nuhts'a' hidadaltsał. T'oot'ey 'T'oodiht'ay k'aanii niign' hits'etnayh,' hqo'dahnay t'oot'ey uk'eetaat k'adahday."

10 1 "Daa' ch'ah lay eh nuhdihnih: 'Dineh dibee honayh ts'a' niihelshyeegn danh k'ehtdak danh k'adaa'iihaal t'oot'ey ch'iduugn an' taake'iishay, ay ch'ale' ch'ineh'iin nlij t'aaan datdijhtay eh dibeh uuch'a' itaanihtij. 2 Dineh k'ehetdak danh daaniishay, ay ch'ale' dibee k'anehtaa' dine' nlij. 3 Doo k'ehetdak danh ach'uudah'iin yaa kechiniitaa. Dibee huuhidlaa' ts'a' moqsii' hqo' nay eh, doo ch'ah nay bihetnayh t'aaan hiik'ahohdee. Ay t'aaan huutthet tthiiniishay eh, hiik'eh teedeel. 4 Tthiihuuniidlay eh huutthet teeshyah t'aaan hiik'eh teedeel, doo ch'ah nay bihetnay xaah. 5 Ch'ishyon dine' k'at'ey hiik'eh taadal t'oot'ey hiich'a' itaakaq'ilshyah, doo ch'ah nay bits'ihetniign xaah.' "

⁶Jesus ay noonak hiits'an h uduuldii hu'eh hq̄q̄haa', t'oot'ey nts'aq̄' nay k'at'ey ch'ik'enihiidaa.

⁷Ay eh Jesus daq̄' nih, "Daq̄' ch'ah lay eh nuhdihn̄h, 'Dibee xaah daadiitaan k'eh diht'eh. ⁸Lahthhagn' ch'ishyon iin Shtthēh hihniideel dibee ch'inel'iin k'eh hji't'eh. T'āan dibee doo iin huu'aaneegn' hitsihetniign k'ahiidiitth'agn k'eh, dinee iin laq̄' Shihuunay ay ch'ishyon iin huu'aaneegn' k'ahiidiitth'agn. ⁹Dibee iin talshii xaah daaniideel k'eh, doo dine' lay eh Shuunay iin hihtalshih. Dibee k'anehtaa' nsoon diidibee' k'anehtaa', shign' daahul'uh eh tthiiheh'uh eh ch'ihel'aa' xaah. Ay k'eh, doo iin laq̄' Shuunay iin, huuk'atnakta'. ¹⁰Ch'ineh'iin dine' niishyah, ch'inah'iil xaah t'āan tidhahxay xaah t'āan latdahnay xaah. Shin du', dinee iin huutaanayh xaah nihshyah. Huutaanay eh, hq̄qt'āt haasaanayh hihtaateel nihthanh.

¹¹"Dibee k'anehtaa' nsoon diht'eh. Dibee k'anehtaa' nsoon diidibee' xaah ch'ithataahaal t'āan huuxaaah takteel. ¹²Doo dine' dibee k'anehtaa' k'ant'ay, ay ch'ah lesüü deltsay udibee' k'anehtaa' eh, huuxaaah k'at'ey ch'ithataahaal. Tthiikaan aahaal ineh'ay eh, dibee ch'a' itaa'iltth'at, shign' hiik'eh eedlay. Ay eh tthiikaan ch'ehlaadn' dibee huuniik t'āan ch'ishyon dibee nitah heh'üt. ¹³Ay dineh hq̄' ch'ah det-shyaagn, lesüh deltsay shij' xaah t'āan dibee k'alaaq̄' lahuudijinay xaah. ¹⁴⁻¹⁵Dibee k'anehtaa' nsoon diht'eh. Shta' Shi'etnayh k'eh t'āan Shta' Bi'ishnayh k'eh, Shdibee' huu'ishnayh t'āan Shihetnayh. Huuxaaah ch'ithatihhaal t'āan huuxaaah takteel. ¹⁶Ch'ishyon dibee iin Sts'an hji'in, jah dibee iin niihelshyeegn danh k'a'eedlay. Naxan chih shign' nihhuutihheel. Shaaneegn' Shihetnayh ts'a' Shihdaatth'ak t'āan ts'ehlaḡn huu'eh hihtaateel t'āan lahthh'agn huuk'atnakta'.

¹⁷"Huuxaaah ch'ithatihhaal t'āan huuxaaah takteel. Ay t'āan iijaagn iin tah ts'an̄h nitdishtha' t'āan nootishnayh. ¹⁸Doo tidhahxay Shuunay hq̄' ch'ah k'adaq̄, hq̄' t'ey ishiit nuuniithat danh de' shij' takteel xaah. Shehnaqq̄'ay eh t'axoh ts'an̄h noo' hq̄' t'ey haatha' ishiit nuuniithat danh takteel ch'a' Shxaa' doodiilji. T'āan Shehnaahqq̄'ay eh duunoo' hq̄' t'ey haatha' ishiit nuuniithat danh iijaagn iin tah ts'an̄h nitdishtha' t'āan nootishnayh Shxaa' doodiilji. Nts'aq̄' Shta', 'Hq̄' diidi', hq̄' Shehnaq̄' k'eetaat, hq̄' ch'ah dihid'."

¹⁹Nts'aq̄' Jesus nay xaah, tay' t'ey Jew iin maanah laakeiy niign naniich'ihetdee. ²⁰Huutah ts'an̄h ndlaan iin daq̄' henih, "Gq̄ shyüüt ushiit iij'ay eh nexa! Dii xaah udahtth'agn?" ²¹T'oot'ey huu'ehlaadn' daq̄' henih, "Doo gq̄ shüüt ushiit iij'ay k'at'ey hq̄' uutaahel. Nts'aq̄' xaa' gq̄ shyüüt unaagn' kol na'ehtsayh?"

²²Xay hq̄q̄iin eh, Jerusalem danh lehchinh heedee', ndeeh niithaadn daq̄' choh hithahdelxoo shyah choh nahoohohtsiin danh heehelnay xaah. ²³Jesus hithahdelxoo shyah kün'tagn' chinhtee' choh danh natetdaak.

Ishiit danh *Solomon'S Porch* hqqsii'. ²⁴*Jew* iin Baaxaah lehchinh eedeel eh daq' hiiyehnih, "Dootehthoo' ch'ah doo diit'ay k'ahqo' needijnay? *Christ* ijij de, hqqsuu' ts'a' hqo' needijnih." ²⁵T'aaan *Jesus* daq' huu'ehnih, "Ch'ida' hqo' nuhdihni'. T'oot'ey lay eh k'ashuudahnay. Nts'aa' Shta' behnahqo'ay eh dihday xaa', doo ihliin Shitatnayh. ²⁶T'oot'ey lay eh k'ashuudahnay, Shdibee' k'a'ahlay eh. ²⁷Shdibee' Shaaneegn' heehetnayh t'aaan Shihdiitth'ak. Huu'ishnayh t'aaan Shk'eh haada. ²⁸Duunoo' hqhchaah ts'a' huutaanayh xaah huu'aktsayh. K'at'ey hihtaalaal t'aaan doot'ey Shch'a' k'at'ey itaahuutaafeel. ²⁹Shta' Doo Sht'aaahuu'iidlay iin ch'ich'ahnoo' diichaa' t'aaan doot'ey Shch'a' k'at'ey itahuutaafeel. ³⁰Shin eh Shta' eh, ts'ehlagan tsijijii."

³¹Ay t'aaan *Jew* iin tay' t'ey tthee huuniik, yetthiduhthii xaah. ³²T'aaan *Jesus* daq' huu'ehnih, "Nuhnnaal Shta' xaa' ndlaan hqqsuu' niign ts'eehak-ij'. Ay iin ts'anh nts'aa' xaah ch'ah bethidzuufel shuudahnih?" ³³"Hqqsuu' niign dinshyaagn xaah k'anethidaafeel t'oot'ey Naaneegn' eh T'oodiht'ay qqsii' ladatdihnay xaah netthidzaafeel. Dineh neek'eh ijij t'oot'ey T'oodiht'ay ididhiltiin!" hiiyehnih. ³⁴T'aaan *Jesus* daq' huu'ehnih, "Nuhnach'uudah'iinn' utnet-t'adn k'eetaat, T'oodiht'ay daq' nih, 'T'oodiht'ay iin k'eh ahlij'. ³⁵Nts'aa' T'oodiht'ay Aaneegn' utnet-t'adn hqo' nih duunoo' hqhchaah ts'a' laq' taafeel heets'etnayh t'aaan ik'eetaat Toodiht'ay dinee iin ay heneek huut'iidlay iin daq' huu'ehnih, 'T'oodiht'ay iin k'eh ahlij'. ³⁶Shin du', Shta' ch'itah haashijitij t'aaan jan nan' k'et xaah Shteh'a'. Ay eh, 'T'oodiht'ay Shye'e diht'eh, hqo' dihnay eh, nts'aa' xaa', 'Naaneegn' eh T'oodiht'ay qqsii' ladatdihnay, hqo' Shdahnay? ³⁷Ay eh, Shta' nts'aa'niithan k'eetaat k'adihday de, so' hqo' ch'ah lay eh Shuudahnij'. ³⁸T'oot'ey nts'aa'niithan k'eetaat dihd' de, hqo' ch'ah lay eh Shudahnii, nts'aa' nuhdihnay k'alaq' Shuudahnay de' t'ey. Hqo'ch'ah dahd' de', Shin eh Shta' eh ts'ehlagan tsijijiin heetatnayh."

³⁹Tay' t'ey ts'uunii kaah hetdi' t'oot'ey huu'ijit'aat ts'anh itdelshih. ⁴⁰*Jesus Jordan* Haniign' nuhts'ay ndeeh *John* ch'ida' tuu ch'ixaq' danh ts'a' teeshyah, t'aaan ishiit danh eedah. ⁴¹Ishiit dinee ndlaan Yaa nihniideel. "*John* k'anahohdaa t'oot'ey lahtthagn' jah aanah hqohaa' lay eh hqot'eh," henih. ⁴²T'aaan ishiit ndlaan laq' hiiyuunih.

11 ¹Dineh *Lazarus* moqsii' *Bethany* key eeday ehtsiign uuniik. Ay key k'et danh *Mary* eh baadeh *Martha* hihdelth'ih. ²(*Mary*, dii hqqsuu' ts'a' biholtsan *Jesus* ke' nayidiidal t'aaan diitthii' xaa' eh hike' ijehkat, ch'ale' ay. Moqnah, *Lazarus*, ehts'iik.) ³Udia' iin heneegn nadadeeegn iin *Jesus* kaah huuteh'a'. "Neek'ach'ihqhle', doo baa'ijitsiin ehts'iik," hiiyehnih. ⁴Ay eh, hqo' diitth'agn eh, *Jesus* daq' nih, "Tahteel xaah k'a'ihst'iign. T'oot'ey T'oodiht'ay nchaah ehutnay huu'ich'otnah'iil xaah, ehts'iik t'aaan ehts'iign xaa' T'oodiht'ay Ushye'e nchaah ehutnay huu'ich'otnah'iil." ⁵*Jesus Martha* eh udia' eh *Lazarus* eh xantsij'.

⁶Heneegn *Lazarus* ehts'iign aanah diitth'agn eh, łaakey dziinn' tth'ihtah shign' eedah. ⁷Ay t'aaan Maanah uudeldii iin ɗaą' huu'ehniḥ, "*Judea* nan' k'et ts'a' t'ey natsutdeel." ⁸"Hach'uunehtan, uuniik'uul ɗa' ishiit danh *Jew* iin Betthidzuudeel Nihuudiini' t'aaan t'axoh tay' t'ey shiit ts'a' natushshya' iniithánh?" hiyehniḥ. ⁹Noonak hiits'an h' uudeldii eh ɗaą' huu'ehniḥ, "K'aaduu' dziinn' h' q' q' iin łaakey deetaan łaakey uk'et t'aaan nasaatee'aan ehutnet-t'iat. Ay eh dineh dziin natetdaagn eh, k'at'ey t'aketdalthagn, dziin neldzeegn eh, uuneh'ay xaah. ¹⁰T'oot'ey tadn tah aahaal eh t'aketdalthak, neldzeegn kol eh." Ay noonagn eh takteel h' q' t'ey nuuniithadn danh de' shij', h' q' hutdaldii iniithanh. ¹¹Ay t'aaan *Jesus* ɗaą' huu'ehniḥ, "Neetłaa, *Lazarus*, eetji t'oot'ey ts'iitakthał xaah uts'a' tihhaal. *Judea* nan' k'et ts'a' tay' t'ey natsutdeel." ¹²"Neek'ach'ihohle', eetji de' t'ey, natat-suul," hiyehniḥ. ¹³Daaneegn' eh *Jesus Lazarus* ehtiin moqsii' t'oot'ey Yaaneegn' eh, *Lazarus* eetiin moqsii' naniich'hetdee. ¹⁴Ay eh *Jesus* h' q' q' ts'a' ɗaą' huu'ehniḥ, "*Lazarus* ehtji. ¹⁵T'oot'ey n'uhxon xaah beh k'adh'ihday eh Shaahq'osqo, łaay eh utdahniil xaah. Uts'a' tsuudeel." ¹⁶*Thomas*, nił eh beehat'iiin, q'osii', dehłaadn iin ɗaą' huu'ehniḥ, "Neexon łahtthagn haneuunehtaneh tsuudeel, hii'eh neehuuxaan xaah."

¹⁷*Jesus* nii'inshay eh, "*Lazarus* tee' dan uuneehaal ɗa' ch'itee' niihelshyeeagn danh nihiinihtji," hiyehniḥ. ¹⁸*Bethany* key łaakey *miles* k'eh uunihtat. ¹⁹T'aaan *Jew* ndlaan iin *Mary* eh *Martha* huhnah'iil xaah nihniideel, huu'q'ona ehtiin xaah teejuh huhdaaniil xaah. ²⁰*Martha Jesus* aahaal ijihth'agn eh, yidanh ts'a' tthiiniishyah. T'oot'ey *Mary* diishyah eedah. ²¹"Shk'ach'ihohle', jah ch'ida' niishyah de', sh'q'ona k'atahteel! ²²T'oot'ey k'ahduu' t'ey T'oodiht'ay nts'aq' Udiinay nk'ootakthadn t'ey hee'ishnayh," *Martha* Yehniḥ. ²³"N'q'ona ehtiin ts'an h' nitdat-thal t'aaan na'uatnayh," yehniḥ. ²⁴Nuutaathal k'eh dziinn' sh'q'ona eh hijlaagn iin eh nihdat-thal, nahuutatnayh xaah, hee'ishnayh," Yehniḥ. ²⁵"Shin ch'ah dinee ijlaagn iin nitdihleegn t'aaan Shin xaa' ch'ah nahootatnayh. Doot'ey łaay eh Shuunay uutaanayh, t'oot'ey ehtiin de' t'ey. ²⁶T'aaan doo iin hoohonayh t'aaan łaq' Shihuunay, k'at'ey hihtałaa. H' q' ch'ah łaq' Shuudijiniḥ?" yehniḥ.

²⁷"Aq'! Shk'ach'ihohle', *Messiah*, T'oodiht'ay, Ushye'e, Doo jan nan' k'et niishay diit'ay h' q' łaq' Nuudihniḥ," Yehniḥ.

²⁸*Martha* h' q' nay eh, diishyah ts'a' natet-shyah t'aaan *Mary*, udia', shij' eh h' q' q' hee. "Hach'uunehtan nii'inshyah t'aaan nnok-iin nehniḥ," *Martha* yehniḥ.

²⁹*Mary* h' q' ijihth'agn eh, nii'eeshyah t'aaan hantee' t'ey Yidanh ts'a' tthiiniishyah. ³⁰(*Jesus* tth'ihtah key k'et k'adaaniishay t'oot'ey ndeeh *Martha* eh h' q' q' danh tth'ihtah eedah.) ³¹*Jew* ts'eeshohq'aday iin shyah shiit *Mary* eh hidelth'ii'. Nii'eeshay t'aaan hantee' t'ey tthiiniishay

hiineh'ih t'aaan hii'ehteedeel. Ch'itee' niihelshyeeegn danh ts'a' uhtsaa xaah natet-shyah hiiyuunih.

³²*Mary Jesus* danh nii'inshshay eh t'aaan ineh'ay eh, yits'a' naakot-'iitthayh. "Shk'ach'ihqhle', jah ch'idq' niishyah de', shqonaa k'atahteel!" *Jesus* ehni. ³³*Jesus* ts'exeh eh hii'eh nihniideel iin hetsaa huuneh'ih ts'a', teechuh niithanh t'aaan hqot'at huuxaah ts'ehqhday. ³⁴"Ndeeh uhtee' niinahniik?" huu'ehni. "Neek'ach'ihqhle', aan! Nih'ih!" hiiyehni. ³⁵*Jesus* etsah. ³⁶Ay eh *Jew* iin daq' henih, "Unah'ih! Hqot'at yaantsij!" ³⁷T'oot'ey ch'ehlaadn' daq' henih, "Jan t'iin dineh uunaagn' kol naagn nahuhtsij. *Lazarus* k'atahteel ch'a' dia k'a'iniithiil?"

³⁸*Jesus* tt'h'htah hqot'at ts'ehohday ts'a', ch'itee' niihelshyeeegn danh nii'inshyah, ddha' eekey tthee shiit haahalshyah danh shiihetdak danh thee choh ni'atnii'aan. ³⁹"Tthee choh itaanah'aay!" huu'ehni. *Martha*, dineh ehtiin udia', daq' Yehni, "Shk'ach'ihqhle', iitee' dan uuneehaal da' ushiit nihiinihtiin eh, ihjiit t'aaan ts'ahqot'leek ts'a' biholtsanh." ⁴⁰"Laa' hqo' Shuudijni de', nts'aa' T'oodiht'ay nt'ay' eh uutaadiil utnih'iil, hqo' ndihni' hee'iln'ayh?" *Jesus Martha* ehni. ⁴¹Ay eh tthee choh itahnii'aay. T'aaan *Jesus* dagn' uuneh'ih t'aaan daq' nih, "Shta, Shdijitth'agn xaah tsen-'ii. ⁴²Ni' k'eenoo' Shdijitth'agn Ni'ishnayh. T'oot'ey hqo' ch'ah Ndihnay, jah dinee iin xaah, Shtih'a' laa' hutdaaniil xaah." ⁴³Ay t'aaan hqo' nay eh, hqot'at esa. "*Lazarus*, haa'ijihay!" nih. ⁴⁴Dineh ehtiin haa'ijishyah, i'laa' iikee'eh ch'iil inaa'uudeet'oon eh t'aaan iinij' k'et ch'iil eeniign eh. "Haana'lee, taahaal xaah," huu'ehni.

⁴⁵*Jew* ndlaan iin doo iin doo iin *Mary* eh dzultth'ii' nihniideel iin nts'aa' *Jesus* hqo' det-shyaagn hiineh'ih t'aaan laa' hiiyuunih. ⁴⁶T'oot'ey ch'ehlaadn' iin *Pharisee* iin xaah nahtetdeel t'aaan nts'aa' *Jesus* det-shyaagn hqo' huuheni. ⁴⁷Ay eh *Pharisee* iin eh *Jew* iin xaah hach'eeegn iin haskey' iin eh lehchinh heedeel, *Jew* ch'in'iinn' iin eh. Daq' t'ihdetn'ni, "Nts'aa' ts'uudij'?" Ay dineh ndlaan nahohdaa eh, dinee ndlaan iin laa' hiiyuunih. ⁴⁸Bits'et-t'iidn de', lahtthagn' dinee iin laa' hiiyutdaaniil. T'aaan *Roman* ch'in'iinn' iin hihtaadiil, hithahdelxoo shyah choh eh neenann' neech'a' itaahohtaa'aa' xaah." ⁴⁹Ts'eh'agn huutah ts'anh *Caiaphas* moqsii', doo ishiit xay' *Jew* iin xaah hach'eeegn iin haskey' iin naatthii' n'niin, daq' nih, "Ch'ikol hee'atnayh! ⁵⁰Ts'eh'agn dine' lahtthagn' dinee iin xaah ehtij' de', hqo' ch'ah ch'ahnoo' uutaasuul, neenann' neech'a' itaahohtaa'aa' de." ⁵¹(Nts'aa' nay, diixaa' k'ahqo' ch'ittheh naniich'et-thadn. Ishiit xay' *Jew* iin xaah hach'eeegn iin haske' iin naatthii'n'ij' ts'a', T'oodiht'ay nts'aa' duunoo' haatha' danh uutaaleel hqo'nay yehtsij. Nts'aa' nay k'eetaat, *Jesus Jew* koht'iin xaah tahteel. ⁵²Huushij' xaah k'atahteel, t'ootey T'oodiht'ay ts'ijkey' iin lahtthagn' ch'idanh danh ts'anh chih lehchinh hetdagn ts'eh'agn hij'niin k'eh huuhuhtsiin xaah tahteel.) ⁵³Ay eh ishiit dziinn'ts'anh noo'*Jew*

ch'idadiiñiin iin nts'aa' *Jesus* nats'idhuhxay xaah niłts'a' thahdelxoh. ⁵⁴ Ay eh *Judea* nan' k'et *Jesus* k'ani'etdaagn ndeeh dinee iin itnah'iil danh. Huhch'a' łtaaniishyah t'aañ *Ephraim* key ts'a' niiniishyah, ts'ał shiit k'üü danh. Ishiit daanah uudeldii iin eh eedah.

⁵⁵ Toodiñt'ay Aaneegn' nadadeleegn *Israel* koht'iin iin k'et he'uudeel heehelnii danh, k'ahjiil nuuniithat danh ts'a', *Jew* koht'iin iin nan' k'et ts'anh ndlaan iin *Jerusalem* key ts'a' hihteedeel. Ishiit danh łehchinh hetdagn danh xaah suhdelnee, huunach'uudah'iinn' k'etaat diidzee' shiit nats'ihuuch'ot hiiniithan eh t'aañ diishin chih nats'ut'ch'ot hiiniithan eh. ⁵⁶ Hithahdelxoo shyah choh łehchinh heedeel eh, *Jesus* Yuukohneh'ih. T'aañ *Jesus* aanah daq' tlıhdetnnih, "Łehchinh hetdagn danh xaah taaháál? Huuch'a' an' hedildá?" ⁵⁷ *Jew* iin xaah hach'eleegn iin haskey' iin eh *Pharisee* iin, "Doot'ey ndeeh *Jesus* eeday, hee'etnayh, hqo' neediñnih, ts'utniign xaah," dinee iin hqo' huhdiñij'.

12 ¹ Łk'eetaagn uuneehaal T'oodiñt'ay Aaneegn' nadadeleegn *Israel* koht'iin iin k'et he'uudeel heehelnii danh ttheh, *Jesus Bethany* key niishyah. [Ishiit danh *Lazarus* eedah, doo ehtiin, t'oot'ey *Jesus* xaa' niidihtij' t'aañ nahatniik.] ² Ishiit niiniishyah eh, hi'ich'ih'aal. *Martha* shiith Yaa niiniidlah, nachaa'aal xaah. *Lazarus Jesus* eh shign' da'eedah. ³ Ay t'aañ *Mary* ushiit nat'aachelshyeegn *Pint* shiit hqoosu' ts'a' biholtsan diit'ádn huu'ihdlaq' ts'a' *Jesus* ke' k'et nayidiidał t'aañ diitthii' xaa' eh Yike' Yijehkat. Shyah shiit łahthagn' bidoodetjuut. ⁴ *Jesus* Maanah uudeldii iin tah ts'anh ts'ehłagn, *Judas Iscariot* moqsi', doo *Jesus* uk'ia' ts'ichaafeel, daq' nih, ⁵ "Dii xaah hqoosu' ts'a' biholtsan shyaa' t'ey ehahshay? Taagn *hundred dollars* k'eh uudihxaay t'aañ ay belsüü' nasaadiht'ay iin tatalshye' hqoñij'." ⁶ T'oot'ey hqo' ch'ah ñay, nasaadiht'ay iin xaah k'a'iniithan. Hqo' ch'ah ñay, ch'ine'iin dine' nliin xaah. Ay dineh huu'elsüü' thüh k'anehtaa' t'aañ ushiit ts'anh huutihnak niithanh. Hqo' xaah hqo' ch'ah ñay. ⁷ T'oot'ey *Jesus* daq' yehñih, "Daadhah'iin! Nts'aa' Baa duhdij' shuunay niign det-shyaak, Shtat-tsa ttheh Shin sutdaafeel xaah. ⁸ Dinee nasaadiht'ay noo' uudih nüh'eh taat'eeł t'oot'ey Shin hu' k'at'ey nüh'eh noo' uudih tidhihdaal."

⁹ Niineldogn iin ncha *Jesus Bethany* eeday ich'ihditth'agn eh, ishiit ts'a' hiteedeel. *Jesus* ts'inuh'iin ihiniithanh t'aañ *Lazarus* chih, doo ehtiin t'oot'ey *Jesus* xaa' niidihtij' t'aañ naahatniik, ts'inuh'iin hiiniithanh. ¹⁰ Ay eh *Jew* iin xaah hach'eleegn iin haskey' iin nts'aa' *Lazarus* chih nats'idhuhxay xaah naniich'ihetdee. ¹¹ Hqo' ch'ah naniich'ihetdee, nts'aa' hqo' *Jesus* ñay xaa', *Jew* ndlaan iin diich'inliin iin ch'a' łtahniideel xaah t'aañ łaq' hiyyuunay xaah.

¹² Uuk'ahdaq' eh niineldogn iin ncha iin T'oodiñt'ay Aaneegn' nadatdeleegn *Israel* koht'iin iin k'et he'uudeel heehelnayh łehchinh hetdagn danh *Jerusalem* nihniideel eh, *Jesus Jerusalem* xaah aahaal

ich'ihdihtth'ak. ¹³Ay eh ts'oo *palm* mōqsii' ts'an h ch'idhuuchinn' uk'et ch'it'aann' hōq̄iin xaah det-theel t'āan tthiihtniidlay eh hiidanh ts'ā' tthihniideel. Hōq' hihdet-shyaagn eh, shaahēh'āq. "T'oodjht'ay, tsen-'i! T'oodjht'ay tthihāq' Behhuut'e'. Doo huuhōhchah ts'ā' k'ach'ihohlē' qōsii' djht'ay eh aahaal, ch'ale' ay. T'oodjht'ay tthihāq' Ay ch'ah *Israel* koht'iin Haske' n̄iin Beh huut'e'," ihenj̄h. ¹⁴Noon *donkey* mōqsii' uudil'aan eh, *Jesus* noon kaagn da'eeshyah. T'oodjht'ay Aaneegn' utnett'adn k'eetaat hōq' hut-shyaak. Ay utnet-t'adn dāq' n̄ih:

¹⁵"*ZION* koht'iin, sō' naljiidn! T'axoh nūhhaske' *donkey* k'ahduu' daathal ik'et da'eedah nūhxaah niinihshyah." ¹⁶Ishiit danh Maanah uudeldii iin nts'āq' hut-shyaagn k'at'ey ch'ik'enihiidaa. T'oot'ey duunoo' ndeeh *Jesus* dagn nan' k'et ts'ā' niidit-that nuuniithat danh, Maanah huudeldii iin ntsāq' T'oodjht'ay Aaneegn' utnet-t'adn hōq' n̄ay heehelnayh t'āan hōq' ch'ah hut-shyaagn heehelnayh. ¹⁷Doo ndlaan iin *Jesus* eh hihdelth'ii', ndeeh dāq' *Jesus* xaa' *Lazarus* ehtiin ts'an h niidhtij̄ t'āan nahatniik. Ay t'āan ndlaan iin nts'āq' hōq' hut-shyaagn aanah *Jerusalem* koht'iin eh thahdelxoh. ¹⁸Ay nahohdaa aanah ich'ihdihtth'agn xaah, niineldogn iin hiidanh ts'ā' tthiiniideel. ¹⁹*Pharisee* iin hiidanh dāq' t̄ihdetn̄ij̄h, "Huunah'ih! K'at'ey nee'ik'ahooohohdee! Huuhj̄hdlaq' ts'ā' hii'eh aadał."

²⁰Doo iin l̄ehchinh hetdagn danh xaah *Jerusalem* nihniideel iin tah ts'an h *Greek* koht'iin nihniideel, T'oodjht'ay l̄ahhiyuunay hihtaadiil xaah t'āan nahtaa' hiiyutdaaniil xaah. ²¹Ay iin *Philip*, *Bethsaida* key *Galilee* nan' k'et koht'iin n̄iin, xaah nihniideel t'āan dāq'yehnj̄h, "*Jesus* ts'inuh'ij̄' ts'iiniithanh." ²²*Philp Andrew* xaah niiniishyah t'āan nts'āq' henay hōq' yehnj̄h. Ay t'āan l̄aakey iin *Jesus* xaah nihniideel t'āan nts'āq' henay hōq' hiiyehnj̄h. ²³*Jesus* dāq' huu'ehnj̄h, "Shin ch'ale' dinee iin Shkehduht'e' xaah T'oodjht'ay Shteh'a'. Haa'uuteethadn eh Shōqsii' aanah doodj̄hsoon hihdaaniik. ²⁴Dāq' ch'ah l̄ay eh nūhdihnj̄h: 'Ts'ehlagn neshyee neeshyaam taltsayh de', neshyee k'eh uk'et ch'ineeshyaan taltsayh xaah de', ay neshyee nan' shiit t'atalsheel. Ch'ittheh tah ay neshyeehtiin k'eh eltsiin t'oot'ey k'ahdāq' de' neshyee k'eh uk'et ch'ineeshyaan taltsayh. Hōq' k'eh Shaa uutaaleel, ndeeh tishtsaa danh.' " ²⁵Doo t'ey k'a'okte' ch'a' dii'utneln̄ay, ay ch'ah tahteel. T'oot'ey doot'ey jan nan' k'et Baa okte' Shuunay, ay ch'ah duunoo' hōhchaah ts'ā' uutaanayh. ²⁶Doo k'ootakthat Shuunay, Shk'eh aahaal, ndeeh dhindhah doo Shik'ahohthadn Sh'eh taadaal xaah. Doo Shik'ahohthadn, hii'aanah doodj̄hsoon utthiilatdahdal Shta' utahtsayh.' "

²⁷"K'aaduu' ts'ehakday. Nts'āq' duhnij̄'? 'Nts'āq' Shaa uutaaleel, Shta', k'ashaa hōq' uutaaleel hōhtsayh,' hōq' laa duhnij̄'? Kol! Ntsāq' Shaa uutaaleel, ay xaah ch'ah jan nan' k'et nihshyah. ²⁸Shta', tthihāq' nōqsii' aanah doodj̄hsoon utthiilatdahdał." Ay t'āan heneegn dagn nan' k'et

ts'anh iihollee. "Ch'ida' hqo' ch'ah niign utthiikatdahdał t'aañ tay' t'ey hqo' ch'ah niign utthiikatdahdał," ñih.

²⁹Niineldogn iin shiit nahetdee iin t'aañ ch'ehlaadn' daq' henih, "Na'ehtan!" Huu'ehlaadn'du' daq' henih, "T'oodiht'ay Aaneegn' nadadelegegn Beh hqohee!" ³⁰T'oot'ey *Jesus* daq' huu'ehñih, "Heneegn dagn nan' k'et ts'anh dahth'agn, ay ch'ah hqo'haa', nühxon hu' heetatnayh xaah. Shin hu' ch'ida' hqo' hee'ishnayh. ³¹Ishiit t'axoh nuuniithadn ndeesh T'oodiht'ay jan nan' k'et hqhchaah ts'a' etdatjahkay t'aañ T'oodihtay t'axoh *Satan*, jan nan' k'et k'ach'ihohle', ay ch'ah chaat'üü. ³²Jiliis k'et takteel ts'a', dinee ndlaan iin laq' Shihutdaaniil." ³³(Hqo' ñay eh, nts'aa'niign tahteel heetatnayh.) ³⁴Niineldogn iin hiiyehñih, "Neenach'uudah'iinn' k'eetaat, *Messiah* duunoo' hqhchaah ts'a' uutaanayh. Ay eh nts'aa' xaa', 'Shin ch'ale' dinee iin Shkehduht'e' xaah T'oodiht'ay Shteh'a', hqo' djiñay t'aañ, 'Jiliis k'et takteel, hqo' djiñay? Doo T'oodiht'ay iteh'a' nt'ay?" ³⁵T'aañ *Jesus* daq' huu'ehñih, "Neldzeegn nüh'eh haa'uuteethat danh shij' uutaat'eel k'eh, haa'uuteethat danh shij' hanüh'utnaktan. Nts'aa' hanüh'uunaktan k'eetaat tal'iil. Hanüh'uunaktan ts'anh neldzeegn' eh, uunat-t'adn ch'a' uutahteel. Doot'ey uunat-t'adn shiit eeday nuugn taahaal niign t'ey hits'etniign. ³⁶Ay eh nts'aa' nüh'eh diht'ay eh hanüh'uunaktan laq' utdahniil, doo iin neldzeegn k'eetaat hel'ay tahleel xaah." *Jesus* hqo' ñay eh huuch'a' ltaaniishyah t'aañ ndeesh niishay doot'ey hits'etniign.

³⁷Ay lahtthagñ' nahohdaa day, ndeesh hitnah'iil, t'oot'e y k'alaaq' hiiyuunay. ³⁸Ay eh T'oodiht'ay xaah hqo'hee *Isaiah* nts'aa' daq' utnet-t'adn k'eetaat hqo' hut-shyaagn:

"Shk'ach'ihohle', Naaneegn' eh ts'ihqo'haa', t'oot'ey k'alaaq' neehuunay. Nt'ay' hiineh'ij', t'oot'ey tth'ihthah k'alaaq' neehuunay."

³⁹*Isaiah* dii xaah k'alaaq' hiiyutdaaniil aanah hqo' ñih ts'a', daq' ñih:

⁴⁰"T'oodiht'ay huunaagn' kol huu'ehtsij, nts'aa' diit'ay' xaa' day k'ahitnah'iil xaah.

Huu'ijinii' k'odatniik huu'ehtsij, ntst'aa' hqo' ñay hiidiith'agn k'at'ey hiik'enii'uudee xaah.

Ay xaah ch'ah, hiits'a' k'ats'aadaadal, huuts'itaanak xaah."

⁴¹*Isaiah* hqo' utnet-t'adn ch'ida' ts'a', *Jesus* aanah hqo'hee, nts'aa' duunoo' uutaadiil hee'etnayh xaah.

⁴²T'oot'ey ishiit danh t'ey, ch'inñiin iin tah ts'anh ndlaan iin *Jesus* laq' huunih t'oot'ey *Pharisee* iin xaah ihneljiiit ts'a', hqo' aanah neehinah'iil tah k'athahdelxoo, *Jew* iin lehchinh etdak danh ch'a' k'altaahuhtaaleel xaah. ⁴³Dinee iin hu' hqqsuu' huuxaah thahdelxoo hehiiniithanh, T'oodiht'ay hqqsuu' huuxaah taaheel ch'ahnnoo'.

⁴⁴*Jesus* datdihñay eh huu'eh hqo'hee ts'a' daq' ñih, "Doot'ey lay eh Shuunay, doo Shteh'a' chih lay eh utdaaniil. ⁴⁵Doot'ey Shneh'ay, doo

Shteh'a' chih itnah'iik. ⁴⁶Shin hu' neldzeegn ihliin, jan nan' k'et nihshyah, doo iin laq' Shihuunay iin uunat-t'adn shiit k'ahdaltth'iil xaah. ⁴⁷Doot'ey Shaaneegn' diitth'agn t'aaan k'a'iik'ahohthadn, k'abetdajakkay. Jan nan' k'et koht'iin iin etdatjakkayh xaah k'anihshay, t'oot'ey huutakshih xaah nihshyah. ⁴⁸Doot'ey k'ashiiniithan t'aaan Shaaneegn' k'a'iniithan, ch'ale' Shaaneegn' xaa' t'aa'ay dziinn' danh etdatjahkayh. ⁴⁹Hqo' uutaafeel, Shxaa' hqo' k'ahuhheel xaah. Shta' Doo Shteh'a' nts'aa' hqo' Shehñay k'eetaat hqo' dihnih t'aaan hach'uunaktanh. ⁵⁰T'aaan Hik'aanii' xaa' duunoo' hqhchaah ts'a' huutaanay hee'ishnayh. Ay eh nts'aa' hqo' djiiniil shehñay k'eetaat hqo' dihnih."

13 ¹Ts'ehlagñ uuneehaal T'oodih'tay Aaneegn' nadadelegegn *Israel* koht'iin iin k'et he'uudeel heehelnayh lehchinh hetdagn danh ttheh hqo'ñi. *Jesus* jan nan' k'et ch'a' t'aaatihhaal t'aaan Shta' xaah natihdaal danh hqo'qtsuul shij' utniithadn hee'etnayh. *Jesus* doo iin jan nan' k'et uts'an yiiliin iin ch'ida' ts'an hoo'uudih t'ey huuxantsij' t'aaan nuutaathal danh k'eh t'ey huuxantsij'.

²Natehxee' tah *Jesus* eh maanah uudeldii iin niñ eh nach'ih'e'aal. Ch'ida' yaabal *Judas, Simon Iscariot* ushye'e, *Jesus* k'ia' ts'ich'uhlee niithan yehtsi. ³*Jesus* huuhqhchaah ts'a' k'ach'ootakle' xaah Shxaa' doodijit'ay eh Shta' ts'an hoo'etnayh. T'oodih'tay eeday ts'an hihshay t'aaan hidanh natihdaal hee'etnayh. ⁴Ay eh *Jesus* ik'et nach'e'aal ts'an hoo'eeshyah ts'a' t'aaan dii'ehnih jelkadn ts'a', diik'et uudelchüü. ⁵Ay t'aaan hiishiit niñ' cheldee shiit tuu iinañ t'aaan daanah uudeldii iin ke' natech'ot. Ay t'aaan dii'ehnih diik'et uudelchüü uukee' itjehkat. ⁶*Simon Peter* xaah niiniishay eh, *Peter* daq' niñ, "Shk'ach'ihqhle', shke' natijich'ot?" ⁷"K'aaduu' nts'aa' naa dihday hits'iniik, t'oot'ey k'adiide' heetinnayh," *Jesus* yehñih. ⁸"K'aaduu' ts'an hoo' k'at'ey shkee' natijich'odn!" *Peter* yehñih. "K'at'ey nke' na'ihch'odn de', k'aduu' ts'an hoo' Sheh'aadal k'atijjeel," yehñih. ⁹"Shk'ach'ihqhle', ay t'aaan k'ashkee' shij' natijich'odn! Shlaa' t'aaan shtthii' natijich'ot," *Peter* yehñih. ¹⁰*Jesus* daq' hoo'ehñih, "Doot'ey k'adiida' k'eech'eltsal lahtthagn' ts'a' güh uk'et kol t'aaan t'axoh ay tay' t'ey k'ak'eechaltsal, diike' shij'. Nühxon hu' hqo' ahdlaa' ts'a' güh uk'et kol, ts'ehlagñ shij' güh niñi. ¹¹(Doo uk'ia' ts'ich'uhlee' Yuunay *Jesus* yi'etnayh. Hqo' k'eexaan, "Hqo' ahdlaa' ts'a' güh nühk'et kol, ts'ehlagñ shij' güh niñi," hqo' hoo'ehñay.)

¹²Huuke' na'eech'ot t'aaan dii'eegn' naadalniik t'aaan ik'et nach'e'aal ts'a' da'ijdaa' danh dii'inshyah. Ay t'aaan daq' hoo'ehñih, "Nts'aa' k'adiida' nühxaah dihday ch'ik'enii'ahdeé? ¹³Hach'uunihñan t'aaan Doo Huuhqhchaah ts'a' K'ach'ihqhle' hqo' Shidahñih. Ay eh hqo'suu' ts'a' niign dahnih, Ay Ihliin xaah. ¹⁴Hanüh'uunaktan t'aaan Nühk'ach'ihakle' ihñi t'oot'ey tthihtah k'adiida' nühkee' nadhihch'ot. Ay eh, nühxon duu' niñkee' natatch'ot. ¹⁵Nts'aa' niign tahdiil nüh'iich'oonak-'ij', nts'aa' niign dihday

k'eetaat tahdiil xaah. ¹⁶Daa' ch'ah łay 'eh nühdiññih: "Doot'ey alnaa nñiin ch'idadiññiin ch'ahnool' k'a'iññay. T'ään doot'ey heneegn nadadeleegn doo yiteh'a' ch'ahnool' k'a'iññay. ¹⁷T'axoh ay łaq' niign aanah hee'atnayh. Hqo' k'eetaat dahdi' de', nühxaah uutaasuul.

¹⁸"Hqo' nühdiññay eh, hqo'ahdlaa ts'a' aanah k'ahuhheel. Shaa ch'itah haanüh'ihdlay t'ään nts'aa' koht'iin ahliin nüh'ii'ishnayh. T'oodiñt'ay Aaneegn' utnet-t'adn k'eetaat uutaaleel, daa' ñih: 'Dineh Sh'eh nach'e'aal Shk'ia' ts'ichaaleel.' ¹⁹Hqo'utaaleel ttheh hqo' nühdiññih, ndeeh hqo' uutaaleel danhdoo ihñiin hqo' nühdiññay ihñiin Shitatnayh xaah. ²⁰Daa' ch'ah łay eh nühdiññih: 'Doot'ey tak-aal uunii, ishiit danh Shin chih uunii. T'ään doot'ey Shin uunii, ay ch'ah Doo Shteh'a' uunii.' "

²¹Jesus hqo' ñay eh hqo't'at ts'ehqhday t'ään hqosu' ts'a' daa' huu'ehñih, "Daa' ch'ah łay eh nühdiññih: 'Ts'ehłagn nühtah ts'anh Shk'ia' ts'ichaaleel.' " ²²Ay t'ään Maanah uudeldii iin tñihnel'ih, nts'aa' hqo' ñay aanah łaq' hiiniithan xaah. ²³Ts'ehłagn Maanah uudeldii, doo Jesus xantsiin, Jesus Yik'üü eedah. ²⁴Ay ch'ah Simon Peter ulaa' eh hqo' uudññay eh, "Uudiñkat, doo ch'ah hqo' taadiil aanah," Peter yehñih. ²⁵Ay eh ay Maanah uudeldii Yaaxaah ni'iñdilthat t'ään daa' Jesus ehñih, "Shk'ach'ihqhle', doo ch'ah hqo' taadiil?" ²⁶T'ään Jesus daa' yehñih, "T'h'aak shiit ðeedonn' tih'aal t'ään haatih'aal t'ään doo ut'aatih'aal, ch'ale' ay." Ay eh Jesus ðeedonn' uuniik t'ään tth'aak shiit yij'aa' t'ään haayij'aa' t'ään Judas, Simon Iscariot ushye'e, t'aayij'aa'. ²⁷Judas ðeedonn' uuniign eh, hqo' ts'a' t'ey ts'ant'ay yishiit ijshyah. T'ään Jesus daa' yehñih, "Nts'aa' tidhihdiin, hantee' t'ey dijidi'!" ²⁸(Uk'et nach'et-aal maagn hihdelth'ii iin tah ts'anh, nts'aa' Jesus ñay doot'ey k'at'ey hik'enii'ijthadn. ²⁹Judas huu'elsüü' thüh k'anehtaa' eh, ch'ehlaadn' iin, "Needaatah nach'et-aal xaah qokeet," Jesus hqo'yehñay le' huunih t'ään, "Nasaadiht'ay iin t'aach'ihdlah," hqo' yehñay le' huunih.) ³⁰Judas ðeedonn' uuniik t'ään hqo' ts'a' t'ey tthii'inshyah. Tadm hqo'ij.

³¹Judas tthiiniishay eh, Jesus daa' huu'ehñih, "T'axoh Doo T'oodiñt'ay iteh'a' nchaa nñiin huu'ich'otnah'iil. T'axoh yixaa' T'oodiñt'ay nchaa nñiin huu'ich'otnah'iil eh, ay t'ään T'oodiñt'ay diixaa' Doo Iteh'a' nchaa nñiin huu'ich'otnah'iil t'ään k'adiide' uutaaleel. ³³Stsikey' iin tay' hqo'tsuul ts'a'shij' nüh'eh dhihdah. Shuukotnahta' t'oot'ey nts'aa' Jew koht'iin iin hqo' diññay, k'aaduu' daa' ch'ah nühdiññih, 'Ndeeh ts'a' tihhaal danh k'atahdal.' ³⁴T'axoh nts'aa' koht'iin tahleel du', ch'ah k'aadu' niign daa'nühdiññih, "Łaa'at-tsiij'. Nühxaah iñtsiin k'eetaat łaa'at-tsiij. ³⁵Łaa'attsij' de', łahthagn' dinee iin Shaa nahuudeldii iin ahliin nüh'ihñatnayh."

³⁶"Shk'ach'ihqhle', nuugn tñihay?" Peter yehñih. "Ndeeh tihhaal, k'aaduu' Shk'eh k'atijhaal t'oot'ey k'ahdaade' Shk'eh tñihhaal," Jesus yehñih. ³⁷"Shk'ach'ihqhle', diixaa' k'aaduu' Nk'eh uhhaal daa? Naa

shdhelxii de', ayt'oo," *Peter* yehnih. ³⁸“Łáá? Baa takteel łáá' Shuudiiñih láá? Dáá' ch'ah łay eh ndinjh: “Ts'eh't'uudn choh *chicken* mqqsii' uutaahel ttheh t'ey, 'Shin Bits'ishniign,' taagn danh diiniil,” *Jesus* yehnih.

14 ¹Ay t'aaan *Jesus* dáá' huu'ehnih, “Sq'nühdzee' shiit łtaaniinat-thiidn! T'oodiht'ay łáá' uudahnih t'aaan Shint'ah łáá' Shuudahnih. ²Ndeeh Shta' eeday shyah choh k'eh hqot'eh. Ishiit ndeeh hihdelth'th'ii danh hqodłáá. Nühxaah uutidhaktiin danh ts'á' natihday. Hqo' ch'ah k'áłáá' huulay de', k'ahqo' nühdihniil. ³T'aaan nühxaah uutidhaktiin danh ts'á' natihday eh nühxaah natihdaal t'aaan eh nanühtagsheel, nił eh dzulthii' xaah. ⁴Nuugn eh ndeeh danh ts'á' natihday hi'atnayh.” ⁵T'aaan *Thomas* dáá' yehnih, “Neek'ach'ihqh'e, ndeeh danh ts'á' t'ijhay ts'á' hints'etniik. Nts'áá' xaa' niign heets'utnayh?” ⁶*Jesus* dáá' yehnih, “Doo dine' Shin ch'ale' xaa' niign heetatnayh t'aaan łáá' t'ey aanah heetatnayh t'aaan uutaanayh. Doo dine' Shta' ts'á' taahaal Shin Shxaa' de' shii'. ⁷Shi'atnay eh Shta' chih Bitatnayh. T'aaan k'aaduu' ts'an h noo' Bi'atnayh t'aaan nah'ii'.”

⁸“Neek'ach'ihqh'e, Nta' nee'ech'inih'ih. Ay shii' its'iiniithanh,” *Philip*, yehnih. ⁹*Jesus Philip* dáá' ehnih. “*Philip*, niithoo dá' ts'an h łahthagn' nü'h'eh dhiday t'oot'ey tth'ih'tah Shits'innígn? Doo dine' Shneh'iin, ay ch'ale' Shta' Yineh'ii'. Ay t'aaan dii xaah, “Nta' nee'ech'inih'ih, Shdiiñay? ¹⁰Shin eh Shta' ts'ehłagn ts'iiñiin, *Philip*, hee'ináyh?” Ay t'aaan Maanah udeldii iin dáá' huu'ehnih, “Nts'áá' nühdihñay, Shinxaa' k'ahqo' nühdihñay. Shta', Sh'eh nt'ay, ay ch'ale' Diixaa' hqo' det-shyaak. ¹¹Shin eh Shta' ts'ehłagn ts'iiñiin xaah łáá'Shuudahnih. Ay xaah k'áłáá' Shuudahnay de', ay t'aaan nts'áá' dishshyaagn xaah łáá' Shuudahnih. ¹²Dáá' ch'ah łay eh nühdhñih: 'Doot'ey łáá' Shuunay nts'áá' dihday k'eetaat taadiil. Nts'áá' dishshyaagn ch'ahnoo' t'ey taadiil, Shta' ts'á' natihday xaah. ¹³T'aaan diit'ey xaah Shqqsii' eh Shutdakhkadn, hqo' tihdiil, Shta' aanah Diishye'e xaa' doodihsoon hitdaaniil xaah. ¹⁴Diit'ey xaa' Shqqsii' eh Shuudehkadn de', hqo' tihdiil.' ”

¹⁵“Shaa'ahtsiin de', nts'áá' koht'iin ahñiin hqo' nühdihñay k'ootahdee. ¹⁶T'aaan Shta' utdakkadn, Botdeegn' łáá' nñiin nühxaah tah'aal xaah. Ay ch'ale' nühts'inihniign k'eh nühts'itaanaak t'aaan nü'h'eh duunoo' hqhchaah ts'á' taadaal. ¹⁷Jan nan' k'et koht'iin iin k'a'hiiniithan, k'ahiinih'iin eh t'aaan Hi'its'etniign eh. T'oot'ey nühxon hu' Bi'atnayh, nü'h'eh eeday xaah t'aaan nühdzee' shiit taa'aał xaah.

¹⁸“Bidooniłaaagn iin k'eh k'at'ey nühxon shii' nü'h'eh tidhishtłiidn. Nühxaah niitihdaal. ¹⁹Huu'uuteethat danh jan nan' k'et koht'iin iin k'at'ey nashihnal'iil. T'oot'ey nühxon hu' nashnal'iil. T'aaan huhnay xaah, nühxon t'ah uutahnayh. ²⁰K'aduu' nühxon eh ts'ehłagn diht'ay k'eh, ishiit dziinn' nuuniithat danh, Shin eh ts'ehłagn daht'ay t'aaan Shin eh Shta' ts'ehłagn ts'iiñiin chih heetatnayh.

21 “Doo dine’ nts’aa’ koht’iin ahiin hqo’ dihnay idiitth’agn t’aan iik’ahohthadn, ay ch’ah Shaantsij’. Doot’ey Shaantsiin Shta’ ay ch’ah yaataatsij’. Ay ch’ah Shint’ah baatihtsij’ t’aan Shiinxaa’ Iaa’ Shitatnayh.” 22 *Judas (Judas Iscariot k’ant’ay) Jesus* daa’ ehniḥ, “Shk’ach’ihohle’, nts’aa’ xaa’ neexon Nxaa’ Iaa’ Nitsatnayh t’oot’ey jan nan’ k’et koht’iin Iaa’ Nits’ihtatniik?” 23 T’aan *Jesus* daa’ yehniḥ, “Doo dine’ Shaantsiin, ay ch’ah Shaaneegn’ k’ootahthat. Shta’ ay ch’ah yaataatsii’ t’aan Shta’ eh Shin eh ay xaah tsaada’ t’aan beh dzaltth’iil. 24 Doo dine’ k’ashaantsiin, Shaaneegn’ k’ak’ahohthadn. Nts’aa’ dihnay Shta’, Doo Shteh’a’, ts’anhhqo’ijj. K’asts’anh iilay.

25 “Nüh’eh tth’ihtah dhihday eh, hqo’nuhdinay. 26 T’oodiḥt’ay Otdeegn’ Doo dinee iin tsitaanak, Shta’ Shoqsij’ eh Yitah’aa’. Huu’ihdlaa’ ts’a’ hanüh’utnahtanh. T’aan nts’aa’ nühdihnay Iahthagn’ Uxaa’ heetalnayh.

27 “Nühch’a’ Itaatihhaal eh, Shinxaa’ nühdzee’ shiit hqo’suu’ ts’a’ uutaalee’. Jan nan’ k’et xaa’ nühdzee’ shiit hqo’suu’ ts’a’ k’a’uutaalee’. Nühdzee’ shiit hqo’suu’ ts’a’ st’an k’eh nüht’aatih’aa’. Sq’ nühdzee’ shiit Itaaniinat-thiidn! Sq’ nIajiidn! 28 ‘Nühch’a’ Itaatihhaal t’oot’ey nühts’a’ natihdaa’, hqo’ nühdihnay Shdathth’ak. Shaa’ahtsij’ de’, Shta’ ts’a’ natihday eh, nühxaa’ hqo’sqo’ uutaalee’, Shch’ahnoo’ nt’ay xaah. 29 K’aaduu’ hqo’ nühdihnay, daa’ uutaalee’ ttheh, noo’ daa’ uutaalee’ danh, Iaa’ Shutdahniil xaah. 30 K’aaduu’ ts’an hqo’tsuul ts’a’ shij’ nü’h eh huhhee’. Doo jan nan’ k’et k’ach’ihohle’ Sts’a’ teeshyah. Ut’ay’ Shdagn k’ataat’eel, 31 t’oot’ey jan nan’ k’et koht’iin iin Shta’ haa’ihtsiin Shihtatnayh. Hqo’ k’eexaan nts’aa’ Shehnay huu’ihdlaa’ ts’a’ k’eetaat dihdij’. “Nii’ahda! Jah ch’a’ Itaats’uudee’.”

15 1 *Jesus* daa’ huu’ehniḥ, “Shin ch’ale’ Iaa’ *grape* neshyee udichinn’ k’eh diht’eh. Shta’ doo *grape* neshyee kaneehtaa’ k’eh nt’eh.

2 Neshyee uudhuuchinn’ t’axoh elkay et-’aal uk’et k’aneshyee, Iahthagn’ shch’aydiitaa’. T’aan uudhuuchinn’ elkay et-’aal uk’et neshyee, Iahthagn’ ts’an ch’ehlaadn’ k’aadu’ haanehshaan haydet-thiil, elkay et-’aal huuk’et ch’ahnoo’ nuushyee xaah. 3 Neshyee k’anehtaa’ k’eh, Shta’ nühxon hu’ nühk’anehtaa’ ch’ida’, nts’aa’ nühdihnay xaa’. 4 Nühxon Sh’eh ts’ehIagn ahijj ts’a’, Shk’üü daltth’iil, ay t’aan nü’h aaxaa’ tihdaa’. Neshyee uchinn’ eh uudhuuchinn’ eh k’a’iilay de’, uudhuuchinn’ elkay et-’aal uk’et k’aniisheel. Hqo’ k’eetaat, Shk’üü daltth’iil de’ shijj’, T’oodiḥt’ay niign k’eetaat tahdiil.

5 “Shin ch’ale’ *grape* neshyee uchinn’ k’eh diht’eh t’aan nühxon ch’ale’ Shuudhuuchinn’ k’eh daht’eh. Doo dine’ Shk’üü eeday t’aan uk’üü dhihday, ay ch’ale’ ndIáan niign T’oodiḥt’ay niign k’eetaat taadiil. Nühxon shijj’ xaa’ daa’ k’atahdiil, nühts’inihniign eh shijj’ daa’ tahdiil xaah. 6 Doo dine’ Shk’üü k’a’eeday, ay ch’ale’ niI taynihtijj. Daa’ k’eh hqo’t’eh. Uudhuuchinn’ deegay’ de’, ay t’aan Iehchinh niididlah t’aan kün’

deek'an' shiit tthiidhdeeł, latduuk'an xaah. ⁷Shk'üü daltth'ih de' t'aaan nts'aa' nühdihnay k'anahtaa' de', diit'ey inahthan Shutdahkadn, ch'ah nüht'aatih'aał. ⁸Shta' nchaah nliin daq' ch'ah huu'ich'otnah'iil: ndlään niign T'oodiht'ay niign k'eetaat tahdiil xaa'. Hqo' xaa' Shk'eh ahdal iin ahliin chih huu'ich'otnah'iil. ⁹Shta' Shaantsiin k'eh nühxaatihtsiij'. Shk'üü daltth'ii, noo' uudih nühxaatihtsiin xaah. ¹⁰'Nts'aa' koht'iin ahliin,' nühdihnay ik'ahahdee de', Shk'üü daltth'iil t'aaan noo' uudih nühxaatihtsiij'. Ay ch'ah jan k'eh hqot'eh. Shta' k'aanii' ik'ahakthadn eh, Uk'üü dhidah t'aaan noo' uudih Shaantsij'.

¹¹"Hqo' nühdihnay, Shk'ahahdee eh tsen'-ij' tihteel xaah t'aaan hqocháá' tsen'-ij' tahteel xaah. ¹²Nts'aa' koht'iin ahliin daq' nühdihnih, 'Nüxaa'ihtsiin k'eetaat, laa'at-tsiij'.' ¹³Dineh diit'aaq' iin xaah ehtiin de', ay ch'ah huuxantsij' ch'ich'ahnoo' nliij. ¹⁴T'aaan Sht'aaq' ahliij, nts'aa' koht'iin ahliin hqo' nühdinay dahdi' de'. ¹⁵K'aaduu' ts'an h noo', 'Sh'alnaa dinee', daq' k'anühtihniil, doo alnaa dine' nliin diich'inliin nts'aa' taadiil hits'etniign xaah. T'oot'ey, 'Sht'aaq,' hqo' nühdihnih, nts'aa' Shta' hqo' Shehnay hqo' nühdihnii' xaah. ¹⁶K'at'ey ch'itah haashahteel, Neek'ach'ootahle' xaah. Ch'itahh haanüh'ihdlah, Shk'eh huudeel xaah. T'aaan nühtak-aał, T'oodiht'ay xaah tatnaal xaah t'aaan ndlaan niign T'oodiht'ay niign k'eetaat tahdiil xaah. Hqo' ch'ah dahday eh, k'ashyaa' tidhahdiil. T'aaan diit'ey Shqosii' eh Shta' utdahkadn, nüht'aaataa'aał. ¹⁷Ay t'aaan, nts'aa' koht'iin ahliin daq' ch'ah nühdihnih, 'Laa'attsij'.' "

¹⁸"Jan nan' k'et koht'iin iin ts'idanühdih't'eh de', ch'ittheh Shin ch'ah Shihtahthiil. ¹⁹Jan nan' k'et koht'iin ts'an h ahliij de', ay t'aaan laahihtattsij' k'eh hihtaatsij'. T'oot'ey jan nan' k'et koht'iin tah ts'an h ch'itah haanüh'ihdlah t'aaan huuts'an k'a'ahlay. Hqo' xaah ch'ah ts'idanühdih't'eh. ²⁰'Doot'ey alnaa nliin ch'idadiiiliin ch'ahnoo' k'a'iilay,' hqo' nühdihnay hee'alnayh. Sh'eh dahonihnoo xaah, nühxont'ah nü'eh dahohnahnoh. Shaaneegn' k'ahohdee de', nühaaneegn' chih k'ahootahdee. ²¹T'oot'ey nühxaah lahtthagn' hqo' ch'ah hihtaadiil, Sts'an ahliin xaah. Doo Shteh'a' bits'ihetniign. ²²Hqo' huudihnay xaah huuts'a' k'anihshay de', diits'ant'ay' aanah hits'ihetniign. T'oot'ey k'aaduu', 'Neets'antay' kol,' lay eh k'ahitdaaniil. ²³Doot'ey ts'idashuudiht'ay, ay ch'ale' Shta' chih ts'idahuudiht'eh. ²⁴Nahokdaa dihday doot'ey Shttheh hqo' k'adiidiil hiineh'ij'. T'oot'ey tth'ih'tah Shin eh Shta' ts'idanee'uhdiht'eh. Ay eh k'aaduu', 'Neets'ant'ay' kol,' lay eh k'ahitdaaniil. ²⁵T'oot'ey hqo' hut-shyaagn, huunach'uudah'iinn' utneet'adn k'eetaat uutaaleel xaah. Daq' nih, 'Shyaa' t'ey xaah ts'idashuudiht'eh.' "

²⁶"Shta' Otdeegn' huuts'a' niinih'aa, dinee iin ts'itaanak xaah t'aaan laaq' niign eh hahuu'utnahtan xaah. Shta' ts'an h taahaal t'aaan Shaa uutaahel. ²⁷T'aaan nühxont'ah Shaa uutahheel, ndeeh hach'uundhaktan danh ts'an h Sh'eh ahdal xaah."

16 ¹*Jesus* daq̄ huu'ehnih, "Lahtthagn' hq̄q' nühdiññi', Shch'a' k'altaatahdał xaaħ. ²Huu*Jew* iin lehchinh etdak danh ch'a' İtaanühhiitah'aal. T'āan duunoo' haathał ishiit nuuniithat danh, ndeeħ doot'ey nühdehxiin de', daq̄' ch'ah det-shyaagn eh T'oodiñt'ay xaaħ ishnaħ di'utdatniil. ³Nühxaaħ daq̄' ch'ah uutaaeel, Shits'ihetniign xaaħ t'āan Shta' chih hits'ihetniign xaaħ. ⁴T'oot'ey hq̄q' ch'ah nühdiññi', duunoo' haathał ishiit nuuniithat daq̄' ch'ah uutaadiil danh, nts'aa' nühdiññay Shitalnayh xaaħ."

"Ndeeh ch'itah haanüh'ihdlay nuuniithat da', Shaanah utdaldii xaaħ, k'ahq̄q' nühdiññi', nühdiññay xaaħ. ⁵T'oot'ey k'aadu' Doo Shteh'a' ts'a' natihday eh, hq̄q' ch'ah nühdiññi'. T'oot'ey nühxon tah ts'anħ doot'ey ndeeħ danh natihday İaa' Bi'ishnayh k'ashuunay. ⁶T'āan t'axoh hq̄q' ch'ah nühdiññay eh, hq̄q'chaa' ts'ehahday. ⁷Daq̄' ch'ah İay eh nühdiññi', 'Natihday de' ch'ahnoo' nühxaaħ hq̄q'soq. K'anatihday de', Doo nühxaaħ tak-aal, nühtsitaanak xaaħ, ay ch'ale' nühxaaħ k'ataahaal. T'oot'ey nühch'a' İtaatihdaal de', ay t'āan nühts'a' niitih'aal. ⁸T'āan ndeeħ taahaal danh jan nan' k'et koht'iin iin diits'ant'ay' aanah ch'it'aa' naniich'ihetdee huu'iich'otnah'iil. Jan chih, tth'idee'ay niign aanah t'āan T'oodiñt'ay huu'etdatjakhay aanah ch'its'aa'naniich'ihetdee huu'iich'otnah'iil. ⁹K'aa'aa' Shihuunay xaaħ, diits'antay' iihetday Toodiñt'ay Otdeegn' xaa' hehtatnayh. ¹⁰Shta' ts'a' tidhiñshay eh, ndeeħ Sh'eh k'adalth'iil ts'a' nił k'eenoo' k'ashnah'ay danh, tth'idee'ay niign diñday T'oodiñt'ay Otdeegn' xaa' hehtatnayh. ¹¹Jan nan'k'et koht'iin k'ach'ihohle' etdatjehkayh ch'idā' xaaħ, nts'aa' T'oodiñt'ay huu'etdatjakhay T'oodiñt'ay Otdeegn' hehtatnayh.

¹²"Ndlaan niign tth'ihtah nühtihniil t'oot'ey nts'aa' nühtihniil ch'ik'eniitahdee xaaħ t'axoh hq̄q' shiit t'ey k'aniihuuthal. ¹³T'oot'ey ndeeħ T'oodiñt'ay Otdeegn', Doo İaa' niin, taahaal danh, Uxaa' İaa' niign heetatnayh. Diixaa' k'auutaahel t'oot'ey nts'aa' İiitth'agn k'eetaat nühdaniil t'āan nts'aa' uutaadiil aanah noo' uutaahel. ¹⁴Uxaa' Shaanah dinee iin doodiñsoon utthiitadahdał, nts'aa' hq̄q' nühdaniil uudiññay nühdaniil xaaħ. ¹⁵Lahttahagn' Shta' ts'an Sts'an hq̄q'İi. Hq̄q' k'eexaan, 'Botdeegn' hq̄q' nühdaniil,' nühdiññay.

¹⁶*Jesus* daq̄ huu'ehnih, "Haa'uuteethadn k'eh k'anashnidhal'iil. Ay t'āan hq̄q'a' ts'anħ haa'uuteethadn k'eh tay' nashnal'iil." ¹⁷Maanah uudeldii iin tah ts'anħ ch'ehaadn' tñihdetñiñ, "Nts'aa' ch'ah nay? 'Haa'uuteethadn k'eh k'anashnidhal'iil. Ay t'āan hq̄q'a' ts'anħ haa'uuteethadn k'eh tay' nashnal'iil,' hq̄q'neediññay t'āan daq̄' chih nay, 'Shta' ts'a' tidhiñshay eh.' ¹⁸'Haa'uuteethadn,' hq̄q'nay, nts'aa' ch'ah nay? Nts'aa' aanah hq̄q' nay Bints'etniign!" ¹⁹Nts'aa' tñihdetñay *Jesus* huu'ietnay eh, daq̄' huu'ehnih, " 'Haa'uuteethadn k'eh k'anashnidhal'iil. Ay t'āan hq̄q'a' ts'anħ haa'uuteethadn k'eh tay' nashnal'iil,' hq̄q'

nühdihnay. Hq̄q' aanah łuudalkát? ²⁰ Dąq' ch'ah łay eh nühdihnñh, Noo' tahtsah t'łaan hq̄qcháá' tahtsah t'oot'ey jan nan' k'et koht'iin huuxaahq̄qsq̄. Ts'ootahday tahłeel t'oot'ey hq̄q'a' ts'an haa'uuteethadn eh nühxah uutaasuł. ²¹ Ndeeh ts'exeh uts'eeniinn' uuteele' danh ts'ehq̄hday, ehts'iign nuuniithadn xaah. T'oot'ey uts'eeniinn' beehq̄q̄liin eh ts'ehq̄hday t'ey hee'eldah, ts'eeniin eehq̄q̄liin eh haasaanayh nliin xaah. ²² Hq̄q' k'eh t'ey nü'h'eh hq̄qt'eh. K'aaduu' ts'ehahday t'oot'ey nanühnagn-iil t'łaan hq̄qchaa' haasaanayh tahłeel. Ay haasaanayh doot'ey k'ak'eeyoodaanagn."

²³ "Ishiit dziinn' nuuniithat ndeeh Shta' eh dhihday danh, t'axoh ay diit'ey xaah k'ashutdakhadn. Dąq' ch'ah łay eh nühdihnñh, 'Shta' diit'ey xaah Shq̄qsii' eh utdakhadn, nühtł'aytaaleel. ²⁴ Ch'idą' ts'an haa'uudakhadn. Uudakhadn t'łaan nühtł'aytaaleel, haasaanayh łanelt'eh ts'a' t'ey tahłeel xaah."

²⁵ "Noonagn hiits'an h uudeldii eh hq̄q' ch'ah nühdihnñj'. T'oot'ey duunoo'haathal ishiit danh, noonagn hiits'an h uuduldii eh tay' t'ey k'anühts'a' nootidihłdeel. Ishiit danh heeneegn hantey' t'ey k'enee'ahdeek t'ey eh Shta' aanah nü'h'eh uutihheel. ²⁶ Ishiit dziinn' nuuniithat danh Shq̄qsii' eh utdakhkat. Ishiit danh t'axoh ay nühxah Shta' k'aa'utdakkat, ²⁷ Shta' nühxah'iitsiin xaah. Shaa'ahtsij' t'łaan T'oodiht'ay ts'an h nihshay łaq̄' Shuudahnñh. Hq̄q' k'eexaan nühxah'iitsij'. ²⁸ Łay eh Shta' ts'an h nihshay t'łaan jan nan' k'et ts'a' nihshay. T'łaan t'axoh jan nan' k'et ch'a' łtaatihdaal t'łaan Shta' ts'a' natihday."

²⁹ Ay t'łaan Maanah uudeldii dąq' hiiyehñh, "K'aaduu' noonagn hiits'an h uuduldii eh nee'eh k'a'uuniiheel. Ay eh hq̄qsuu' ts'a' ch'ik'eniits'iideek. ³⁰ T'axoh huu'ihłdłaq̄ ts'a' hee'inayh heets'etnayh. Dii its'iniithan kaants'uudakhadn, hq̄q' ndzaaniil ttheh t'ey hee'innayh. Hq̄q' k'eexaan T'oodiht'ay ta'an h niishay łay eh łaq̄' Nts'uunñh." ³¹ T'łaan *Jesus* dąq' huu'ehñh, "T'axoh łaq̄' Shuudahnñ? ³² K'aadiide' łahthagn' nüxon nił ch'ıduugn Shch'a' łtaatahdał. Huu'ahłdłaq̄ ts'a' taatahdeel ts'a', Shin shij' nishtahteel. T'oot'ey Shin shij' k'ałaq̄' tidihdaal. Shta' Sheh nt'eh. ³³ Hq̄q' ch'ah nühdihnay, Shxaa' nühdzee' shiit hq̄qsuu' ts'a' uutahłeel xaah. Jan nan' k'et xaa' nü'h'eh dotdatnoh. T'oot'ey haasaanayh noo' uudih tahłeel, Sht'ay' jan nan' k'et t'ay' ch'ahnoo' nliin xaah."

17 ¹ *Jesus* hq̄q' huu'ehñay eh, dagn uuneh'iñ t'łaan dąq' ñh, "Shta', t'axoh ishiit nuuniithat, ndeeh 'Nts'aq̄' uutaadiil, hq̄q' Shdijñay k'eetaaat uutaadiil danh. Diichaa' diht'ay huu'ch'oonñh'iñ, diichaa' dijt'ay huu'iich'otnak-iil xaah. ² Nan hu' ch'ale' łahthagn' dinee iin k'ach'ihakłe' Shdijtsij, Sht'aa'iıdłay iin Shin xaa' duunoo' hq̄hchaah ts'a' hootaanay xaah. ³ Dinee iin Shin eh Nan eh Nee'ihetnay iin duunoo' hq̄hchaah ts'a' hootaanayh, T'oodiht'ay łaq̄' iıliin shij' xaah t'łaan *Jesus Christ* Doo tidih'a' diht'ay xaah. ⁴ Diichaa' dijt'ay jan nan' k'et danh huu'iich'oonak-

‘ii’. ‘Nts’aa’ hqo’ taadii’, Shuudjinaay k’eetaat suudihlaak. ⁵Shta’, ndeeh dhjiday natihday danh, ishiit danh diichaa’ diht’ay huu’iich’oonih’ih, nan’ eltsiin da’ ttheh N’eh diichaa’ diht’ay k’eh. ⁶Doo jan nan’ k’et koht’iin tah ts’anh, Sht’aa’iidlay iin Shin xaa’ Naanah hihetnayh. Nts’ann’ hijiitiin t’aan Sht’aa’ahuu’iidlah. Naaneegn’ k’ahooohdee, ⁷t’aan nts’aa’ dihdlay t’aan nts’aa’ dihnay, lahtthagn’ nts’aa’ Shuudjinaay k’eetaat hut-shyaagn heehetnayh. ⁸Naaneegn’ huut’aa’ihdlah t’aan hii’uuniik. Naaneegn’ laa’ nliin t’aan Nts’anh nihshay heehetnayh. T’aan, ‘Shta’ Shteh’a’, hqo’ huudihnay laa’ Shihuunih.

⁹Doo Sht’aa’ahuu’iidlay iin xaah hotnihdee, Nts’ann’ hijiitiin xaah. Jan nan’ k’et koht’iin, doo k’alaa’ Shuunay iin, ay iin xaah k’ahotnihdee. ¹⁰Lahtthagn’ doo Nts’ann’ hiitiin Sts’ann’ chih hijiiji. T’aan huuxaah ch’ishyon iin Shaanah doodhjhsoon utthiilatdahdaa’. ¹¹T’axoh jan nan’ k’et danh niik’uul noo’ k’atihdaal eh, Nts’a’ natihdaa’. Toot’ey doo Sht’aa’ahuu’iidlay iin jan nan’ k’et hihdeltth’ih. Shta’, ts’ahqot’eh ts’a’ k’at’ey tjiidiil, ay iin Nt’ay’ xaa’ ts’ahqot’ay ch’a’ huuk’anihataa’. Ay eh ts’ehlagh niign naniich’ihataadee, Nan eh Shin ts’ehlagh niign nanints’etdee k’eh. ¹²Huu’eh dhidday eh, Nt’ay’ xaa’ ts’ahqot’ay ch’a’ huuk’anaktaa’. Huutah ts’anh ts’ehlagh t’ey k’a’ihohshay. T’oot’ey ts’ehlagh ts’ahqot’ay det-shyaagn xaah botnalshaa, Naaneegn’utnett’adn k’eetaat. ¹³T’axoh jan nan’ k’et danh niik’uul noo’ k’atihdaal eh, Nts’a’ natihdaa’. Hqo’ ch’ah hotnihdee, jan nan’ k’et dhidday eh, Shin xaa’ haasaanayh lay eh hihtaa’leel xaah. ¹⁴Naaneegn’ huut’aa’ihdlah t’aan jan nan’ k’et koht’iin ts’idahuu’uhdiht’eh, jan nan’ k’et ts’ann’ k’ahiiay xaah. Shin k’eh hijiiji. Jan nan’ k’et ts’ann’ k’a’ihlay. ¹⁵Jan nan’ k’et ch’a’ itaahuu’oqtee k’anuudihnay, t’oot’ey ts’ahqot’eh ts’a’ niign ch’a’ huuk’atnihta’ Nuudihnay. ¹⁶Jan nan’ k’et ts’ann’ k’a’ihlay k’eh t’ey, jan nan’ k’et ts’ann’ k’ahiiay. ¹⁷Naaneegn’, laa’ niign nliin, ay xaa’ huuts’iniiniik, Nt’aa’ihdalshay xaah. ¹⁸Jan nan’ k’et koht’iin xaah Shtidhjh’a’ k’eh, ay koht’iin xaah huutidhak-‘a’. ¹⁹Huuxaah Nt’aa’idagntij, naxan hu’ chih lay eh Nt’aa’ihdalshay xaah.

²⁰“Ay iin shij’ ts’itjinak k’a’iiniithan, t’oot’ey doo iin huu’aaneegn’ xaa’ noo’ laa’ Shutdalniil iin chih xaah hotnihdee. ²¹Huuxaah hotnihdee, lahtthagn’ iin ts’ehlagh hihtaa’leel xaah. Shta’, tthihaa’ ts’ehlagh ts’ijiitiin k’eh, ts’ehlagh k’eh Nee’eh hihtaa’leel. Tthihaa’ ts’ehlagh hihtaa’leel, jan nan’ k’et koht’iin Shtidhjh’a’ laa’ hudaaniil xaah. ²²Dinee iin Nan xaa’ diichaa’ ihliin heehetnay k’eh, Shin xaa’ doo Sht’aa’ahuudlay iin diichaa’ hijiitiin heehetnayh. Hqo’ ch’ah dihdlay, ts’ehlagh ts’ijiitiin k’eh ts’ehlagh k’eh hihtaa’leel xaah. ²³Ts’ehlagh huu’eh ihji t’aan ts’ehlagh Sh’eh iijij, Neexon hqo’ ts’ihdlaa’ ts’a’ ts’ehlagh tsaaleel xaah. Hqo’ k’eexaan, jan nan’ k’et koht’iin Shtidhjh’a’ hehtatnayh t’aan Shaa’iitsiin k’eh doo Sht’aa’ahuudlay iin haa’iitsiin hehtatnayh.

24 “Shta’, Shtl’aahuu’iïdlay t’aan ndeeh dhidaydanh hihdaltth’iïf huu’uudihñh, diichaa’ ihiin hitnah’iil xaah. Nan xaa’ diichaa’ ihññi, jan nan’ k’et eltsiin da’ ttheh Shaa’iïsiin xaah. 25 Shta’, tth’idee’ay iññi. Jan nan’ k’et koht’iin Nits’ihetniign t’oot’ey Ni’ishnayh t’aan jan iin Shtidhñh’a’hehetnayh. 26 Naanah huu’eh uunihhaa’ t’aan Naanah huu’eh noo’ uudih uutihheel, ch’ishyon iin Shaa’iïtsiin k’eh huuxaah hihtatsiin xaah t’aan huushiit tihdaal xaah.”

18 ¹ *Jesus* hqo’ ch’ah hotniidee eh, *Jesus* eh Maanah uudeldii iin eh ishiit danh ðtaahindeel t’aan haniign gaay *Kidron* hqoosii’ nuhts’ay ðkehniideel. Ts’oo *Olive* moqsii’ uuneshyee danh *Jesus* eh Maanah uudeldii iin eh huhts’a’ nihniideel. ² *Judas*, doo uk’iqa’ ts’ichaa’leel, ishiit hee’etnayh, ndlaan danh *Jesus* eh Maanah uudeldii iin ishiit hihdeltht’ii’ ch’ida’ xaah. ³ Ay eh *Judas* ay uuneshyee danh niiniishyah. Dinee ndlaan deh nii’ilshyah. Naabahdeh’ay iin eh ch’eh’laadn’ hithahdelxoo shyah choh ach’uudah’iin iin, doo iin *Jew* iin xaah hach’eleegn haskey’ iin eh *Pharisee* iin huhteh’a’, beh hqoññi. Bahdeh’ay sey’ eh xa’ haaleel. Kün’ neldzeegn eh dichinh uk’et deek’an’ chih nahteleeek. ⁴ *Jesus* nts’aa’ uutaaleel, ðahthagn’ hee’etnayh. Ay eh huuxaah nii’inshyah t’aan daq’ huu’ehñh, “Doo koonah’ih?” ⁵ “*Jesus Nazareth* key ts’anah kaah,” hiiyehnñh. “Ay ch’ale’ diht’eh,” huu’ehñh.

Judas, doo uk’iqa’ ts’ichaa’leel, shign’ huu’eh na’ethat. ⁶ *Jesus* hqo’ huu’ehñay eh t’aagn ts’a’ aahaal eh t’akedilñay t’aan nan’ kaagn huu’altth’at. ⁷ Tay t’ey *Jesus* daq’ huu’ehñh, “Doo koonah’ih?” “*Jesus Nazareth* key ts’anah kaah,” hiiyehnñh. ⁸ Daq’ huu’ehñh, “ ‘Ay ch’ale’ diht’eh,’ ch’da’ hqo’ nuhdihññi’. Shuukaah nah’ay de’, ay t’aan Sheh’laadn’ iin ðtahtaada’.” ⁹ (Hqo’ ch’ah huu’ehñay, nts’aa’ hqo’ diinñi’ k’etaat uutaaleel xaah. “Shta’, doo iin Shtl’aahuu’iïdlay iin, ðahthagn’ tah ts’anah, ts’eh’lagn t’ey k’a’ihohshay,” hqo’ diinñi’). ¹⁰ *Simonpeter* bahdeh’ay sey’ thüh t’aa’alah. Haayihñtsüü t’aan *Jew* iin hach’eleegn iin haskeh iinnaatthii’ udine’ yuuniiddha’ ts’a’, hidzagn’ haa’ihñtsaat. Ay naatthii’ dine’ *Malchus* moqsii’. ¹¹ *Jesus Peter* daq’ ehñh, “Ay ena’! Ay bahdeh’ay sey’ ðtaaniitii! Hqo’ t’at haniich’ishthadn Shta’ Shaa ch’itah haayihñtiin, k’a’uutaanagn Shuudññhñh lálá?”

¹² Ay naabahdeh’ay iin huunaatthii’ eh *Jew* iin ach’uudah’iin eh, *Jesus* hutniik t’aan hiikaann’ ðineht’loq’. ¹³ Ay t’aan ch’ittheh *Annas* niihiinñtññi. *Caiaphas* doo ishiit xay’ *Jew* iin xaah hach’eleegn iin haske’ iin naatthii’, *Annas* utsay ññi. ¹⁴ Doo ch’ida’ *Jew* kohtiin iin daq’ diinñi’, “Ts’eh’lagn dine’ ðahthagn’ dinee iin xaah ehtññi de’, hqo’ ch’ah ch’ahnoo’ uutaasu’,” *Caiaphas* ch’ale’ ay. ¹⁵ *Simon Peter* eh ch’ishyon maanah uudeldii, *Jesus* hiik’eh aada’. *Caiaphas* doo *Jew* iin xaah hach’eleegn iin haske’ iin naatthii’ ññiin, ay ch’ishyon Maanah uudeldii ðaq’ yi’etnayh. Ay eh ay Maanah uudeldii *Caiaphas* shyah haa’ihñts’ay danh *Jesus* eh niiniishyah.

¹⁶ *Peter* tthak ühts'ay kün' tagn' chinteeł k'et naa'ethat. Ch'ishyon Maanah uudeldii doo *Caiaphas* łąą' yi'etnay, tthak danh tthiiniishyah t'aaan ts'exeh k'ehetdagn danh k'üü eh hqoqhee. Ay t'aaan *Peter* tthak danh daayinihtij. ¹⁷ Ay ts'exeh *Peter* daą' nih, "Ay dineh maanah uudeldii iin tah ts'an h djiit'ay láá?" "Ay ch'ah k'adiht'ay!" *Peter* yehnih. ¹⁸ Neek'adn hqoqiin eh,alnaa iin eh ach'uudah'iin iin kün'dihk'ąą ts'ą' nahetdee. *Peter* huuts'ą' niishyah t'aaan huu'eh naa'ethat, na'ognxiin xaah.

¹⁹ *Jew* iin xaah hach'ełeegn iin haske' iin naatthii', *Jesus* Maanah uudeldii iin aanah t'aaan nts'ąą' hach'uunehtan aanah yuudehkat.

²⁰ *Jesus* daą' yehnih, "Dinee iin eh hoodaat'ijts'ą' shij' uunihhaa'. *Jew* iin łehchinh etdak danh t'aaan hithahdelxoo shyah choh danh hach'undhaktąą. Nach'oonii'ay eh k'at'ey hach'undhaktan. ²¹ Ay t'aaan dii xaah Shuudihkadn? Doo iin Shihdijitth'agn iin uudihkat.

Nts'ąą' huudihnay aanah huu'uudihkat. Nts'ąą' huudihnayheehetnayh."

²² *Jesus* hqo' nay eh, nach'uudah'iin tah ts'an h ts'ehlagn shign' eeday Yineekatt'aaan daą' yehnih, "Neehach'ełeegn' haske' naatthii' ts'ą' sq' hqo' hqoqheel!" ²³ T'aaan *Jesus* daą'yehnih, "Ch'its'ąą' niign uunihhaa' de', nts'ąą' dihnay shign' dinee iin hqo' huudijinih. T'oot'eychidą' hqoqsuu' ts'ą' huhhaa' de', ay dii xaah baa Shniidhijikadn?"

²⁴ Ay eh, *Jesus* kaann' ĩineht'qo ts'ą', *Annas Caiaphas* doo ishiit xay' *Jew* iin xaahhach'ełeegn iin haske' iin naatthii', ay xaah Yiteh'a'.

²⁵ *Peter* kün' aaxaa tth'ih tah na'elxij. Ay eh, ch'ishyon iin beh nahetdee iin daą' iiyehhnih, "Ay dineh maanah udeldii iin tah ts'an h djiit'ay láá?" T'oot'ey, "Ay ch'ah k'adiht'ay," *Peter* huu'ehnih. ²⁶ Hach'ełeegn haskeh iin naatthii'alnaa dinee iin tah ts'an h ts'ehlagn, doo yuudelkan dzagn' *Peter* haa'ihntsaadn, daą' yehnih, "Uuneshyee danh beh dhijiday nnak-'ij' láá?"

²⁷ Tay't'ey *Peter*, "Kol," nih. Hqo' ts'ą' t'ey ts'eht'udn choh *chicken* moqsii' hqoqhee.

²⁸ Ay t'aaan *Caiaphas* shyah ts'an h *Pilate* shyah choh *Praetorium* hqoqsii' niihiinihtij. K'ahmán' hqoqiij. *Jew* iin *Pilate* shyah choh shiit k'adahniideel. Huunach'uudah'iinn' k'eetaat, *Roman* koht'iin shyah ishiit dziinn' k'adahniideel. Dahniideel de', ay t'aaan T'oodiht'ay Aaneegn' nadadełeegn helnay nach'ih'e'aal danh k'ach'ihntaa'aal. ²⁹ Ay eh *Pilate* huudanh diishyah ts'an h tthiiniishyah t'aaan daą' huu'ehnih, "Jah dineh, nts'ąą' det-shyaagn xaah ch'ah jah niinahtij?" ³⁰ T'aaan daą' *Pilate* hiiyehnih, "Ch'its'ąą' niign k'adiidiil de', k'ajah daatsahteel." ³¹ "Nühxon huu' uu'ahnii t'aaan nünnach'uudah'iinn' k'eetaat betdatjakhayh," *Pilate* huu'ehnih. "Ay de', k'ats'idhuhxay. 'Sq' dineh dhahxay,' neenach'uudah'iinn' nee'ehnih. T'aaan neexaah k'adoodelthadn kol," hiiyehnih. ³² (Nqo da' hqo' hut-shyaak, t'axoh nts'ąą' hqo' diinij' k'eetaat uutaateľ xaah.) ³³ *Pilate* diishyah daaniishyah t'aaan *Jesus* kaah hoh'ah. "Jew iin haske' laa djiit'ay?" yehnih. ³⁴ "Nan xaa' hqo' Shuudihkadn?"

Ch'shyon iin Shaanah hq̄q' nihení?" *Pilate* ehñh. ³⁵*Pilate* daq̄' yehñh, "Jew koht'iin nt'eh, shuudjñh? Nchiill' key' iin eh huuxaah hach'eleegn iin haske', ay iin shaa nihnihtj̄i. Nts'aa' dinshyaagn?"

³⁶T'āan *Jesus* daq̄'yehñh, "Ndeeh k'ach'ihakle' danh, jan nan' k'et tah k'ahuulay. Ay de', ay t'āan Sheh aadal iin Shaa naabaa tah'iil, *Jew* iin xaah nishihnihtj̄i ch'a' xaah. Kol, jan nan' k'et ts'an h' k'adiht'ay."

³⁷"Haskeh laa dijt'áy?" *Pilate* yehñh. *Jesus* daq̄' yehñh, "Hq̄q' ch'ale' diñay. Sheehq̄q̄j̄i ts'a', ts'ehlagn niign kaah jan nan' k'et ch'ah nihshay, daq̄' xaah: "Laa' niign aanah uutihheel xaah. Doot'ey l̄aq̄' niign koht'iin n̄j̄in Shidaatth'ak." ³⁸"Nts'aa' ch'ah l̄aq̄' niign n̄j̄in?" *Pilate* yehñh.

Ay t'āan *Pilate* tay' t'ey *Jew* iin danh ts'a' tthiiniishyah t'āan daq̄' huu'ehñh, "Nts'aa' xaah ch'otnalshaa k'ahuudak-'aal. ³⁹T'oodjht'ay Aaneegn' nadadeleegn *Israel* koht'iin iin k'et hi'uudeethadn da' heehelnay danh ts'ehlagn shyah holsay eeday ndeeh tthii'ut-shya' uudahnay, n̄uhts'a' tthiitakteeł. *Jew* iin xaah haske' n̄uhts'aa' tthii'oktee shuudahní?" ⁴⁰T'āan daq̄' hiiyehñh, "Kol! Ay ch'ale' k'abits'iiniithan! *Barabbas* tth'ultee ts'iiniithan!" [*Barabbas* ch'ine' iin dine' nt'eh.]

19 ¹Ay t'āan *Pilate Jesus* kaah hoh'ah t'āan, "*Jesus* ultsüü," ñh. ²Bahdeh'ay iin xoh k'eh nt'ay eh tthiishoo *crown* moqsii' hehtsiin hiitthii' nadii'aa. Eek ndiaa eldiadn k'eheltsiin hiinadihniik, ³t'āan *Jesus* tsahuudlih ts'a', daq̄' hiiyehñh, "Tthihaa' idashiidoo'ay, doo*Jew* iin haske' n̄j̄in." Ay t'āan hiineekat.

⁴Tay' t'ey *Pilate* huudanh ts'a' tthiiniishyah t'āan ch'inuu aa'aal iin daq̄' huu'ehñh, "Shdahtth'ak! Shign' n̄hxaah niitakteeł, nts'aa' xaah ch'otnalshaa k'ahuudak-'aal, heetatnay xaah." ⁵Ay eh *Jesus* xoh tthiishoo hitthii' ee'aan eh t'āan eek ndiaa eldiadn k'eh eltsiinnanelniign tthiiniishyah. T'āan *Pilate* daq̄' huu'ehñh, "Unah'ih! Jah dineh ay ch'ale' ay." ⁶*Jew* iin xaah hach'eleegn iin haske' iin eh ach'uudah'iin iin hiineh'ay eh, "Jiliis etthihitnuhttheedn hq̄htsayh! Jiliis etthihitnuhttheedn hq̄htsayh!" eh sal hihdelxoh. "Ay t'āan uu'ahnii t'āan jiliis etthihitnuhttheedn hahtsayh! Nts'aa' ch'otnalshaa k'ahuudak-'aal," *Pilate* huu'ehñh. ⁷"Neeenach'uudah'iinn' xaah, ay dineh tahteeł, 'T'oodjht'ay ts'eeniinn' dihtay, hq̄' diñj̄i' xaah," *Jew* iin hiiyehñh.

⁸*Pilate* hq̄q' henay idiitth'agn eh, ch'ahnnoo't'ey niñj̄it. ⁹*Pilate* diishyah choh*Jesus* daanihtj̄i t'āan *Jesus* daq̄' ehñh, "Ndeeh ts'an h' niñshay?" T'oot'ey *Jesus* k'at'ey hidihnah hits'a' hq̄q'hee. ¹⁰"Dii xaah shdihnah k'ats'a' uunij̄i'hee? Shinxaa' shboodjht'eh, tthiintakteeł xaah t'āan chih shinxaa' shdoodjht'eh, jiliis etthinihnuhttheedn huutaksayh xaah. Hee'ináyh?" *Pilate* yehñh. ¹¹T'āan *Jesus* daq̄' yehñh, "Shdagn nanxaa' doodj̄it'eh, T'oodjht'ay nt'āahq̄q̄dlay xaah shj̄i'. Ay eh doo dine' nt'āashj̄it̄iin, ay ch'ale' uts'ant'ay'nch'ahnnoo' t'ey hq̄q̄j̄i." ¹²Hq̄q' nay idiitth'agn eh, *Pilate* tay' biduhtsiit yuunih. T'oot'ey *Jew* iin sal hihdelxoo eh daq̄' hiiyehñh,

“Jah dineh tthiinhtij de’, *Rome* koht’iin haske’, *Caesar* moqsii, utlaa k’atijjeel! Doo t’ey, ‘Haskeh diht’eh,’ hqo’ nay, k’at’ey *Caesar* utlaa diit’ay!”
 13 *Pilate* hqo’ henay idiitth’agn eh, *Jesus* huuts’a’ tthiinihtij t’aan *Pilate* huu’etdatjahkayhdii k’et daa’etdaagn k’et daa’eedah. Shign’, “Tthee uk’et hetdagn danh,” hqosii’. (*Hebreaaneegn’eh Gabbatha* hqosii’.)

14 T’oodijht’ay Aaneegn’ nadadeleegn *Israel* koht’iin iin k’et he’uudeel heehelnay dziinn’ttheh ts’ehlagh dziin hqo’ij. K’ahjiil taaniah ch’inii’aan eh, “Jah nuhhaske’ nliin!” *Pilate Jew* iin huu’ehnih. 15 “Ddhulxay! Ddhulxay! Jiliis etthihitnuhttheedn hqotsayh!” eh sal hihdelxoh. “Nuhhaske’ jiliis etthihitnuhttheedn huhtsayh shuudahnih?” *Pilate* huu’ehnih. T’aan *Jew* iin xaah hach’eleegn iin haske’ iin daa’ hiiyehnih, “*Caesar* neehaske’ choh shij’ nlij.” 16 Ay t’aan *Pilate Jesus* huutlaa’ijhtij, jiliis etthihitnuhttheedn xaah.

Ay eh *Jew* iin *Jesus* ts’a’ k’ahooholdee. 17 *Jesus* diixaa’ t’ey diijiliisa’ tthiniitaa’ t’aan ch’itthii’ tth’ann’ honih danh niiniishyah. (*Hebrew* aaneegn’ eh *Golgotha* hqosii’.) 18 Ishiit danh jiliis etthihitnihttheet t’aan ch’ishyon iin laakey dinee iin chih jiliis etthihnihttheet. *Jesus* xaah ni’ k’uu’ hetthihuunihttheet. 19 *Jesus* unaadagn dinaht’aa k’et dii xaah jiliis etthihitnihttheedn hqo’ honih eenik. *Pilate* daa’ utnet-t’adn: “*Jesus Nazareth* ts’anh, *Jew* iin haske’.” 20 Ndeeh *Jesus* jiliis etthihitnihttheedn danh key ij’aan eh, *Jew* ndlaan iin dinaht’aa huusii. *Hebrew* aaneegn’ eh *Latin* aaneegn’ eh *Greek* aaneegn’ eh utnet-t’adn. 21 *Jew* iin xaah hach’eleegn iin haske’ iin *Pilate* daa’ hiiyehnih, “Sq’, ‘*Jew* iin haske’,’ utnijt’adn! ‘Jan dineh *Jew* iin haske’ diht’eh hqo’ nay,’ utnijt’at!” 22 “Kol! Nts’aa’ utniht’adn, ch’its’aa’ k’anotniht’adn,” *Pilate* huu’ehnih.

23 Naabahdeh’ay iin *Jesus* liliis etthihitnihttheedn eh, hiichiill’ dan danh xaah hitniidlaht’aan naabahdeh’ay ts’ehlagh huuk’eet xaah nelt’eh. Hii’eegn’ ndiaa chih uuniik. Ay eek ndiaak’at’ey ni’ dzinitkaan ts’ehlagh k’eh t’ey nt’ay.

24 “Ay eek sq’ lats’inuhch’uul. Ay eek baa nantsuuleek, doo yit’uh de’ kaah,” naabahdeh’ayiin tihdetnih. Hqo’ hut-shyaagn, T’oodijht’ay Aaneegn’ utnet-t’adn k’eetaat daa’ nih:

“Shch’iill’ huutah taahelshyah.

Sh’eegn’ ndiaa xaah nach’ihtheleek, doo yit’uh de’ kaah.”

Ay eh naabahdeh’ay iin ch’ah hqo’ day.

25 Unaa’ eh Unaa’ dia’, ch’ishuuy *Mary, Clopas* u’aat, eh ch’ishuuy *Mary Magdalene* key ts’anh, ay iin *Jesus* jiliisa’ k’uu’ nahetdee. 26 *Jesus* diinaa’ eh Maanah uudeldii doo xantsiin shign’ nahetdee huuneh’ih. Ay eh diinaa’ daa’ ehnih, “Naq’, jan ch’ah nts’eeniinn’ k’eh taat’ee’.” 27 Ay t’aan *Jesus* Maanah uudeldii daa’ ehnih, “Jan nnaq’ k’eh taat’ee’.” Shign’ ts’anh noo’ ay Maanah uudeldii *Jesus* unaa’ uuniik, diishyah itahdal xaah t’aan hik’atnahta’ xaah.

²⁸ *Jesus* t'axoh suudihlaagn ishiit nuuniithadn hee'etnayh. T'aaan T'oodih't'ay Aaneegn' utnet-t'adn k'eetaat uutaafeel xaah, daq' nih, "Tuu Shdeht'aaq." ²⁹ T'th'aak elkay tu' ts'elkay datnelts'agn shign' eekaaq. Dlaat k'eh nt'ay tuu uniinehhaagn ishiit tatdijitsayh t'aaan dichinh *Hyssop* moqosi' chiit niinii'aaq t'aaan *Jesus* thaat ts'a' yech'uudj'ah, yuutthqo xaah. ³⁰ *Jesus*yethqo t'aaan daq' nih, "T'axoh suudihlaagn ishiit nuuniithat!" Ay t'aaan utthii' shign' nadalnayt'aaan ehtij.

³¹ Ay t'aaan *Jew* iin *Pilate* daq' hiiyehnih, "Jan taagn jiliis k'et dinee iin huuxooll' k'eets'uutsat, huulaa xaah. Ay t'aaan jiliis k'et ts'anh nahuuts'uufee." Hqo ch'ah henay, *Friday* hqo'ij ts'a', k'ahdaade' Naahelshii Dziinn' jiliis k'et hihdultth'ii' k'ahuhuunay xaah. Noo' haathat Naahelshii Dziinn' ch'ahnoo' Nahelshii Dziinn' uutaafeel. ³² Ay eh naabahdeh'ay iin ch'ittheh dine'ts'a' niihindeel eh, hiixooll' k'eeniitsat. Ay t'aaan ch'ishyon jiliis *Jesus* uuk'üü niihindeel eh, dineh ik'et hiixooll' k'eniitsat. ³³ T'oot'ey *Jesus* ts'a' niihindeel eh, ch'ida' ehtiin hiineh'ih. Ay ehhiixooll' k'ak'ee'iitsdn. ³⁴ T'oot'ey naabahdeh'ay iin tah ts'anh ts'eh'lag *Jesus* k'üü seydak'edelt'oon eh yigoot, t'aaan hqo' ts'a' t'ey da' ehtuu eh haanih'aaq. ³⁵ Shin ch'ale', *John*, hqo' hut-shyaaagn nak-'ij'. Nts'aaq' maanah dihnay laq' n'ij. Laq' niign dihnih, nühxon chih laq' utdahniil xaah. ³⁶ Hqo' hut-shyaaagn T'oodih't'ay Aaneegn' utnet-t'adn k'eetaat, daq' nih: "Hiitth'ann' ta ts'anh ts'eh'lag t'ey k'ahihxool."

³⁷ T'aaan T'oodih't'ay Aaneegn' utnet-t'adn ch'ishuuy daq' nih: "Dinee iin doo hiiyiigoodn kaah hitnah'iiil."

³⁸ Hqo' hut-shyaaagn eh, *Joseph, Arimathea* key ts'anh, *Jesus* tee' kaah *Pilate* uudehkat. (*Joseph Jesus* k'eh aahaal nach'oonii'ay n'ij, *Jew* iin xaah neljiidn xaah.) "*Jesustee'* uu'jini," *Pilate Joseph* ehnih. *Jesus* tee' kaah niishyah t'aaan htaynihtij. ³⁹ *Nicodemus*, doo tadn tah huhheel xaah *Jesus* xaah niishay ch'ida', *Joseph* eh teeshyah. Ts'eh'lag deetaan deetaan *pounds* k'eh Yikayteedlay *myrrh* eh *Aloes* eh ehtsiin Yaa daaniidlah, beh Yut-tsay xaah. ⁴⁰ Ay laakay dineh iin *Jesus* tee' naahihtij t'aaan hiikaayiidlah t'aaan ch'iil elgay eh inaahuudeet'qo. Hqo' ch'ah k'eetaat *Jew* iin ch'itee' heetsah xaah suhdelshyaaq. ⁴¹ Ndeeh *Jesus* hiidhehxiin danh aaxaa neshyee danh huu'aaq. Ishiit danh ddha' eekey tthee shiit haahalshyah danh ch'itee' niihelshyeeqn xaah huu'aaq. T'oot'ey ishiit danh ch'itee' tth'ih'tah k'aniihelshyeeqn. ⁴² Dziin *Jew* iin Nahelshii Dziinn' ttheh hqo'iiin eh, t'aaan ishiit danh jiliis danh aaxaa huu'aan eh, yittee' nihnihtij.

20 ¹ Shiit dziinn' k'ahman' tah, tth'ih'tah nat-t'adn eh, *Mary Magdala* key ts'anh ch'itee' niihelshyeeq danh tthee shiit haahalshyah danh nii'inshyah. Ay eh, hahnoo' uuneh'ay eh, ch'ida' tthee choh shiihetdagn danh ch'a' ni'taa'ilmoot neh'ih. ² Ay t'aaan *Simon Peter* eh ch'ishyon Maanah uudeldii, doo *Jesus* xantsiin,

huudanh ts'á' nateltthat t'áan daq' huu'ehnih, "Neek'ach'ihohle' ch'itee' niihelshyeegn danh t'aaahiinihtij t'oot'ey ndeeh nihiinihtij ts'á'hints'etniign." ³ Ay t'áan *Peter* eh ay ch'ishyon Maanah uudeldii t'aahteedeet t'áan ch'itee'niihelshyeek danh ts'á' hihteedeet. ⁴ Ay laakey dinee iin kahtelshyah t'oot'ey ch'ishyon Maanah uudeldii *Peter* ch'ahnoo' kahtelshyah ts'á', ch'itee' niihelshyeek danh ch'ittheh nii'iltthat. ⁵ Nii'inshay eh shign' daathiinihtayh t'áan ch'iil elgay eeniign ineh'ih. T'oot'ey k'adaa'iihaal. ⁶ *Simon Peter* yik'eh niiniishyah t'oot'ey ch'itee' niihelshyeek danh tthee shiit haahalshyah danh hqo' ts'á' t'ey daaniishyah. Ch'iil elgay eeniign ineh'ih ⁷ t'áan ch'iil *Jesus* tthii' inaa'uudeet'oon chih eeniign ineh'ih. Ay ch'iil ch'iil elgay eh k'a'iniign net-tth'ah ts'á' ch'idanhee'aa. ⁸ Ay t'áan ch'ishyon Maanah uudeldii, doo ch'ittheh niiniishay, ay chih daaniishyah. Ineh'ih t'áan laq' yuunih. ⁹ (T'oodiht'ay Aaneegn' utnet-t'adn: "Iilaagn iin tah ts'an h nitdattha t'áan nootatnayh," hqo' nay, tth'itah k'at'ey ch'ik'enihiidaa.) ¹⁰ Ay t'áan laakey Maanah uudeldii iin taatetdeet.

¹¹ Taatetdeet eh, *Mary Magdala* key ts'an h ishiit nii'inshyah. Ch'itee' niihelshyeekdanh shiihetdak danh ühts'ay na'ethat, etsaa eh. Etsaa eh, shign' daathiinihtayh t'áan shign'uuneh'ih. ¹² T'áan laakey *angel* iin, eek elgay ndiaa nahdelshyah, huuneh'ih. *Jesus* kolt'oot'ey ay iin ndeeh tth'ihiiyht'ayh danh ahk'eedn dahdelth'ih. Ts'ehlagh ndeeh *Jesus* tthii'ee'aan ch'ida' danh eedah t'áan behlaadn' ndeeh *Jesus* ke' eedlay ch'ida' danh eedah. ¹³ "Ts'exeh, dii xaah iitsah?" hiiyehnih. "Shk'ach'ihohle' t'aaahiinihtij t'oot'ey ndeeh danh nihiinihtij ts'á' hits'ishniign!" *Mary* huu'ehnih. ¹⁴ *Mary* hqo' nay eh, sts'aadeeshyah t'áanunanht'aagn dineh na'ethadn ineh'ih. *Jesus* nlij t'oot'ey *Mary* k'at'ey yik'e'lnagn. ¹⁵ "Tsexeh, dii xaah iitsah? Doo kaah unih'ih?" *Jesus* yehnih. *Mary* neshyee danh k'anehtaa' dine'iniithanh ts'á' daq' yehnih, "Dineh, niinihtij de', ndeeh niinihtij danh hqo' shdijnih, uts'á'niituhshya' xaah t'áan na'uhnii xaah." ¹⁶ T'áan *Jesus* daq' yehnih, "*Mary!*" T'áan *Mary* ts'á' sts'aadeeshyah t'áan *Hebrew* aaneegn' eh daq' yehnih, "*Rabboni!*" (Nee'aaaneegn' eh daq' nay, "Hach'uunehtan.") ¹⁷ *Jesus* daq' yehnih, "Sq' Shitdqltsadn, Shta' tth'itah k'anatihdaal xaah! T'oot'ey Sh'eh aadal iin ts'á' naa'ijidaal t'áan Shaa daq' huudijinih, 'T'axoh T'oodiht'ay Shta' ts'á' dagn natihday. Nühnta' chih nlij t'áan nühT'oodiht'ay chih nlij.'" ¹⁸ Ay eh *Mary Magdala* key ts'an h Maanah uudeldii iin ts'á' teeshyah t'áan Neek'ach'ihohle'Unak-'ij' t'áan nts'aa' ch'ah nay eh huuhqoqhee.

¹⁹ Ishiit shiit dziinn' natexee' ts'á', Maanah uudeldii iin dach'ineldij' danh lehchinh heedeet, *Jew* inn kaah hihneljiidn xaah. Ay t'áan *Jesus* daaniishyah t'áan huutah na'ethadn eh daq' huu'ehnih, "Nühdzee' shiit hqosu' ts'á' uutaateet!" ²⁰ Hqo' nay eh, Diila' eh Diik'üü huu'ich'ineh'ih.

Ay eh Huuk'ach'ihohle' hiineh'ay eh, haasaanayh hqocháá' hijji.

²¹Ay t'áantay' t'ey *Jesus* daq' huu'ehnih, "Nühdzee' shiit hqqsuu' ts'á' uutaateel. Shta' Shteh'a' k'eh nühtidhak-'a'." ²²HqQ' nay eh, ay t'áan huuts'á' tetshih t'áan daq' huu'ehnih, "Na', T'oodiht'ay Otdeegn' uu'ahnii. ²³Doo iin, 'Nühts'ant'ay' nühts'á' uutet-'aa, huudahnay iin, ay iin ch'ah huuts'ant'ay' huuts'á' uutet-'aa. Doo iin, 'Nühts'ant'ay' k'anühts'á' uutit-'aal, huudahnay iin, ay iin huuts'ant'ay' k'ahuuts'á' uutit-'aal."

²⁴Maanah udeldii iin tah ts'anah, ts'ehlagh *Thomas* mqqsii' (laakey iin ts'ehlah eehqqlinmqqsii'), ndeesh *Jesus* daaniishay da' huutah k'a'iday. ²⁵Ay eh *Thomas* ehlaadn' iin daq'hiiyehnih, "Neek'ach'ihohle' ts'iniih'ii!" T'oot'ey *Thomas* daq'huu'ehnih, "Shin du' k'alaa' hqQ'nihtan. Mijla' ch'itsool' ahk'eedn' utnak-'iil' de' shij' t'áan shlaats'oo' eh mijla' ch'its'ool' ahk'eedn' shiit k'eets'oh'ihthayh de' t'áan shla' uk'üü' bididhagntsat de' shij', laq' nühtidhniil."

²⁶Lk'eedinch'ii dziinn' uuneehaal eh, Maanah uudeldii iin dach'ineldli' danh tay' t'ey lehchinh nahetdeel' t'áan *Thomas* huutah eedah. Ay t'áan *Jesus* daaniishyah t'áan huutahna'ethadn' eh, daq' huu'ehnih, "Nühdzee' shiit hqqsuu' ts'á' uutaateel!" ²⁷Ay t'áan *Jesus Thomas* daq' ehnih, "Nlaats'oo' eh Shla' itdiltsat t'áan huunih'ih. Ay t'áan noolaatijitthee t'áan Shk'üü' shiit diltsat. Sq' nijnij' uukol! T'oot'ey laq' inijithanh!" ²⁸T'áan *Thomas* daq' yehnih, "Shk'ach'ihohle' eh shT'oodiht'ay dijit'eh!" ²⁹T'áan *Jesus* daq' yehnih, "Shnih'ay eh, laq' uudijnih. Doo iin k'ashihneh'ay eh, laq' huunay, ch'ahnoo' huuxaah hqqsqQ'!"

³⁰*Jesus* hqQdlaq' ts'á' nahohdaa det-shyaagn, Maanah uudeldii iin naal. T'oot'ey jah dinaht'aa shiit nahohdaa ntsiin shij' aanah utnet-t'adn. ³¹Jah dinaht'aa shiit nahohdaa aanah utnet-t'adn, *Jesus Messiah*, T'oodiht'ay Shye'e, ntiin laq' utdahniil xaah t'áan hqQ' ch'ah laq' uudahnay eh, Mqqsii' xaa' k'aaduu'u uutahnay xaah.

21 ¹Ay t'áan *Jesus* Maanah uudeldii iin ts'ehlagh danh tay' t'ey deech'inel'ih, *Tiberiasmann'* maagn danh. Daq' ch'ah hut-shyaagn. ²Jan iin lehchinh heedeel: *Peter* eh *Thomas* (laakey iin ts'ehlagh eehqqlin mqqsii') eh, *Nathanael* (ay ch'ah *Cana* key *Galilee* nan' k'et ts'anah) eh, *Zebedee* ushye'e iin eh, huu'ehlaadn' laakey iin eh. ³*Simon Peter* dehlaadn'iin daq' huu'ehnih, "Luugn kaah tihhay." "Neexont'ah n'eh tsaadał," hiiyehnih. Ay eh ts'ayh ts'á'hiheedeel' t'áan ts'ayh shiit hijideel. Tadn utdii luugn kaah hetdi' t'oot'ey luugn kol. ⁴Haasaatee'aan eh, *Jesus* manh maagn tah eedah t'oot'ey Maanah uudeldii iin k'at'ey Yik'ehilnagn. ⁵Ay t'áan huu'eh haa'jissal eh *Jesus* daq' huu'ehnih, "Chiil' iin, luugn haa'ahdláh?" "Ch'ikol!" hiiyehnih. ⁶"Nühtehbiill' hqqsoun ts'ay' xaah tiinahniik. Ishiit danh luugn hqQijj." huu'ehnih. Ay eh hqqsoun ts'ay' diitehbiill' tehnihiik t'áan haahiitehniign hii'idetnii, luugn ndláán t'ey huutehbiill' shiit al-'eel eh.

7Ay maanah uudeldii doo *Jesus* xantsiin *Peter* daq' yehnih, "Jan dineh Neek'ach'ihohle'ch'ah nt'ay!" Nts'aa' ch'ah nay *Simon Peter* idii'th'agn eh, t'aaan dii'eegn' kol xaah etnday eh, hantee' t'ey dii'eegn' ndiaa naadalniik t'aaan tuu shiit ta'ihshaal. 8Behlaadn' iin ts'ayh shiit manh maagn ts'a' lkehteedeel, huutehbiill' shiit datneldogn ts'ayh t'aa k'eh ii'etenayh. Taaxaa ts'anh noo' haa'gaay niithaadn ts'ayh hehta. 9Keet'aaheedeel eh, t'ia kün' k'et luugn eh leedon' eh hihneh'ih. 10Ay t'aaan *Jesus* daq' huu'ehnih, "Nühluugn Shaa niinahlee." 11Ay eh *Simon Peter* ts'ayh ts'a' na'at-shyah t'aaan huutehbiill' taaxaa danh keet'aaheefuu. Luugn choh shiit datneldook, ts'ehlagn deetaan k'et ahts'ay deetaan k'et taagn luugn ishiit eedlay. Luugn hoqdláá t'oot'ey tth'ih'tah huutehbiill' k'atlatniich'iil. 12*Jesus* daq' huu'ehnih, "Aan! Sh'eh nach'ah'aa!" Maanah uudeldii iin tah ts'anh doot'ey, "Doo ch'ah dijt'ay?" daq' k'ayehnay Neek'ach'ihohle' ch'ah nt'ay hii'etnay xaah. 13Ay eh *Jesus* kün' danh nii'inshyah t'aaan leedon'uunii ts'a', huutah yiidlah. Luugn chih eh hoq' k'eh det-shyaak.

14Ay k'eh, taagn danh eh *Jesus* Maanah uudeldii iin deech'inel'ih, iilaagn iin tah ts'anh niidit-thadn t'aaan nahotnay eh.

15Nach'ihii'aal eh, *Jesus Peter* daq' yehnih, "*Simon, John* ushye'e, jan iin ch'ahnnoo' Shaa'iitsiif'?" "Aa', Shk'ach'ihohle', naa'ih'tsij' ts'a' hee'innayh," yehnih. "Shchiill' key' iin dibee gaay k'eh hijt'ay, huuk'anih'taa," *Jesus* yehnih. 16Laakey danh *Jesus* daq' yehnih, "*Simon, John* ushye'e, Shaa'iitsiif'?" "Aa', Shk'ach'ihohle', naa'ih'tsij' ts'a' hee'innayh," yehnih. "Shchiill'key' iin dibee k'eh hijt'ay, huuk'anih'taa," *Jesus* yehnih. 17Taagn danh *Jesus Peter* daq' yehnih, "*Simon, John* ushye'e, Shaa'iitsiif'?" Taagn danh honay eh *Peter* ts'ootehdaj t'aaan*Jesus* daq' ehnih, "Shk'ach'ihohle', huu'ih'dlaq ts'a' hee'innayh. Naa'ih'tsij' ts'a' hee'innayh." *Jesus* daq' yehnih, "Shchiill' key' iin dibee k'eh, huuk'anih'taa." 18Daq' ch'ah lay eh ndihnih, iitsuul da' na'itdint'uu t'aaan nuugn natuhdaak iniithan niign natijidaak. T'oot'ey ndeeh inshyaq danh, eekeh ts'a' nühla' nilk'üü lkenii'ah hinalt'ooq; t'aaan dinee iin nihtehtij nuugn k'atuhshya' iniithan niign," 19(Ay heneek eh *Jesus* nts'aa' niign *Peter* tahteel t'aaan yixaa' T'oodiht'ay Qosii' tsen-ih hitdahniil aanah hoqhee.)

20*Peter* ay ch'ishyon Maanah uudeldii, doo *Jesus* xantsiin, lts'aadeeshyah ts'a' ineh'ih. (Ay ch'ah nach'ihe'aal da' yik'üü eeday t'aaan yaaxaa nii'idiltij t'aaan daq' nay, "Shk'ach'ihohle', doo nk'ia' tsichaaleel'?) 21*Peter* ineh'ay eh, *Jesus* daq' yehnih, "Shk'ach'ihohle', jah dineh du'? Nts'aa' beh uutaanii?" 22*Jesus* daq' yehnih, "K'aaduu' ts'anh noo' natihdaal danh uutaanayh inih'than de', nts'aa' baa iniithanh? Nan du', Shk'eh iijhaal." 23Ay eh, ay heneek xaah, doo *Jesus* eh aadal iin daq' tlihdetnih, "Ay ch'ah neexon tah ts'anh k'at'ey tahteel." T'oot'ey *Jesus* k'ahoo' dehnay. "K'aaduu' ts'anh noo' natihdaal danh uutaanayh inih'than de', nts'aa' baa iniithanh?" ch'ida' hoq' diinij'.

²⁴Shln ay ch'ishyoon Maanah uudeldii ch'ah diht'eh (*John, the author of this book*). Nts'aa' utniht'adn, nts'aa' xaa' hut-shyaagn, hee'ishnayh. T'aaan łaa' heneegn eh utniht'adn hee'atnayh.

²⁵Nts'aa' niign *Jesus* hq̄' day jah utnet-t'adn k'eetaat eh, hq̄dlaa niign tay' chih det-shyaak. T'oot'ey huu'aanah dinaht'aa hq̄łiin utniht'adn de', jan nan' k'et łahthagn' xaah hq̄tsuul de' huule'. T'axoh.